

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова

праця на правах рукопису

ДУБІНСЬКА ЗОРЯНА ПЕТРІВНА

УДК 34.03:796] (477) (043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН
У СФЕРІ СПОРТУ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД**

081– Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ З.П. Дубінська

Науковий керівник

Шевців Михайло Богданович

кандидат юридичних наук, доцент

Львів – 2021

АНОТАЦІЯ

Дубінська З.П. Особливості регулювання правовідносин у сфері спорту в Україні: теоретико-правовий підхід. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2021.

Дисертаційна робота розкриває результати комплексної теоретико-правової розвідки, присвяченої особливостям регулювання правовідносин у сфері спорту в Україні. Систематизований матеріал дисертації є результатом аналізу наукових досліджень, дотичних до запропонованої теми, відповідних нормативно-правових актів, міжнародно-правових договорів, правозастосовної практики, статистичних та аналітичних даних.

У роботі проведено огляд основних ідей наукових досліджень, пов'язаних із регулюванням правовідносин у сфері спорту, з'ясовано методологічні особливості такого дослідження. Розкрито особливу роль системно-структурного та системно-функціонального методів для дослідження місця спортивного права в системі права та системі законодавства.

Підкреслюється, що інтерес до осмислення особливостей регулювання правовідносин у сфері спорту почав особливо зростати протягом останніх десятиліть. Це пов'язано з тим, що спортивні змагання стали викликати особливий інтерес як вагомачастина розважального бізнесу, а також із тим, що бути здоровим і мати спортивний вигляд стало масовим культурним трендом. Таким чином, збільшився обсяг взаємодій, пов'язаних зі сферою спорту, що призвело до зростання обсягу суспільних і приватних інтересів, а отже, і обсягу юридично значимих ситуацій у сфері спорту і, відповідно, розширення середовища спортивних правових відносин.

Наукові праці дослідників, які цікавилися зазначеною тематикою, значною мірою присвячені з'ясуванню місця такого феномену як «спортивне право» у

системі права та системі законодавства. Попри те, що цей правовий комплекс все ще перебуває в процесі розвитку, варто не лише зафіксувати стан регулювання правовідносин у сфері спорту на певний момент, а й тенденції і напрями його розвитку. Проблемам регулювання правовідносин у сфері спорту приділяють увагу у своїх наукових працях багато вчених, зокрема: А. Апаров, Г. Бордюгова, Г. Гаро, О. Заярний, М. Костенко, А. Куц, О. Кушнір, О. Моргунов, І. Процик, А. Сердюков, М. Тіхонова, М. Ткалич та інші.

У роботі узагальнено наукові дослідження проблем регулювання правовідносин у сфері спорту, запропоновано авторське бачення систематизації цієї сфери, розкрито основні підходи до вдосконалення механізму регулювання правовідносин у сфері спорту. Зокрема, висвітлена проблема з'ясування місця спортивного права в системі права та системі законодавства, а також визначення об'єкта та суб'єкта правовідносин у сфері спорту.

Підкреслюється, що розвиток спортивного права як міжгалузевого інституту права розгортається в кілька етапів: а) первинний (зародження правового регулювання у сфері спорту, одиничні норми й інститути); б) період накопичення (творення норм та інститутів, що регулюють правовідносини у сфері спорту); в) період стабілізації (наявність слабо систематизованої сукупності норм); г) період систематизації (досягнення прогнозованих результатів).

Застосовуючи формально-догматичний метод, запропоновано низку авторських визначень:

Спортивні правовідносини (правовідносини у сфері спорту) – це суспільні відносини, що породжують суб'єктивні права та юридичні обов'язки у спеціальних суб'єктів, які провадять фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність на основі норм спортивного права.

Спортивне законодавство – це сукупність нормативно-правових актів, інших джерел права, що регулюють правовідносини у сфері спорту.

Спортивне право розглядається як міжгалузевий інститут права, який складається з норм та інститутів права, пов'язаних з різними фундаментальними галузями права, що об'єднані спеціальними правовими конструкціями та

особливим суб'єктом та об'єктом правовідносин задля правового регулювання відносин у сфері спорту.

Виокремлено тенденції розвитку спортивних правовідносин: 1) розвиток законодавства у сфері спорту та матеріально-технічного забезпечення спорту; 2) залучення додаткових джерел фінансування, 3) створення сприятливих умов для занять спортом; 4) пропаганда здорового способу життя; 5) налагодження роботи зі ЗМІ та у соціальних мережах; 6) будівництво мультифункціональних спортивних комплексів, комерціалізація спорту; 7) утворення та визнання нових видів спорту; 8) організація та проведення спортивних заходів на високому рівні, збільшення спортивних досягнень та престижу країни тощо.

Вказано, що суттєва частина спортивних правовідносин залишається нерегламентованою в українському праві.

Авторське розуміння кола правовідносин передбачає, що до спортивної сфери належить наступне: 1) врегулювання законодавства України у сфері спорту (професійного, аматорського, студентського, дитячого-юнацького, учнівського, спорту вищих досягнень, масового спорту, спорту осіб з інвалідністю та ветеранів тощо); 2) впровадження міжнародних спортивних стандартів у спортивній сфері України; 3) забезпечення (закріплення і гарантування) правового статусу спортсменів, тренерів та інших учасників спортивної діяльності; 4) удосконалення сфери правового регулювання діяльності фізкультурно-спортивних об'єднань і відомств; 5) розвиток спортивної інфраструктури в Україні; 6) забезпечення можливостей участі Національних збірних команд України на міжнародних змаганнях; 7) врегулювання економічних відносин та системи оподаткування сфери спорту в Україні; 8) захист інтелектуальної власності у сфері спортивної діяльності; 9) промоція та популяризація спорту; 10) протидія правопорушенням у спортивній діяльності, у тому числі антидопінгова політика та профілактика корупційних ризиків і проявів тощо.

Зазначено, що Закон України «Про фізичну культуру і спорт» є основним нормативно-правовим актом, який закладає базу для подальшого розвитку законодавства у сфері спорту, однак, попри його концептуальне значення, він не

забезпечує належний рівень систематизації норм спортивного права, як кодифіковані галузеві нормативно-правові акти. Загалом законодавство у сфері спорту потребує удосконалення, оскільки містить низку правових прогалин, колізій, не ратифіковано частину міжнародно-правових договорів, потрібних для забезпечення якісного функціонування правовідносин у спорті.

Наголошено на необхідності вдосконалення механізму співпраці між суб'єктами спортивних правовідносин, зокрема між державою, органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, федераціями з видів спорту, клубами, спортивними школами, спонсорами, організаторами спортивної роботи у сфері освіти та інше.

Підкреслюється, що гендерна нерівність у сучасному спорті дедалі більше нівелюється, проте залишається однією з найбільш специфічних ознак суб'єктів правовідносин у сфері спорту.

Окрему увагу приділено питанням механізму правового врегулювання фінансування відносин у сфері спорту та вказано на потребу прозорого, злагодженого й раціонального підходу до розподілу таких коштів.

Зазначається, що розвиток правових відносин у сфері спорту в Україні значною мірою залежить від того, які саме напрямки у сфері спорту фінансуватиме держава. Таким чином, на основі аналізу запланованих бюджетних витрат у сфері спорту, визначено держані пріоритети таких напрямів: 1) розвиток фізичної культури, спорту вищих досягнень і резервного спорту; 2) підготовка і участь національних збірних команд у міжнародних змаганнях, що проводять Міжнародний та Європейський олімпійські комітети, включаючи Олімпійські та Всесвітні ігри; 3) підготовка й участь національних збірних команд у Паралімпійських і Дефлімпійських іграх; 4) фінансова підтримка громадських організацій фізкультурно-спортивного спрямування; 5) субвенції місцевим бюджетам на будівництво нових, реконструкцію і капітальний ремонт існуючих спортивних об'єктів.

Особливу роль у регулюванні правовідносин у сфері спорту необхідно приділити питанню запобігання та протидії корупції. Зокрема, йдеться про

загрозу нецільового використання коштів державного бюджету, виділених для підготовки та проведення змагань, будівництва та реконструкції спортивної інфраструктури тощо. Пропонується створити таку систему використання коштів, яка могла би знизити вказані ризики (це можливо, зокрема, через імплементацію відповідних міжнародно-правових норм).

Вказано також на необхідність розвитку медичного права та вивчення його впливу на правовідносини у сфері спорту. Розглядається спортивна медицина як джерело законодавства спортивного права.

Серед проблем у сфері спорту, які потребують першочергового вирішення, названо такі: 1) застаріла система управління та недостатнє законодавче забезпечення; 2) постійний дефіцит бюджетних коштів, а також нераціональне їх використання; 3) зародковий стан спортивної індустрії; 4) низький рівень заняття спортом і його популяризації. Крім цього, зауважено, що регулювання правовідносин у сфері спорту в Україні зіштовхується з такими проблемами, які потребують для свого вирішення не тільки правових, а й інших засобів (управлінських, фінансових, педагогічно-виховних, психологічних тощо): 1) надзвичайно мала кількість сучасних спортивних споруд, у тому числі придатних для використання у міжнародних спортивних заходах; 2) скорочення в освітніх закладах кількості навчальних годин із фізичної культури, що призводить до появи фізичних вад та відхилень у стані здоров'я, зумовлених гіпокінезією, стресогенними ситуаціями, а також неналежними умовами життя; 3) високий рівень споживання підлітками тютюну, алкоголю, наркотичних засобів через їх доступність; 4) підміна фізичної реальності віртуальною (комп'ютерна залежність).

Наслідком цього є невідповідність між спробою держави зберегти домінування у забезпеченні життєдіяльності сфери спорту та її обмеженими ресурсними можливостями (фінансовими, кадровими, управлінськими тощо).

Вказуються чинники, що негативно впливають на розвиток спорту в Україні загалом: 1) недосконала система законодавства у сфері фізичної культури та спорту; 2) відсутність скоординованої взаємодії між усіма суб'єктами спортивної

сфери; 3) недостатнє матеріально-технічне забезпечення (недосконалість правових механізмів залучення коштів та інвестицій); 4) низький ступінь розвитку спортивної індустрії (медіа, реклама, спонсори, меценати); 5) відсутність механізму масового залучення населення до регулярних занять фізичною культурою; 6) відсутність визначеного регулювання професійних спортивних відносин, що відображається в діяльності спортсменів, тренерів та інших фахівців; 7) проведення спортивних заходів на низькому організаційному рівні; 8) недостатня кількість висококваліфікованих кадрів у сфері спорту; 9) застаріла та неефективна спортивна інфраструктура для занять спортом або її відсутність, зокрема, спортивних споруд, які б відповідали міжнародним стандартам.

Запропоновано включити до сфери спортивного права як міжгалузевого інституту права наступні елементи: 1) правове регулювання державного фінансування спортивної та фізкультурної діяльності; 2) правове регулювання засад державного управління фізичною культурою і спортом; 3) правове регулювання професійного спорту; 4) правове регулювання сфери студентського спорту; 5) правове регулювання дитячо-юнацького спорту; 6) правове забезпечення створення і діяльності громадських фізкультурно-спортивних об'єднань і організацій; 7) правовий статус спортсменів, тренерів та інших учасників спортивної діяльності; 8) правові аспекти організації та проведення спортивних змагань, участь спортсменів у спортивних заходах та спортивних організаціях; 9) регулювання податкових відносин у сфері спорту; 10) право інтелектуальної власності у сфері спортивної діяльності; 11) міжнародне співробітництво у сфері спорту; 12) олімпійське (в т.ч. паролімпійське та дефлімпійське) право; 13) спортивний арбітраж та спортивне суддівство; 14) правову відповідальність у сфері спорту; 15) розроблення, запровадження та застосування внутрішніх, національних спортивних регламентів, правил та процедур; 16) здійснення державного контролю за дотриманням установлених нормативних приписів у сфері спорту та застосування передбачених санкцій; 17) провадження фізкультурної і спортивної діяльності на громадських та

господарсько-правових засадах; 18) меценатство і спонсорство у сфері спорту; 19) гральний бізнес у сфері спорту (тоталізатор); 20) спортивна медицина.

Задля побудови ефективної моделі спортивних послуг в Україні запропоновано управління у сфері масового спорту віднести до повноважень державних органів виконавчої влади, а управління спортом вищих досягнень – спортивних федерацій з видів спорту, спортивних клубів та Національного олімпійського комітету України.

Стратегія розвитку спорту вищих досягнень в Україні в основі має передбачати прозору діяльність спортивної федерації, яка сприяла би розвитку державно-приватного партнерства, будівництву спортивних споруд, підготовці висококваліфікованих спортсменів-професіоналів. Також важливо стимулювати проведення систематичних спортивних змагань і збільшення мотивації для спортсменів тощо.

Сформульовано певні тенденції розвитку спортивного права в Україні: перехід від радянської системи правового регулювання спортивних відносин до європейської; створення умов для відкритого, прозорого розподілу державних коштів, що виділяються на сферу спорту, та розширення джерел фінансування і популяризації спорту; поширення контрактного права у професійному спорті.

Запропоновано систематизувати нормативні приписи у сфері спорту шляхом інкорпорації чинних правових норм безпосередньо центральним органом виконавчої влади у сфері спорту та подальшої кодифікації у Спортивному кодексі України.

Для підвищення ефективності регулювання правовідносин у сфері спорту запропоновано проведення комплексної системи заходів:

- 1) провести заходи з реорганізації управління та організації спорту, а саме: надати автономію федераціям з видів спорту, клубам і Національному олімпійському комітету в частині управління; змінити управлінську структуру профільного Міністерства (ЦОВВ у сфері спорту та фізичної культури); розмежувати повноваження та відповідальність держави й органів місцевого самоврядування, спортивних федерацій з видів спорту та спортивних клубів,

тренерів, спортсменів, меценатів та спонсорів, батьків, інших учасників спортивного процесу з чітко прописаними правилами взаємодії;

2) налагодити прозоре фінансування спорту, зокрема з ефективним розподілом бюджетних коштів і залученням інших джерел фінансування спорту (наприклад, маркетингові спортивні процеси, спортивні лотереї, букмекерський бізнес, акцизи на алкоголь, тютюн тощо);

3) державне фінансування (допомога) спорту вищих досягнень залежно від рейтингу спортивної федерації;

4) популяризація і стимулювання нових видів спорту;

5) державне фінансування масового спорту за системою адресної допомоги (за конкретно надані спортивні послуги спеціальним суб'єктом: скажімо, заробітна плата тренера визначатиметься з урахуванням кількості учнів);

6) забезпечити розроблення нової, реконструкцію та ремонт існуючої спортивної інфраструктури з орієнтацією на доступність, мультифункціональність, енергозбережність і відповідність міжнародним стандартам;

7) розробити механізм розвитку мережі дитячо-юнацьких спортивних шкіл і спортивних клубів різних форм власності як базової ланки спортивної сфери зі створенням рівних можливостей їх функціонування;

8) забезпечити умови для фахової підготовки та підвищення кваліфікації конкурентоспроможних спортивних менеджерів, затвердження стандартів для тренерів і фахівців у сфері спорту, а також напрацювання заходів із підвищення престижу спортивних професій;

9) налагодити ефективну співпрацю із засобами масової інформації, соціальними мережами, інтернет ресурсами як суб'єктами висвітлення спортивних змагань і безпосередньої діяльності у сфері спорту в Україні, що дозволить якісніше популяризувати й привертати увагу до занять спортом.

Ключові слова: правовідносини у сфері спорту, спортивне право, спортивне законодавство, система джерел спортивного права, олімпійське право, суб'єкт спортивних правовідносин, об'єкт спортивних правовідносин.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

– наукові праці у наукових фахових виданнях України:

1. Дубінська З.П. Джерела права та система законодавства у галузі спортивних відносин в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. Львів: ЛьВДУВС, 2018. Вип. 3. С. 11–27.

2. Дубінська З.П. Специфіка суб'єкта правовідносин у сфері спорту в Україні. *Науковий журнал Південноукраїнський правничий часопис*. Одеса: ОДУВС, 2019. Вип. 1. С. 69–74.

3. Дубінська З.П. Систематизація норм права, що регулюють правові відносини у сфері спорту в Україні. *Соціально-правові студії*. Львів: ЛьВДУВС, 2020. Вип. 2 (8). С. 29–35.

– наукові праці у зарубіжних наукових виданнях:

4. Дубінська З.П. Історія створення інституту міжнародного олімпійського права. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2019. № 2 (26). С. 57–77.

– апробації за темою дисертації:

5. Дубінська З.П. Порівняльний аналіз понять «джерело права» та «форма права». *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 10 листоп. 2017 р.). Львів: ЛьВДУВС, 2017. С. 63–65.

6. Дубінська З.П. Принцип гендерної рівності у регулюванні спортивних відносин. *Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції*: Матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників III Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 8 груд. 2017 р.). Львів: ЛьВДУВС, 2-17. С. 60–66.

7. Дубінська З.П. Адміністративно-правове регулювання протидії корупційним проявам під час проведення спортивних змагань. *Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів*: матер. постійно діючого науково-практичного семінару (м. Львів, 25 трав. 2018 р.). Львів: ЛьВДУВС, 2018. С. 84–90.

8. Дубінська З.П. Повноваження суб'єктів, які забезпечують громадську безпеку і громадський правопорядок на стадіоні та за його межами перед, протягом і після футбольного матчу. *Державотворення та правотворення: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали учасників міжнародної заочної науково-практичної конференції (м. Львів, 29 трав. 2019 р.). Львів: ННПП НУ «Львівська політехніка», 2019. С. 106–111.

9. Дубінська З.П. Історія становлення Олімпійських ігор. *Державотворення та право творення в контексті Євроінтеграції*: матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників V Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 9 груд. 2019 р.). Львів: ЛьВДУВС, 2019. С. 76–80.

10. Дубінська З.П. Правовий аналіз Олімпійської хартії від 23 червня 1894 року. *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 24-25 квіт. 2020 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2020. С. 7–11.

ABSTRACT

Dubinska Z.P. Features of regulation of legal relations in the field of sports in Ukraine: theoretical and legal approach. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy for specialty 081 «Law». – Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, 2020.

The dissertation reveals the results of complex theoretical legal intelligence on the peculiarities of the regulation of legal relations in sports in Ukraine. Systematized dissertation material is the result analysis of research relevant to the proposed topic, relevant normative legal acts, international legal agreements, law enforcement practice, statistical and analytical data.

The paper reviews the main ideas of scientific research, related to the regulation of legal relations in the field of sports, found out methodological features of such research. A special role is revealed in system-structural and system-functional methods for the study of the place of sports law in the legal system and the system legislation.

It is emphasized that the interest in understanding the peculiarities of regulation legal relations in the field of sports began to grow especially during the latter decades. This is due to the fact that sports competitions began to cause special interest as an important part of the entertainment business, as well as that being healthy and having a sporty look has become a mass cultural one trend. Thus, the volume of interactions related to the sphere has increased sports, which led to an increase in public and private interests, and hence, the volume of legally significant situations in the field of sports and, accordingly, expanding the environment of sports-legal relations.

The scientific works of researchers who were interested in this topic are largely devoted to clarifying the place of such a phenomenon as «sports law» in the legal system and the legal system. Despite the fact that this legal complex is still in the process of development, it is necessary not only to record the state of regulation of legal relations in the field of sports at a certain time but also trends and directions of its development. Many scientists pay attention to the problems of regulation of legal

relations in the field of sports in their scientific works, in particular: A. Aparov, G. Bordyugova, G. Garo, O. Zayarny, M. Kostenko, A. Kuts, O. Kushnir, O. Morgunov, I. Protsyk, A. Serdyukov, M. Tikhonova, M. Tkalych and others.

The paper summarizes scientific research on the problems of regulation of legal relations in the field of sports, offers the author's vision of systematization in this area, reveals the main approaches to improving the mechanism of regulation of legal relations in the field of sports. In particular, the problem of clarifying the place of sports law in the legal system and the legal system, as well as the definition of the object and subject of legal relations in the field of sports.

It is emphasized that the development of sports law as an intersectoral institution of law unfolds in several stages: a) primary (the emergence of legal regulation in the field of sports, individual rules, and institutions); b) the period of accumulation (creation of norms and institutions governing legal relations in the field of sports); c) the period of stabilization (the presence of a weakly systematized set of norms); d) the period of systematization (achievement of projected results).

Using the formal-dogmatic method, a number of author's definitions are proposed:

Sports legal relations (legal relations in the field of sports) are public relations that give rise to subjective rights and legal obligations of special entities that conduct physical culture and sports activities on the basis of sports law. Sports legislation is a set of normative legal acts and other sources of law that regulate legal relations in the field of sports.

Sports law is considered as an interdisciplinary institution of law, which consists of norms and institutions of law related to various fundamental branches of law, united by special legal structures and a special subject and object of legal relations for the legal regulation of relations in sports.

The tendencies of development of sports-legal relations are singled out:

- 1) development of legislation in the field of sports and logistics of sports;
- 2) attracting additional sources of funding;
- 3) creating favorable conditions for sports;
- 4) promotion of a healthy lifestyle;
- 5) establishing work with the media and social networks;
- 6)

construction of multifunctional sports complexes, commercialization of sports; 7) formation and recognition of new sports; 8) organization and holding of sports events at a high level, an increase in sports achievements and prestige of the country, etc.

It is stated that a significant part of sports-legal relations remains not regulated in Ukrainian law.

The author's understanding of the range of legal relations implies that the sports sphere includes the following: 1) regulation of Ukrainian legislation in the field of sports (professional, amateur, student, children, and youth, students, high-achievement sports, mass sports, sports for people with disabilities and veterans, etc.); 2) introduction of international sports standards in the sports sphere of Ukraine; 3) ensuring (consolidating and guaranteeing) The legal status of athletes, coaches and other participants in sports activities; 4) improvement of the sphere of legal regulation of activity of physical culture and sports associations and departments; 5) development of sports infrastructure in Ukraine; 6) providing opportunities for participation of the National national teams of Ukraine in international competitions; 7) regulation of economic relations and the system of taxation in the field of sports in Ukraine; 8) protection of intellectual property in the field of sports activities; 9) promotion and popularization of sports; 10) counteraction to offenses in sports activities, including anti-doping policy and prevention of corruption risks and manifestations, etc.

It is noted that the Law of Ukraine «About Physical Culture and Sports» is the main legal act that lays the foundation for further development of legislation in the field of sports, however, despite its conceptual significance, it does not provide an adequate level of systematization of sports law as codified industry regulations. In general, the legislation in the field of sports needs to be improved, as it contains a number of legal gaps, conflicts, part of the international legal agreements necessary to ensure the proper functioning of legal relations in sports has not been ratified.

The need to improve the mechanism of cooperation between the subjects of sports relations, in particular between the state, local governments, united territorial communities, sports federations, clubs, sports schools, sponsors, organizers of sports in the field of education, and more.

It is emphasized that gender inequality in modern sports is becoming more and more level, but it remains one of the most specific features of legal entities in the field of sports.

Particular attention is paid to the issues of the mechanism of legal regulation of financing relations in the field of sports and the need for a transparent, coordinated, and rational approach to the distribution of such funds is pointed out.

It is noted that the development of legal relations in the field of sports in Ukraine largely depends on which areas in the field of sports will be financed by the state. Thus, based on the analysis of planned budget expenditures in the field of sports, the state priorities of the following areas are determined:

1) development of physical culture, high-achievement sports, and reserve sports; 2) training and participation of national teams in international competitions held by the International and European Olympic Committees, including the Olympic and World Games; 3) training and participation of national teams in the Paralympic and Deaflympic Games; 4) financial support of public organizations of physical culture and sports; 5) subventions to local budgets for the construction of new, reconstruction and overhaul of existing sports facilities.

A special role in the regulation of legal relations in the field of sports should be given to the issue of preventing and combating corruption. In particular, it concerns the threat of misuse of state budget funds allocated for the preparation and holding of competitions, construction, and reconstruction of sports infrastructure, etc. It is proposed to create a system of use of funds that could reduce these risks (this is possible, in particular, through the implementation of relevant international law).

The need for the development of medical law and the study of its impact on legal relations in the field of sports is also pointed out. Sports medicine is considered as a source of sports law legislation.

Among the problems in the field of sports that need to be addressed as a matter of priority are the following: 1) outdated management system and insufficient legal support; 2) constant deficit of budget funds, as well as their irrational use; 3) the embryonic state of the sports industry; 4) low level of sports and its popularization.

In addition, it is noted that the regulation of legal relations in the field of sports in Ukraine faces the following problems that require for their solution not only legal but also other means (managerial, financial, pedagogical, psychological, etc.): 1) extremely small number of modern sports facilities, including those suitable for use in international sporting events; 2) reduction in the number of physical education classes in educational institutions, which leads to the appearance of physical defects and deviations in health caused by hypokinesia, stressful situations, as well as inadequate living conditions; 3) High level of consumption by adolescents of tobacco, alcohol, drugs due to their availability; 4) replacement of physical reality with virtual (computer dependence).

The consequence of this is a discrepancy between the state's efforts to maintain dominance in ensuring the viability of sports and its limited resource opportunities (financial, personnel, management, etc.).

The factors that negatively affect the development of sports in Ukraine, in general, are indicated: 1) imperfect system of legislation in the field of physical culture and sports; 2) lack of coordinated interaction between all subjects of the sports sphere; 3) insufficient material and technical support (imperfection of legal mechanisms for attracting funds and investments); 4) low level of development of the sports industry (media, advertising, sponsors, patrons); 5) the lack of a mechanism for mass involvement of the population in regular physical education; 6) the lack of a certain regulation of professional sports relations, which is reflected in the activities of athletes, coaches, and other professionals; 7) holding sports events at a low organizational level; 8) the insufficient number of highly qualified personnel; 9) outdated and inefficient sports infrastructure for sports or its absence, in particular, sports facilities that would meet international standards.

It is proposed to include in the field of sports law as an interdisciplinary institution of law the following elements: 1) legal regulation of state funding of sports and physical culture activities; 2) legal regulation of the principles of state management of physical culture and sports; 3) legal regulation of professional sports; 4) legal regulation of student sports; 5) legal regulation of children's and youth sports; 6) legal

support for the establishment and operation of public physical culture and sports associations and organizations; 7) legal status of athletes, coaches and other participants in sports activities; 8) legal aspects of organizing and conducting sports competitions, participation of athletes in sports events and sports organizations; 9) regulation of tax relations in the field of sports; 10) intellectual property rights in the field of sports activities; 11) international cooperation in the field of sports; 12) Olympic (including Paralympic and Deaflympic) law; 13) sports arbitration and sports refereeing; 14) legal liability in the field of sports; 15) development, implementation and application of internal sports regulations, rules and procedures; 16) implementation of state control over compliance with established regulations in the field of sports and the application of sanctions; 17) carrying out of physical culture and sports activity on public and economic and legal bases; 18) patronage and sponsorship in the field of sports; 19) gambling business in the field of sports (tote); 20) sports medicine.

In order to build an effective model of sports services in Ukraine, it is proposed to include the department of mass sports in the powers of state executive bodies, and the management of high-achievement sports - sports federations, sports clubs, and the National Olympic Committee of Ukraine.

The strategy for the development of high-achievement sports in Ukraine should basically provide for transparent activities of the sports federation, which would promote the development of the public-private partnerships, construction of sports facilities, training of highly qualified professional athletes. It is also important to stimulate systematic sports competitions and increase motivation for athletes and so on.

Certain tendencies of development of sports law in Ukraine are formulated: the transition from the Soviet system of legal regulation of sports relations to the European one; creating conditions for the open and transparent distribution of public funds allocated to sports, and expanding sources of funding and promotion of sports; dissemination of contract law in professional sports. It is proposed to systematize the regulations in the field of sports by incorporating the current legal norms directly by the central executive body in the field of sports and further codification in the Sports Code of Ukraine.

To increase the efficiency of regulation of legal relations in the field of sports, it is proposed to conduct a comprehensive system of measures:

- 1) to take measures to reorganize the management and organization of sports, namely: to provide autonomy to sports federations, clubs, and the National Olympic Committee in terms of management; to change the management structure of the relevant Ministry (CEB in the field of sports and physical culture); to differentiate the powers and responsibilities of the state and local governments, sports federations for sports and sports clubs, coaches, athletes, patrons and sponsors, parents, other participants in the sports process with clearly defined rules of interaction;
- 2) to establish transparent financing of sports, in particular with efficient distribution of budget funds and involvement of other sources of financing of sports (for example, marketing sports processes, sports lotteries, bookmaking business, excises on alcohol, tobacco, etc.);
- 3) state financing (assistance) of sports of higher achievements depending on the rating of the sports federation;
- 4) popularization and stimulation of new sports;
- 5) state funding of mass sports under the system of targeted assistance (for specifically provided sports services by a special entity: say, the coach's salary will be determined taking into account the number of students);
- 6) ensure the development of new, reconstruction, and repair of existing sports infrastructure with a focus on accessibility, multifunctionality, energy efficiency, and compliance with international standards;
- 7) to develop a mechanism for the development of a network of children's and youth sports schools and sports clubs of various forms of ownership as a basic link in the sports sphere with the creation of equal opportunities for their functioning;
- 8) provide conditions for professional training and advanced training of competitive sports managers, approval of standards for coaches and specialists in the field of sports, as well as the development of measures to increase the prestige of sports professions;
- 9) to establish effective cooperation with the media, social networks, Internet resources

as subjects of coverage of sports competitions and direct activities in the field of sports in Ukraine, which will better promote and attract attention to sports.

Keywords: legal relations in the field of sports, sports law, sports legislation, a system of sources of sports law, Olympic law, subject of sports-legal relations, the object of sports-legal relations.

List of publications of the applicant on the topic of the dissertation

- scientific works in scientific professional publications of Ukraine:

1. Dubinska Z.P. Sources of law and the system of legislation in the field of sports relations in Ukraine. *Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs*. The series is legal. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs , 2018. Pub. 3. P. 11–27.

2. Dubinska Z.P. Specifics of the subject of legal relations in the field of sports in Ukraine. *Scientific journal South Ukrainian Law Journal*. Odessa: Odessa State University of Internal Affairs , 2019. Pub. 1. P. 69–74.

3. Dubinska Z.P. Systematization of legal norms regulating legal relations in the field of sports in Ukraine. *Socio-legal studies*. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs , 2020. Pub. 2 (8). P. 29–35.

- scientific works in foreign scientific journals:

4. Dubinska Z.P. History of the establishment of the Institute of International Olympic Law. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2019. № 2 (26). P. 57–77.

- approbations on the topic of the dissertation:

5. Dubinska Z.P. Comparative analysis of the concepts of "source of law" and "form of law". *Theory and practice of combating crime in modern conditions: a collection of abstracts of the International scientific-practical conference (Lviv, November 10, 2017)*. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs , 2017. P. 63–65.

6. Dubinska Z.P. The principle of gender equality in the regulation of sports relations. *State-building and law-making in the context of European integration: Materials of reports, speeches and messages of the participants of the III All-Ukrainian*

round table (Lviv, December 8, 2017). Lviv: Lviv State University of Internal Affairs , 2-17. P. 60–66.

7. Dubinska Z.P. Administrative and legal regulation of combating corruption during sports competitions. *Problems of improving the activities of law enforcement agencies to detect, prevent and stop corruption: materials of permanently scientific and practical seminar* (Lviv, May 25, 2018). Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2018. P. 84–90.

8. Dubinska Z.P. Powers of entities that ensure public safety and public order at the stadium and beyond before, during and after a football match. *State formation and law - making: problems and prospects of development: materials of participants of the international correspondence scientific and practical conference* (Lviv, May 29, 2019). Lviv: IRP NU "Lviv Polytechnic", 2019. P. 106-111.

9. Dubinska Z.P. History of the Olympic Games. *State formation and the right to create in the context of European integration: materials of reports, speeches and messages of the participants of the V All-Ukrainian round table* (Lviv, December 9, 2019). Lviv: Lviv State University of Internal Affairs , 2019. P. 76–80.

10. Dubinska Z.P. Legal analysis of the Olympic Charter of June 23, 1894. *Human rights and problems of organization and functioning of public administration in the conditions of formation of civil society in Ukraine: materials of the international scientific-practical conference* (Zaporizhzhya, \April 24-25. 2020). Zaporizhzhia: Zaporizhzhia City Public Organization "Truth", 2020. P. 7-11.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	23
ВСТУП.....	24
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ СПОРТУ В УКРАЇНІ.....	33
1.1. Стан дослідження правовідносин у сфері спорту в Україні.....	33
1.2. Методологія дослідження правовідносин у сфері спорту в Україні.....	53
Висновки до розділу 1.....	74
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ СПОРТУ В УКРАЇНІ.....	79
2.1. Специфіка об'єкта та суб'єкта правовідносин у сфері спорту в Україні.....	79
2.2. Джерела формування спортивного права як засобу регулювання правовідносин у сфері спорту в Україні.....	98
Висновки до розділу 2.....	121
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ СПОРТИВНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ.....	123
3.1. Інституції міжнародного олімпійського права та досвід інших держав у регулюванні приватно-публічних спортивних правовідносин.....	123
3.2. Концептуалізація та систематизація норм спортивного права в Україні.....	152
3.3. Тенденції та напрями розвитку спортивного права в Україні.....	170
Висновки до розділу 3.....	187

ВИСНОВКИ.....	190
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	197
ДОДАТКИ.....	215

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГО – громадська організація

ДЮСШ – дитячо-юнацька спортивна школа

ЗМІ – Засоби масової інформації

КМУ – Кабінет Міністрів України

Мінмолодьспорту – Міністерство молоді та спорту України

Міськвикомком – Міський виконавчий комітет

МОК – Міжнародний олімпійський комітет

МСО – Міжнародна спортивна організація

НОК – Національний олімпійський комітет

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ОАУ – Олімпійська академія України

ФФУ – Федерація футболу України

ФК – футбольний клуб

ЦОБВ – центральний орган виконавчої влади

ААУ – Аматорський спортивний союз

Adhoc – спортивний трибунал Спортивного арбітражного суду

САС – Спортивний арбітражний суд

СDDS – Комітет з розвитку спорту

EMCDDA – Європейський моніторинговий центр з наркотиків та наркоманії

FairPlay – «чесна гра»

NBA – Національна баскетбольна ліга

NHL – Національна хокейна ліга

NBL – Національна бейсбольна ліга

NFL – Національна футбольна ліга

NCAA – Національна асоціація студентського спорту

Softlaw – «м'яке право»

WADA – Всесвітнє антидопінгове агентство

USOC – Олімпійський комітет США (ЮСОК)

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Обрана тематика дослідження тісно пов'язана з необхідністю комплексного осмислення в рамках теоретико-правового погляду особливостей правового регулювання відносин у сфері спорту. Ця потреба актуалізується збільшенням ступеня участі українських спортсменів на міжнародній арені (як за контрактом, так і в міжнародних спортивних змаганнях). Крім того, залучення до сфери спорту поступово стає невід'ємним елементом життя пересічного громадянина: або через особисту участь у відповідних видах спорту, або через перегляд спортивних змагань. Значення і роль спорту поступово зростає, збільшується й перелік напрямів діяльності у сфері спорту. З огляду на це більшого значення набуває й потреба регулювання правовідносин у сфері спорту.

Зазначимо, що на початковому етапі розвитку спортивного права недоліки правового регулювання пояснювалися проблемою розширення кола таких правовідносин, за якими не встигав розвиток законодавства. Однак на сьогодні очевидним є те, що наявні недоліки пов'язані як з прогалинами, так і з колізіями щодо регулювання правовідносин у сфері спорту, й удосконалення нинішнього спортивного законодавства не дозволяє принципово вирішити це питання. Відтак, назріла необхідність глибокої переробки наявних нормативно-правових приписів та їх систематизації для того, щоб усунути колізії та прогалини механізму регулювання правовідносин у сфері спорту. Такий підхід повинен дати відповіді на ключові питання щодо того, на яких засадах потрібно будувати нову модель спортивного законодавства, яким чином інтегруватимуться окремі її складові, передусім олімпійське право, яка роль держави в розвитку спортивного законодавства, і, врешті-решт, яке місце міжгалузевого інституту спортивного права відведено в нормативній підсистемі правової системи (тобто, як воно співвідноситься зі системою права та системою законодавства).

Озвучені проблеми вимагають наукового осмислення з метою напрацювання моделі дослідження нових міжгалузевих та комплексних утворень

в системі права, що динамічно розвиваються (наприклад, медичне право, космічне право тощо). Своєю чергою формування комплексного розуміння правового регулювання відносин у сфері спорту дозволяє відповісти на питання «Що таке спортивне право?» і «Яким має бути спортивне право?», на які намагається знайти відповідь українська правова наука протягом останніх десятиліть.

Зважаючи на той факт, що в українській юридичній літературі відсутнє єдине бачення місця спортивного права як елемента системи права, вважаємо за необхідне запропонувати спортивне право в Україні розглядати як міжгалузевий інститут спортивного права, значна частина норм якого містяться у різних галузях вітчизняного права і який не може існувати самостійно, оскільки досі не має єдиного предмета і метода правового регулювання.

Окремі аспекти регулювання правовідносин у сфері спорту висвітлювали низка дослідників. Зокрема, А. Апаров, Г. Бордюгова, Г. Гаро, О. Заярний, М. Костенко, А. Куц, О. Кушнір, О. Моргунов, І. Процик, А. Сердюков, М. Тіхонова, М. Ткалич й інші.

Однак особливості регулювання правовідносин у сфері спорту досі не були предметом комплексного правового аналізу й основою для дисертаційної роботи. Все ще гострою залишається необхідність глибокого юридичного переосмислення спортивних правовідносин і формування такої системи правового регулювання, яка б дозволила підвищити ефективність їх функціонування з урахуванням національної юридичної практики і результатів міжнародного досвіду.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 № 275, у межах теми дослідження кафедри теорії та історії держави і права, конституційного та міжнародного права Львівського державного університету внутрішніх справ «Держава і право: філософсько-правовий та теоретико-історичний виміри» (номер державної реєстрації 0119U001414).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає у встановленні загальних та особливих закономірностей регулювання правовідносин у сфері спорту, механізму спортивних правовідносин на нормативному та функціональному рівнях правової системи України, а також проектуванні цілісної моделі, на якій має бути побудоване новітнє спортивне законодавство в Україні.

Зазначена мета досягається шляхом вирішення таких *завдань*:

- систематизувати наукові підходи до вивчення спортивного права;
- розкрити методологічні засади дослідження проблем регулювання спортивних правовідносин у сфері спорту, конкретизувати роль системних методів у вивченні спортивного права як міжгалузевого інституту права;
- уточнити роль і місце суб'єктів та об'єктів правовідносин у сфері спорту;
- встановити стан розвитку джерел спортивного права та співвідношення понять «спортивне право», «спортивне законодавство» і «система джерел спортивного права»;
- узагальнити національний, міжнародний та іноземний досвід еволюції регулювання правових відносин у сфері спорту, зокрема у спорті високих досягнень;
- описати структуру міжгалузевого інституту спортивного права;
- визначити особливості систематизації норм права, що регулюють правові відносини в сфері спорту в Україні;
- окреслити тенденції розвитку спортивного права як міжгалузевого інституту права в Україні, виокремити проблеми, що перешкоджають його розвитку, та запропонувати способи удосконалення регулювання правовідносин у сфері спорту.

Об'єктом дослідження є правовідносини у сфері спорту.

Предметом дослідження – загальні й особливі закономірності регулювання правовідносин у сфері спорту в Україні.

Методи дослідження. Методологічною базою дослідження виступає діалектичний метод, спрямований на узгодження правових відносин у сфері

спорту як на рівні національному, так і на рівні міжнародному (розділ 3.1). У рамках цього дослідження діалектичний метод дозволяє, з одного боку, поставити питання про те, яким чином можлива організація правовідносин у сфері спорту, а з іншого – з'ясувати суть і особливості суб'єкта й об'єкта спортивного права як міжгалузевого інституту права (підрозділ 2.1.). Діалектичний метод дозволяє зафіксувати зростання проблем нормативно-правового регулювання у сфері спорту і потребу переходу на інший якісний рівень через кодифікацію нормативних приписів (підрозділ 1.1).

За допомогою історичного методу простежується перехід в сучасній історії спорту від відносин, які мали розважальний характер (переважно в особистих цілях) до професійних правових відносин, які забезпечують суттєві фінансові надходження (прямі – за можливість спостерігання за спортивними заходами та побічні – завдяки рекламі). Історичний метод також дозволяє відстежити розширення списку об'єктів спортивних правовідносин (підрозділи 1.1. та 3.3.). Завдяки історичному методу вдається утримувати в зоні уваги єдність і тяглість правового регулювання у сфері спорту на якісно різних етапах становлення міжгалузевого інституту спортивного права як складової системи законодавства України, дозволяє побачити плинне та незмінне в цій сфері (підрозділи 1.2. та 2.1.).

Абстрактно-логічний метод дозволяє провести теоретичне узагальнення інформації щодо регулювання правовідносин у сфері спорту та сформулювати висновки на основі такого узагальнення (підрозділ 3.2.).

Використовуючи морфологічний аналіз, вдалося уточнити понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема уточнити поняття «міжгалузевий інститут спортивного права», «правовідносини у сфері спорту» (підрозділ 2.1).

Герменевтичний метод може бути використаний як для аналізу змісту нормативно-правових актів, що регулюють правові відносини у сфері спорту, так і для роз'яснення відповідних рішень спортивних судових органів (підрозділ 3.1). Саме зміст національного законодавства та міжнародних договорів (підрозділ 3.2), їх зміни, а також особливості правозастосування дозволяють побачити причини,

які призвели до змін у регулюванні окремих складових міжгалузевого інституту спортивного права.

Порівняльно-правовий метод застосовувався на різних рівнях порівняння (синхронне та діахронне порівняння). Він дозволив з одного боку порівняти американську, європейську та пострадянську моделі правового регулювання спорту (підрозділ 3.1), а з іншого – сучасний стан розвитку спортивного права зі станом в минулому.

Значимим для дослідження є й аналіз і використання кількісних даних. З одного боку, йдеться про статистичні показники, які дозволяють відстежувати стан розвитку спортивних відносин, а з іншого про спосіб оцінювання їх динаміки (зростання і падіння) (підрозділ 3.3.).

У рамках системного підходу (як сукупності системних методів) доцільним, на нашу думку, є застосування системно-структурного та системно-функціонального методів, зокрема з метою забезпечення концептуалізації та систематизації нормативно-правових приписів (підрозділ 3.2). Саме через системно-структурний метод вдалося сформувати бачення структури міжгалузевого інституту спортивного права, тоді як системно-функціональний метод забезпечив встановлення відповідності між елементами міжгалузевого інституту спортивного права та функціями, які воно має забезпечувати як спортивне законодавство.

Синергетичний метод дав можливість поглянути на правовідносини у сфері спорту як на самоорганізовану систему регулювання відносин, яка розвивається як у взаємозв'язку з зусиллями держави, так і поза нею (в міжнародному праві) (підрозділи 3.1, 3.3).

Метод моделювання дозволив забезпечити формування системи інститутів законодавства спортивного права (підрозділи 3.1, 3.3).

Інституційний метод спрямований на розуміння міжгалузевого інституту спортивного права крізь призму суспільних інституцій, які реалізують спортивні правовідносини і втілюють їх у суспільне життя (підрозділ 2.2.).

Емпіричну базу дослідження становлять результати юридичної практики щодо спорів, що виникають у сфері спорту, матеріали правозастосування національного, міжнародного й іноземного законодавства, результати статистичних досліджень.

Нормативну основу дослідження склали Конституція України, Закон України «Про фізичну культуру і спорт», інші нормативно-правові акти у сфері спорту, міжнародні договори, законодавство країн Європи та США, що регулює правовідносини у сфері спорту.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що пропонуване дослідження є першим в українській юридичній науці, яке присвячене комплексному аналізу особливостей регулювання правовідносин у сфері спорту, тенденцій і проблем розвитку міжгалузевого інституту спортивного права в контексті теоретико-правового дослідження. У межах проведеного дослідження отримано такі результати, що мають наукову новизну і виносяться на захист:

уперше:

- доведено, що обсяг спортивного права є доволі широким і фактично захоплює частину правовідносин, які регулюються іншими, зокрема фундаментальними галузями права та узагальнено наявні наукові підходи щодо місця спортивного права у теоретико-правовій класифікації: галузь законодавства; галузь права; міжгалузевий інститут права;

- запропоновано вважати спортивне право складним міжгалузевим інститутом права, міжгалузевою підсистемою, що є сукупністю відносно відособлених правових норм кількох галузей права, які регулюють певні групи взаємозалежних суспільних відносин у сфері фізичної культури та спорту;

- запропоновано спортивні правовідносини класифікувати наступним чином: державного фінансування спортивної та фізкультурної діяльності; державного управління фізичною культурою та спортом; професійного спорту; студентського спорту; дитячо-юнацького спорту; фізкультурно-спортивних об'єднань та організацій; правового статусу спортсменів, тренерів та інших

учасників спортивної діяльності; організації та проведення спортивних змагань; право інтелектуальної власності у сфері спортивної діяльності; міжнародне співробітництво у сфері спорту; олімпійське (та паролімпійське право); спортивний арбітраж та спортивне судівство; спортивна відповідальність; внутрішні спортивні регламенти та процедури; державного контролю; здійснення фізкультурної і спортивної діяльності на громадських та господарсько-правових засадах; меценатство у сфері спорту; гральний бізнес у сфері спорту;

- запропоновано авторське розуміння правових відносин у сфері спорту як виду правових відносин, які врегульовуються нормами права, що гарантуються та забезпечуються державою та виникають між двома і більше (колективними або індивідуальними) суб'єктами спортивних правовідносин для задоволення своїх спортивних інтересів, між якими встановлюється правовий зв'язок у формі суб'єктивних прав та юридичних обов'язків;

- констатовано особливий характер спортивного права як комплексу норм, що володіє спеціальним видом юридичної відповідальності за правопорушення в сфері спорту та спеціальною системою покарань у визначеній сфері;

- виокремлено тріаду функцій спортивного права: регулятивно-статистична функція (впорядкування наявних суспільних відносин); регулятивно-динамічна функція (включає забезпечення та гарантії реалізації норм права); охоронна функція (встановлення превентивних та юридико-відповідальних норм);

- сформульовано розуміння специфіки спортивних правовідносин через поєднання спеціальних суб'єктів та об'єктів правовідносин, уточнено їх елементний склад;

удосконалено:

- наукові погляди на місце міжгалузевого інституту спортивного права в системі права та системі законодавства, запропоновано вважати спортивне право галуззю законодавства України;

- дефініції «спортивне право», «спортивні правовідносини» (правовідносини у сфері спорту), висвітлено їхню взаємозалежність і системні зв'язки;

- обґрунтовано позицію про переростання спортивного законодавства як сукупності нормативно-правових актів у сфері спорту в систему джерел спортивного права;

- визначення переліку інститутів законодавства, які належать до міжгалузевого інституту спортивного права;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні положення місця і ролі міжнародних договорів у сфері спорту, а також прецедентів міжнародних судових органів, зокрема щодо необхідності використання прецедентного права міжнародних судових спортивних органів з метою удосконалення національного правового регулювання спортивних правовідносин;

- уявлення щодо розуміння необхідності удосконалення та систематизації (кодифікації та інкорпорації) законодавства, яким регулюються спортивні правовідносини;

- підхід щодо застосування системно-структурного та системно-функціонального методів для дослідження міжгалузевого інституту спортивного права

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що вони формують базу для наступних наукових досліджень особливостей регулювання правовідносин у сфері спорту і можуть бути використані в ході законотворення, зокрема при кодифікації нормативно-правових приписів у сфері спорту в Україні. Їх можна використати й у правозастосовній діяльності для підвищення ефективності функціонування міжгалузевого інституту спортивного права. Теоретичні засади дисертаційного дослідження можуть бути імplementовані в освітньому процесі в межах викладання навчальних курсів «Теорія держави і права», «Спортивне право (спортивне законодавство)», а також для розробки навчальної і методичної літератури.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, що включені до дисертації, оприлюднені на таких конференціях та науково-практичних заходах: Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» (Львів, 10 листопада 2017); III Всеукраїнському круглому столі «Державотворення та право творення в контексті євроінтеграції» (Львів, 8 грудня 2017); постійно діючому науково-практичному семінарі «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів» (Львів, 25 травня 2018); IV Всеукраїнському круглому столі «Державотворення та право творення в контексті Євроінтеграції» (Львів, 7 грудня 2018); міжнародній заочній науково-практичній конференції «Державотворення та правотворення: проблеми та перспективи розвитку» (Львів, 29 травня 2019); V Всеукраїнському круглому столі «Державотворення та правотворення в контексті Євроінтеграції» (Львів, 9 грудня 2019); міжнародній науково-практичній конференції «Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні» (Запоріжжя, 24-25 квітня 2020).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у наукових працях, серед яких 4 статті – у наукових фахових виданнях (у т.ч. 1 стаття – у зарубіжному періодичному науковому виданні) та 7 тез доповідей у збірниках науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, а також додатків (акти впровадження в освітній процес). Повний обсяг роботи становить 220 сторінок, з них основного тексту –173 сторінок. Список використаних джерел нараховує 185 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ СПОРТУ В УКРАЇНІ

1.1. Стан дослідження правовідносин у сфері спорту в Україні

Розвиток нормативної підсистеми правової системи України триває. У сучасних умовах існує тенденція до виділення як новітніх галузей права в системі права України, так і новітніх галузей законодавства в системі законодавства (системі джерел права).

Це пов'язано з розростанням обсягу відповідних правових приписів галузі-донора і з кристалізацією нормативно-правового матеріалу навколо відповідних «ядер» новітніх галузей законодавства, якими, як правило, виступають відповідні нормативно-правові акти – кодекси (рідше – відповідні закони). Іншим чинником, який сприяє цим процесам, є розвиток міжнародно-правового регулювання. Варто зазначити, що формування нових галузей права відбувається як результат розростання підгалузі права – перехід підгалузі права в новий якісний стан. Це дозволяє не лише по-новому моделювати правове регулювання, але й забезпечує появу оригінальних правових конструкцій, які були б неможливими без відповідного відокремлення й автономізації правового матеріалу. Разом із тим, завдяки посиленню нормотворчості зазнають розвитку міжгалузеві інститути права, які з одного боку належать до фундаментальних галузей права, однак з метою правового регулювання певних сфер життя об'єднуються у відповідні міжгалузеві інститути права. Таким чином, фактично відбувається дублювання певних інститутів права.

Іншим чинником, що впливає на подвійну нормативну складову правової системи (у вигляді системи права/системи законодавства) є розширення поняття «система законодавства» до «система джерел права». Внаслідок цього правова доктрина та правовий прецедент (передусім у питаннях, які стосуються рішень міжнародних судових органів) розширюють зміст галузі права за рахунок

запропонованих цими джерелами права способами врегулювання відповідних юридично значимих ситуацій, наприклад, спортивні правовідносини в Україні регулюється не лише законами та підзаконними актами України, а й міжнародними нормативно-правовими договорами та прецедентним правом міжнародних спортивних судових органів.

Наприклад, розростання нормативно-правового матеріалу та обсягу правового регулювання спричинило до переростання сімейного права з інституту цивільного права в окрему галузь права. А так само формування господарського права як галузі права (галузі законодавства) прискорилося завдяки прийняттю Господарського кодексу України [1].

Однак недостатньо лише прийняти відповідний закон чи кодекс для формування відповідної галузі. Так, прийняття нового Виборчого кодексу України [2] лише систематизує правовий матеріал у сфері регулювання виборів, проте це поки що не дозволяє говорити про існування окремої галузі виборчого права, а лише про підгалузь конституційного права в системі права України. Таким чином, як ми бачимо, наявність відповідного нормативно-правового акту, який дозволяє сконцентрувати основний правовий матеріал є, як правило, необхідною умовою, але недостатньою. «Як правило», адже, до прикладу, адміністративне право все ще залишається слабо кодифікованим, передусім через свій суттєвий обсяг. Тож можна прогнозувати, що надалі адміністративне право продовжить виступати донором для нових галузей законодавства. Так, як це сталося, зокрема, після прийняття Податкового кодексу України з податковим правом [3].

Подібні процеси відбуваються в Україні щодо правових відносин у сфері спорту. Обсяг нормативного регулювання зростає, приймаються нові джерела права, які стосуються питання фізичної культури і спорту, та, відповідно, регулювання правових відносин у сфері спорту поступово вдосконалюється.

Наслідком розвитку й ускладнення системи права України є виокремлення з класичних галузей права новітніх галузей права та галузей законодавства, подальша диференціація та спеціалізація галузевої структури. У цьому контексті

особливий інтерес викликає регулювання правових відносин, пов'язаних зі спортом.

Необхідним елементом, навколо якого організовується галузь законодавства є відповідний нормативно-правовий акт, який визначає основні засади цієї галузі. В ролі такого акту, як правило виступає відповідний кодифікований акт. В тому ж випадку, коли таку роль відіграє спеціалізований закон, як правило не досягається необхідний рівень інтеграції нормативних приписів, які регулюють відповідні суспільні відносини. Відповідно для розвитку галузі законодавства проведення кодифікації стає суттєвою умовою.

Конституція України в ч. 4 ст.49 вказує: «Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту...[4]. Таким чином, держава бере на себе позитивний обов'язок забезпечити те, щоб стан фізичної культури і спорту не лише не погіршувався, залишаючись на досягнутому рівні, але й його було покращено. Очевидно, що для виконання такого обов'язку держава буде вживати низку заходів, не лише правового, але й організаційного, матеріально-технічного та економічного характеру. Однак, саме правові інструменти діяльності держави у сфері фізичної культури і спорту створюють передумови для належного функціонування таких заходів.

Правове регулювання відносин у сфері спорту стосується доволі різноманітних аспектів.

Серед них можна назвати формування здорового способу життя молоді, зміцнення здоров'я, підготовка до відповідної професійної діяльності там, де потрібні відповідні фізичні вимоги (наприклад, робота в поліції, службі надзвичайних ситуацій, Службі безпеки України, тощо), а так само спроможність захищати Батьківщину. А ще, свої особливості є в регулюванні спорту як способу проведення дозвілля або способі інтеграції в суспільство людей з інвалідністю. Не можна забувати і про спорт високих досягнень – олімпійський та паролімпійський рух. Зацікавленість держави в належному розвитку правовідносин у сфері спорту пов'язана, зокрема, зі зменшенням захворюваності внаслідок широкої участі громадян в різноманітній спортивній діяльності, і, відповідно, зменшення

навантаження на систему охорони здоров'я, а відтак і зі зростанням тривалості життя. У зв'язку з цим належне формулювання умов стимулювання сприятиме як розвитку спортивного руху в цілому, так спортивної індустрії та інфраструктури [5, с.12].

Прийняття в грудні 1993 року Закону України «Про фізичну культуру і спорт»[6] дозволило сформувати основу, навколо якої було організовано норми права у сфері спорту. Саме завдяки цьому закону було юридично закріплено основні поняття у сфері спорту, визначено головні напрями та пріоритети розвитку, базові засади регулювання фізичної культури і спорту, визначено завдання та функції держави у цій сфері. Закон визначає розподіл повноважень між центральними органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Водночас прийняття цього закону було необхідною умовою організації регулювання правових відносин у сфері спорту, але недостатньою для того, щоб сформувати спортивне право як галузь законодавства.

Зважаючи на той факт, що Закон було прийнято ще у 1993 році, він неодноразово змінювався. У 2009 році було прийнято нову редакцію цього Закону. Однак окремі положення чинної редакції Закону неодноразово зазнавали критики з метою їхнього удосконалення. Утім, на сьогодні Закон залишається основою для правового регулювання відносин у сфері спорту. Більше того, відповідні розділи та статті цього Закону можуть розглядатися як точки кристалізації відповідних підгалузей та інститутів, які дозволили б провести інтеграцію правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері спорту.

Закон наголошує на цінності фізичної культури та спорту для здоров'я, фізичного і духовного розвитку населення, а також спрямований на забезпечення й покращення авторитету Української держави на міжнародному рівні, а також визначає загально-правові, економічні, соціальні основи спорту в Україні тощо.

У ньому встановлюється, що держава визнає (стаття 4 Закону) фізичну культуру і спорт як «пріоритетний напрям гуманітарної політики держави». І зокрема, фізичну культуру як «важливий чинник всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя», а спорт – як «важливий чинник

досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян і позитивного міжнародного іміджу держави».

1 березня 2017 року Кабінет Міністрів України затвердив Державну цільову соціальну програму розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року [7] (далі – Програма). Метою Програми є визначення провідної ролі фізичної культури і спорту як важливого фактору здорового способу життя, профілактики захворювань, формування гуманістичних цінностей, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, сприяння досягненню фізичної та духовної досконалості людини, виявлення резервних можливостей організму, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві [7].

Таким чином, ключове питання, яке постає перед нами, вивчаючи правові відносини у сфері спорту з точки зору нормативної підсистеми правової системи, це те, яке місце в ньому займає спортивне право. Інакше кажучи, воно вже виокремилася як окрема галузь права, залишається підгалуззю права чи становить міжгалузевий інститут права. А так само ставить питання про якість відображення норм та інститутів спортивного права у відповідних джерелах права.

Відтак, йдеться про те чи можна говорити про специфічний предмет і метод правового регулювання, характерний саме для спортивного права як галузі права? Чи спортивне право становить собою якийсь інший правовий елемент системи права, відмінний від галузі права? Чи варто вести мову про специфічну систему джерел права спортивного права? Яким чином розгортаються системні зв'язки спортивного права? Яку структуру має спортивне право? Чи існує специфічний режим правового регулювання в рамках спортивного права? В чому особливість механізму правового регулювання спортивних правовідносин?

Отже, саме відповівши на ці та низку інших питань, стане зрозумілим місце спортивного права як в системі права, так і в системі законодавства сучасної України.

Однак для того, щоб знайти на них відповіді, на нашу думку варто звернути увагу на дослідження, які прямо чи опосередковано висвітлюють досліджувану тему.

Своєрідне дослідження стандартів у сфері спортивного права здійснили Г. Гаро і О. Кушнір. У своїй розвідці вони зазначали мусимо визнати те, що говорити про наявність окремої самостійної галузі спортивного права України поки ще зарано. Саме тому вважаємо, що в Україніна сьогодні існує міжгалузевий (комплексний) інститут спортивного права [8].

Отож, автори праці констатують відставання розвитку регулювання спортивних правовідносин у системі права України щодо низки інших країн, де розвиток спортивного права має більш інтенсивний характер.

Дослідниками неодноразово піднімалися питання необхідності визначення місця правового комплексу регулювання правовідносин у сфері спорту. Наслідком цього, зокрема є те, що це «ускладнює процес вдосконалення правових норм, що регулюють спортивні правовідносини, переважна більшість яких залишається нерегламентованою в українському законодавстві» [9].

Інакше кажучи, неврегульованість питання щодо місця комплексу правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері спорту створює невизначеність у правозастосуванні. Як вказує О. Лавренюк, «аналізуючи систему національного законодавства у сфері спорту, варто констатувати, що нині вона є досить громіздкою, розгалуженою та недостатньо ефективною» [10, с.104].

Варто зазначити, що суттєвий поштовх до розширення вживання в українській правничій літературі терміну «спортивне право» на позначення комплексу правового регулювання правовідносин як окремого інституту, підгалузі або й галузі права дав Чемпіонат Європи з футболу 2012 року, який потребував вирішення низки управлінських, організаційних та, зокрема, юридичних питань як щодо забезпечення його проведення, так і питання фінансування. Так, необхідно було узгодити за допомогою змін до законодавства питання які стосувалися того, що частина стадіонів будувалася або ремонтувалася за державний кошт, частина – за приватний, необхідно було вирішувати питання

компенсації за знесення будівель, які заважали реконструкції Олімпійського стадіону в Києві; виникла необхідність змін до законодавства щодо створення можливості для приїзду великої кількості вболівальників, як з точки зору їх транспортування, так і з точки зору розвитку готельної справи тощо.

Правовідносини у сфері спорту у вітчизняній літературі розглядалися під різним кутом. Так, у своїй праці М. Олійник та А. Скрипник розглядали спорт і фізичну культуру разом із туризмом як об'єкти організації та управління [11].

Проблема регулювання правовідносин у сфері спорту розглядалася і з точки зору державного управління. С. Нікітенко спробував виокремити основні підходи щодо управління галуззю спорту. Водночас питання власне правового регулювання досліджуваної сфери лише згадується пунктиром, але не розкривається [12].

Особливості керування освітою у сфері фізичної культури і спорту в Польщі висвітлювалися О. Мозолевим [13]. Водночас у цьому дослідженні увагу першочергово приділено саме питанням управління цією сферою, а питання права мали допоміжний характер.

Одним із дослідників суспільних відносин у сфері спорту є доктор юридичних наук А. Апаров [14]. Саме тому його праця, присвячена концепції спортивного права викликає особливий інтерес. Так, А. Апаров пропонує розглядати спортивне право як «утворення, що має ознаки відносної самостійності та характеризується комплексністю норм, а тому і наявністю особливих механізмів правового регулювання, що спрямовані на ефективне збалансування між собою приватних і публічних елементів в означеній сфері» [15, с.7].

Однак вважаємо помилковим його твердження щодо того, що «спортивне право неоднозначно визнається окремою галуззю правової системи» [15, с. 7]. Адже йдеться насамперед про питання щодо того, яке місце посідає спортивне право саме в системі права і системі законодавства, які своєю чергою виступають елементами правової системи. Адже правова система є над системою щодо нормативної компоненти правової системи, яка виражена через взаємодію системи

права та системи законодавства. Саме тому доцільно тоді ставити питання про галузь системи права (системи законодавства), а не правової системи.

На думку Г.Ю. Бордюгової, для впорядкування всіх правовідносин, що виникають у сфері фізичної культури і спорту, доцільним вбачається виділення спортивного права в окрему галузь, хоча воно й перебуває на стику багатьох галузей і включає в себе велику кількість елементів з інших галузей права, таких як цивільне, трудове, фінансове, міжнародне [16].

Власне, це одна з тих ключових проблем, які постають у зв'язку з дослідженням спортивного права – саме його міжгалузевий характер. Таким чином, визначення місця спортивного права в системі права повинно враховувати цю міжгалузевість.

Загалом, проблема існування комплексних правових утворень у праві особливих питань не викликає, так як їх існування, зокрема, наявність комплексних правових інститутів – факт об'єктивної дійсності. При цьому, дискусійним є питання про природу комплексних галузей права. Їх називають «несамостійними», вважаючи, що вони не мають своїх предмета і метода, чи вважають, що вони є не галузями права, а галузями законодавства. Однак, існування комплексних правових інститутів є незаперечним фактом. Найпоширенішим різновидом змішаних правових інститутів є міжгалузеві. Вони виникають на перетині суміжних галузей права й втілюють функціональні та предметно-регулятивні міжгалузеві зв'язки. Наявність змішаних або як їх ще можна назвати міжгалузевих інститутів можна пояснити тим, що певні групи норм за основними критеріями (предмет і метод правового регулювання, його принципи тощо) належать до певних галузей чи входять до складу певних інститутів, але одночасно об'єктивуються і в іншій площині, «подвоюючи» структуру права. На думку В. Яковлєва, названі утворення втілюють об'єктивно обумовлені функціональні зв'язки між галузями права [17].

Питання предмету спортивного права як галузі права буде розглянуто нижче, однак тут варто зазначити, що саме обсяг спортивного права є доволі широким і фактично захоплює частину правовідносин, які регулюються іншими, зокрема

фундаментальними галузями права, а це, в свою чергу, дає підтвердження того, що таким чином описується не окрема галузь права, а якийсь інший елемент структурної будови права [18, с.13].

Перелік питань щодо регулювання спортивних правовідносин, які досліджуються достатньо широкий. Так, А.Бордюгова [16] вивчала вплив міжнародного спортивного права на формування національної галузі права «спортивне право України»), А.Сердюков [19] досліджував питання виокремлення комплексної галузі законодавства «спортивне право», С.Стороженко присвятив увагу вивченню особливостей правового регулювання хуліганства під час спортивних заходів, О.Сокурєнко вказував на особливості використання міжнародного спортивного права як інструменту формування національної галузі «спортивне право». О.Моргунов досліджував особливості функціонування системи джерел спортивного права [20], І.Процик присвятив своє дослідження питання уточнення термінології спортивного права [21], М.Тіхонова вивчала можливість виокремлення спортивного права [22], тоді як Р.Чередник розглядав особливості становлення спортивного права як комплексної галузі в правовій системі України [23].

Інакше кажучи, обсяг питань, які постають перед дослідниками регулювання правовідносин у сфері спорту достатньо широкий, й існує необхідність здійснити комплексний підхід з тим, щоб забезпечити формування цілісної концепції такого регулювання.

Нерідко поштовхом для посилення досліджень в якійсь сфері стає певна подія, яка виступає точкою концентрації зусиль. Для досліджень правового регулювання відносин у сфері спорту в Україні такою подією стало проведення в Україні та Польщі в 2012 р. Чемпіонату Європи з футболу. А спортивні скандали, пов'язані з підозрою в допінгу спортсменів Російської Федерації під час Олімпійських ігор 2014 року, призвели до зростання ролі міжнародних організацій у питаннях правозастосування й правового регулювання сфери спорту.

Варто зазначити, що правові відносини у сфері спорту продовжують інтенсивно розвиватися, а це, своєю чергою, потребує переосмислення й

узагальнення позицій, раніше висловлених дослідниками цієї сфери суспільних відносин. Поширення дії спортивного права на інші види суспільних відносин (цивільні, адміністративні, трудові, господарські тощо) і включення в нього норм інших галузей права [15, с.12] ставить під сумнів подальше твердження щодо самостійності спортивного права як відносно самостійної галузі права, а дає підстави говорити саме про спортивне право як галузь законодавства.

У державах англосаксонської правової сім'ї та багатьох держав романо-германської правової сім'ї ще з 90-х років ХХ століття спортивне право виокремлюється як особливий правовий комплекс, у навчальних закладах відкриваються програми навчання спеціалістів у цій сфері, сформовано спеціальні спортивні судові інстанції [24, с. 171].

В Україні ж спортивне право, на думку окремих дослідників, перебуває на стадії виділення з інших галузей права.

А. Апаров пропонує вважати спортивне право «комплексною галуззю права, яка перебуває на стадії свого становлення та розвитку, а відтак, відносно самостійною галуззю правової системи» [15, с.9]. Ми вже згадували про дискусійність формулювання «галузь правової системи». Водночас автор протиставляє «базові (основні) галузі права, що володіють власним предметом і методами регулювання» і комплексні галузі права, «норми яких, як вважається, не пов'язані єдиним методом і механізмом регулювання та мають досить тісний взаємозв'язок з основними галузями» [15, с. 8-9]. У цьому вбачається певна суперечність, оскільки, визначаючи таким чином комплексні галузі права, дослідник фактично відмовляється від предмету і методу правового регулювання як від підстави виділення комплексних галузей права. Утім у подальшому сам же й намагається усунути цю суперечність, визначаючи предмет і метод спортивного права.

В юридичній літературі під галуззю права розуміють «відносно самостійну сукупність юридичних норм, яка регулює якісно однорідну сферу суспільних відносин специфічним методом правового регулювання» [24, с. 266].

Звідси й суттєві зусилля науковців, спрямовані на формулювання предмету і методу правового регулювання спортивного права.

А. Апаров предметом спортивного права називає відносно однорідну сукупність суспільних відносин, які виникають у зв'язку з реалізацією певних організаційних, соціальних, економічних та інших аспектів діяльності у сфері спорту та фізичної культури [15, с.9].

Утім, дискусії щодо предмету правового регулювання стосуються переважно формулювання й переліку тих елементів, які мають бути включені в предмет спортивного права як галузі права. Тоді як питання спеціального методу правового регулювання залишається доволі суперечливим.

Відповідно потребує свого дослідження і метод правового регулювання спортивного права як галузі права. Адже наявна позиція щодо неможливості визначення методу правового регулювання спортивного права ставить під сумнів можливість виділення спортивного права як галузі права. «Слабкість підходу до спортивного права як самостійної галузі права полягає в неможливості виділення особливого методу правового регулювання, характерного спортивному праву» [19, с.18].

Противники такого підходу стверджують, що це не так. Зокрема, Г. Бордюгова обґрунтовує специфіку методу спортивного права, який характеризується домінантністю диспозитивної складової в регулюванні правовідносин [16].

Навряд чи достатньою для визначення методу правового регулювання є констатація факту, що спортивне право застосовує як імперативний так і диспозитивний методи регулювання суспільних відносин, як це, наприклад, вказує А. Апаров [15, с.12].

Це є необхідною умовою, яка свідчить про те, що спортивне право має публічно-приватний характер. Швидше унікальний метод правового регулювання пов'язаний з такими ключовими елементами спортивного права як спортивний результат, спортивне видовище і спортивні правила. Саме врахування цих елементів дозволить сформулювати особливий метод спортивного права.

Повертаючись до питання визначення предмету правового регулювання, варто наголосити на наявності цілої низки таких визначень.

Так, О. Заярний і А. Куц визначають предмет регулювання спортивного права як «сукупність суспільних відносин, що виникають та реалізуються у процесі організації і формування спортивних команд, встановлення вимог до професійних спортсменів, а також при проведенні контролю за дотриманням спеціальних правил, регламентів» [25, с. 14].

Інші ж дослідники намагаються визначити сферу, яку має регулювати спортивне право, через перерахунок окремих аспектів, які, на нашу думку, можуть розглядатися як елементи спортивного права. Зокрема, до них можна віднести:

- 1) фізичну культуру і спорт як об'єкт правовідносин;
- 2) засади державного управління фізичною культурою і спортом;
- 3) правове регулювання професійного спорту;
- 4) правове регулювання сфери студентського спорту;
- 5) правове регулювання дитячо-юнацького спорту;
- 6) правове забезпечення суспільних фізкультурно-спортивних об'єднань; правовий статус спортсменів, тренерів та інших учасників спортивної діяльності;
- 7) правові аспекти організації та проведення спортивних змагань;
- 8) регулювання податкових відносин у сфері спорту; право інтелектуальної власності у сфері спортивної діяльності [26, с. 127]. Як окремі інститути спортивного права можуть розглядатися також міжнародне співробітництво у сфері спорту, олімпійське право, спортивний арбітраж, спортивне суддівство та спортивна відповідальність (відповідальність у сфері спорту).

Заслуговує уваги пропозиція розглядати для узагальнюючої характеристики спортивного права як галузі права не лише предмет і метод правового регулювання, але й інші правові категорії: «правовий режим галузі права; галузеві правові принципи; суб'єкти (учасники) суспільних відносин, на регулювання відносин між якими скеровані норми тієї чи іншої галузі права тощо» [15, с.8]. Як далі вказується, цей «підхід дозволяє максимально можливо повною мірою

охарактеризувати відносно нові галузі правової системи, у першу чергу – комплексні, зокрема і спортивне право» [15, с.8].

Таким чином, можемо узагальнити наявні підходи до спортивного права.

- 1) Спортивне право як галузь законодавства. Цей підхід характерний для радянського права. В той же час він не відповідає на питання щодо місця спортивного права в системі права, концентрується на зовнішній формі права. При цьому питання щодо місця в системі права ігнорується. Питання поступового переростання спортивного законодавства в систему джерел спортивного права також потребує дослідження.
- 2) Спортивне право розглядається як галузь права або комплексна галузь права. Основна вада цього підходу неспроможність чітко визначити предмет і метод цієї галузі права. Крім цього, міжгалузевий характер норм, які входять до спортивного права потребує специфічного опису.
- 3) Спортивне право як міжгалузевий інститут права, який має складний характер.

Одним із ключових в дослідженні є поняття «спортивні правовідносини».

Спортивне право, як певна сукупність правових норм, регулює суспільні відносини, що виникають та розвиваються у сфері спорту, через те тісно взаємопов'язані з такими категоріями як спорт, фізкультурно-оздоровча і спортивна діяльність тощо, а відповідно називаються такі види відносин «спортивними». В той же час, навряд чи можна погодитися з твердженням, що спортивні суспільні відносини «під дією юридичних норм набувають форми правових» [15, с.9]. Адже характеру правовідносин суспільні відносини набувають не лише внаслідок дії юридичних норм, але і завдяки появі відповідних суб'єктивних прав і юридичних обов'язків у осіб, які вступають в ці правовідносини.

Окремі аспекти спортивних правовідносин і спортивного права розкрито в дослідженнях М. Василенко [27], Р. Чередника [23,28,29,30], Н. Шнир [31].

Не можна погодитися з тим, що спеціальними ознаками спортивних правовідносин як предмету спортивного права [15, с.11] є суб'єкт, об'єкт і зміст

спортивних правовідносин. Передусім тому, що доцільно говорити про елементи спортивних правовідносин, а не їхні ознаки. Крім того, вважаємо помилковим говорити про їхню причетність саме до «предмету спортивного права», а не до спортивного права як галузі чи підгалузі права.

Крім цього, вважаємо помилковим не включати в структуру спортивних правовідносин юридичний факт як ті конкретні умови, згідно з якими гіпотеза норми права пов'язує настання, зміну або припинення правовідносин. Очевидно, якщо ми говоримо про правовідносини, вони починають діяти за певних умов у рамках механізму правового регулювання. Адже правила проведення змагань діють не самі по собі, а лише застосовуються в конкретному спортивному заході.

Так, проблему систематизації правових відносин у сфері спорту висвітлює Л. Заїченко [32]. Правовідносини у сфері спорту мають динамічний характер. Саме такій зміні присвячено статтю Л. Заїченко, де висвітлюється проблематика комерціалізації спортивних відносин в Україні [33].

Цілком справедливим вважаємо те, що визначення та окреслення таких понять, як спорт, фізкультурно-оздоровча і спортивна діяльність, а також спортивні змагання, є ключовим для спортивного права та законодавства у цій сфері [15, с.9]. Саме ці визначення мають бути належно сформульованими у відповідних законодавчих актах.

Цікавим вважаємо також підхід, за яким пропонується розглядати сферу спортивних суспільних відносин як специфічну «соціальну реальність», що виступає предметом регулювання спортивного права та спортивного законодавства» [15, с.9]. Інакше кажучи, пропонується змоделювати таку «соціальну реальність», яка б складалася саме з спортивних суспільних відносин. І саме вона становить предмет правового регулювання, однак не зовсім зрозуміло в цьому твердженні йдеться про спортивне право як галузь права чи галузь законодавства.

Вважаємо за необхідне звернути увагу на визначення А. Апаровим спортивних відносин: «специфічні суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності та розвиваються

згідно з нормами спортивного права і законодавства у цій сфері» [15, с.10]. Як бачимо в цьому визначенні зберігається поєднання спортивного права і спортивного законодавства. Крім того, на нашу думку, хибним є визначення спортивних правовідносин через спортивне право, а перед цим визначення предмету спортивного права через спортивні правовідносини. Очевидно, що цю суперечність потрібно якимось чином подолати.

Водночас сама сфера фізичної культури і спорту, у рамках якої розгортаються спортивні відносини, висвітлюється через перерахунок видів діяльності: «фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивну реабілітацію, дитячо-юнацький спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, олімпійський спорт тощо» [15, с.10]. А це на нашу думку, теза, яка підтверджує підхід до спортивного права як до міжгалузевого інституту права.

Л. Заїченко пропонує виділити кілька типів спортивних правовідносин, а саме:

- 1) правовідносини щодо створення і функціонування спортивних та фізкультурних організацій;
- 2) правовідносини, пов'язані з розробленням, запровадженням та застосуванням внутрішніх спортивних регламентів, правил та процедур;
- 3) правовідносини щодо здійснення державного контролю за дотриманням установлених нормативних приписів у сфері спорту та застосування передбачених санкцій;
- 4) відносини реалізації фізкультури і спортивної діяльності на громадських та господарсько-правових засадах;
- 5) відносини, пов'язані із участю спортсменів у спортивних заходах та спортивних організаціях;
- 6) відносини, пов'язані з державним фінансуванням спортивної та фізкультурної діяльності з огляду на їх суттєве публічне значення [33, с.120].

Запропонована класифікація заслуговує на увагу, однак було б доречним доповнити її тими, які не увійшли в цей перелік. Зокрема, відносини пов'язані з

юридичною відповідальністю у сфері спорту; відносини у сфері професійного спорту тощо.

Водночас видається доцільним визначення правовідносин через інститути спортивного права.

Відповідно, за інститутами спортивного права спортивні правовідносини можуть бути класифіковані наступним чином: 1) правове регулювання державного фінансування спортивної та фізкультурної діяльності; 2) правове регулювання засад державного управління фізичною культурою і спортом; 3) правове регулювання професійного спорту; 4) правове регулювання сфери студентського спорту; 5) правове регулювання дитячо-юнацького спорту; 6) правове забезпечення суспільних фізкультурно-спортивних об'єднань; 7) правовий статус спортсменів, тренерів та інших учасників спортивної діяльності; 8) правові аспекти організації та проведення спортивних змагань, участь спортсменів у спортивних заходах та спортивних організаціях; 9) регулювання податкових відносин у сфері спорту; 10) право інтелектуальної власності у сфері спортивної діяльності; 11) міжнародне співробітництво у сфері спорту; 12) олімпійське (та паролімпійське) право; 13) спортивний арбітраж та спортивне суддівство; 14) спортивна відповідальність (відповідальність у сфері спорту); 15) правове регулювання створення і функціонування спортивних та фізкультурних організацій; 16) розроблення, запровадження та застосування внутрішніх спортивних регламентів, правил та процедур; 17) здійснення державного контролю за дотриманням установлених нормативних приписів у сфері спорту та застосування передбачених санкцій; 18) здійснення фізкультурної і спортивної діяльності на громадських та господарсько-правових засадах; 19) меценатство у сфері спорту; 20) гральний бізнес у сфері спорту (тоталізатор).

Метою і ключовими елементом заходів спортивного характеру є їхня видовищна складова та досягнення результату учасниками змагань [15, с.11]. А це означає, що ці елементи, поруч з таким поняттям, як «правила спортивного заходу», повинні бути досліджені з точки зору місця, яке вони займають у спортивній діяльності і передусім у її правовому регулюванні.

Аналіз суб'єктів спортивних правовідносин здійснював також О. Заярний [34], який запропонував перелік суб'єктів спортивних правовідносин. Водночас сам перелік суб'єктів спортивних правовідносин, на нашу думку, потребує уточнення і конкретизації (підрозділ 2.1).

А. Апарова під суб'єктом спортивних правовідносин розуміє особу чи сукупність осіб, які беруть участь у спортивній діяльності та наділяється при цьому спортивним законодавством певними суб'єктивними правами та юридичними обов'язками [15, с.10]. Воно передбачає дві умови: 1) бере участь в фізкультурно-оздоровчій і спортивній діяльності; та 2) отримує певні права та обов'язки на основі спортивного законодавства. Такий підхід передбачає необхідність визначити детальніше, що означає «бере участь» в цьому контексті.

До суб'єктів спортивних правовідносин А. Апаров відносить спортсменів, споживачів спортивно-видовищних заходів (глядачів, уболівальників), організаторів спортивних заходів, державних органів і муніципальних установ [15, с.10]. І більш детально: «різні спортивні заклади (спортивні клуби, спортивні школи, школи вищої спортивної майстерності, центрів олімпійської підготовки тощо); громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості; міжнародні організації у сфері фізичної культури і спорту; організатори фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів; професійні спортсмени та спортсмени-аматори; споживачі фізкультурно-оздоровчих та спортивних послуг і заходів (уболівальники, глядачі тощо); органи державної влади тощо» [15, с.11]. Розвиваючи цю ідею, вважаємо за необхідне систематизувати перелік суб'єктів спортивних правовідносин за певними ознаками: за приналежністю (національні та міжнародні), за правовим статусом (фізичні та юридичні особи), за спрямованістю (споживачі спортивних послуг та ті, хто їх надають), за характером участі в спорті (первинні та вторинні суб'єкти) тощо (підрозділ 2.1.).

У свою чергу, Л. Заїченко аналізує особливості спортивних клубів як суб'єктів спортивних правовідносин, де доволі вдало визначає, що центральною особою у сфері спорту є спортивна організація як юридична особа, яка має відокремлене майно, може від свого імені набувати майнові та особисті немайнові

права і мати обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді тощо. Відповідно, основними суб'єктами сфери фізичної культури і спорту мають стати спортивні клуби, що можуть бути за своєю організаційно-правовою формою підприємствами або громадськими організаціями в частині здійснення ними комерційної діяльності, комерціалізації спортивних послуг. Значимим, також, є виділення ролі спортсмена як суб'єкта спортивних правовідносин, адже саме спортсмен-професіонал займає особливе місце в системі суб'єктів спортивної та фізкультурно-оздоровчої діяльності, який реалізовує свою професійну правоздатність у формі приватного підприємця, а також може мати трудові відносини з тренерами, лікарями, надавати відповідні спортивні послуги тощо [33,с.121-122]. Таким чином, дослідник намагається відповісти на запитання про те, якою є роль і місце окремого спортсмена і спортивного клубу як суб'єктів спортивних правовідносин.

Відповідно пропонується вирішити питання комерціалізації професійної спортивної діяльності через «створення спортивних клубів, які є суб'єктом організації діяльності спортсменів-професіоналів, статuti котрих передбачають той чи інший вид діяльності відповідно до рішень його засновників» [33, с.122].

Своєю чергою, до об'єктів спортивних правовідносин віднесено «ті чи інші конкретні матеріальні й нематеріальні блага, з приводу яких виникають, змінюються та припиняються правовідносини між суб'єктами спортивного права» [15, с.11]. При чому особливе місце А. Апаров відводить нематеріальним благам, що створюються та існують завдяки фізкультурно-оздоровчій та спортивній діяльності: «ділова репутація спортивного клубу чи спортсмена, спортивно-видовищні блага, що задовольняють відповідні потреби населення та спортсменів тощо» [15, с.11].

Досліджуючи правове регулювання суспільних відносин у сфері спорту, не можна обійти увагою й іноземні дослідження. Йдеться зокрема про дослідження А. Льюїса та Дж. Тейлора «Спортивне право та практика» [35], М. Джеймса «Спортивне право» [36], а також праця С. Гардінера «Спортивне право», підготовлена в колективі з іншими авторами [37]. Згадані праці ставлять за основу

прагматичний підхід, інакше кажучи, спортивне право має цінність не саме по собі, а лише як інструмент вирішення конкретних юридичних проблем у сфері спорту. І, відповідно, головне завдання дослідників спортивного права, пропонувати відповідні засоби та інструменти для їхнього вирішення.

Заслуговує на увагу дослідження Т. Девіса (ТymothyDavis) яке дозволяє побачити прагматичний підхід до визначення спортивного права в США. Так, він вказує, що розуміння того, куди можна віднести спортивне правозалежить від того, хто практикує, досліджує чи пише про нього [38, с.242]. Таким чином звертаючи увагу саме на практичні аспекти правозастосування норм, що регулюють спортивні правовідносини. Інакше кажучи, обсяг та структура спортивного права залежить від тих задач, які перед ним стоїть.

Актуальним у дослідженнях правовідносин у галузі спортивного права є питання, якою є система джерел спортивного права [28, 30]. Так, зазвичай сюди включають Конституцію України [4], закони України «Про фізичну культуру і спорт» [6], «Про антидопінговий контроль у спорті» [39], «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні»[40], «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» [41], «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» [42] тощо.

Також варто у цьому контексті розглядати підзаконні акти, зокрема постанови КМУ, державні програми у сфері спорту, накази Мінмолодьспорту. Окреме місце займають міжнародно-правові акти у сфері спорту та фізичної культури (Кодекс спортивної етики, Кодекс спортивного арбітражу). Частина з цих актів належать до «м'якого права» (softlaw), норми якого мають рекомендаційний характер, але з плином часу набувають обов'язкової сили як загальновизнаний стандарт. Ще одну групу джерел спортивного права становлять акти самоврядних спортивних організацій (як результат корпоративної правотворчості).

Особливу роль для розвитку джерел спортивного права в Україні відіграє Стратегія розвитку спорту та фізичної активності до 2032 року [43].

Важливим питанням дослідження правового регулювання суспільних відносин у сфері спорту є юридична відповідальність за правопорушення у сфері спорту. Саме наявність унікального характеру покарань за такі правопорушення дозволяє підкреслити особливий характер спортивного права, зокрема «дискваліфікація гравця, обмеження участі в матчах, турнірах, виключення спортивної команди (клубу) зі складу галузевих об'єднань, турнірів, змагань чи обмеження такої участі» [25, с. 14]. Особливість цього покарання була чітко продемонстрована після виявлення WADA масових випадків допінгу російськими спортсменами під час Олімпіади 2014 року в Сочі.

Окремі вчені наполягають на тому, що «сучасна державна політика та регулювання в галузі фізичної культури і спорту передбачає приведення всього масиву «спортивних» нормативних правових актів у струнку систему з урахуванням розуміння спортивного права як самостійної галузі права» [22, с. 28].

Своєю чергою, для спортивного права характерний особливий правовий режим регулювання, який розглядається як такий, що «набуває форми правового режиму фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності» [15, с.12]. Варто позитивно відзначити виокремлення та формулювання А. Апаровим переліку спеціальних принципів спортивного права [15, с.13-14].

Таким чином, розвиток суспільних відносин у сфері спорту передбачає ситуацію, коли правове регулювання не встигає за певними спортивними подіями. Саме тому в цій сфері залишається пріоритетним неухильне удосконалення законодавства, гармонізація законодавства з нормами міжнародного права. Частина суспільних відносин у сфері спорту не охоплюється правовим регулюванням. Має місце прийняття державними чиновниками у сфері спорту необґрунтованих рішень і подальше невиконання рішень суду. Це, зокрема, пов'язано ще й із тим, що зазвичай сфера спорту розглядається як непріоритетний напрям. Саме тому вважаємо за можливе і бажане зміну підходів до правового регулювання суспільних відносин, посилення пріоритетів фізичної культури і

спорту в Україні та прийняття Спортивного кодексу як результату кодифікації нормативно-правових приписів у цій сфері.

Крім того, сам стан дослідження регулювання правовідносин у сфері спорту позначений неповнотою і потребує більш ретельного дослідження окремих складових спортивного права як міжгалузевого інституту права відповідно до певної методології та визначення базових понять дослідження.

1.2. Методологія дослідження правовідносин у сфері спорту в Україні

Дослідження правового регулювання відносин у сфері спорту, безумовно, ставить питання про методологічні засади його вивчення. А це своєю чергою визначає, які способи вивчення предмету дослідження буде застосовано та яких результатів і наслідків буде досягнуто залежно від використаної методики.

Тому вкрай важливо сформулювати цілісну методологію дослідження – відібрати той комплекс прийомів і способів дослідження, які допомагають глибоко проникати в суть досліджуваного явища з урахуванням відповідних особливостей, характерних для конкретного дослідження. Таким чином, варто виділити основні методи, які дозволяють пізнавати відповідний дослідницький матеріал, поглибити розуміння предмета дослідження і додаткові методи, які сприяють і гарантують відповідне застосування основних методів, їхнє правильне функціонування, дозволяють конкретизувати окремі досліджувані питання. Саме їхні взаємозв'язки дозволяють говорити не про окремі методи, а про цілісну методологію в конкретному дослідженні [44, с.10].

Зазвичай у наукових юридичних дослідженнях виділяють три рівні застосовуваних методів: загальнофілософський, загальнонауковий і конкретно-науковий. Це дозволяє переходити від більш загального рівня дослідження до конкретного.

Специфіка використання діалектичного методу полягає в необхідності узгодження правових відносин у сфері спорту як на рівні національному, так і на міжнародному рівні.

З одного боку, вони формуються та розвиваються на основі національного законодавства, однак вони також повинні узгоджуватися з міжнародним нормативним регулюванням у сфері спорту. Крім того, суб'єкти правовідносин у сфері спорту перебувають у постійній взаємодії і конкуренції між собою.

Сам розвиток правовідносин у сфері спорту безпосередньо потребує розвинутих інструментів вирішення таких конфліктів і конкуренції, а також забезпечення належного функціонування відповідних механізмів, створених для цього. Наприклад, вирішення спорів щодо допінгу або позбавлення права брати участь у відповідних міжнародних змаганнях.

У цьому контексті діалектичний метод виступає як інструмент з одного боку підняття та загострення проблеми, а з іншого – її розв'язання. Відтак кожен спір, який розглядається міжнародними спортивними судовими інституціями якраз дозволяє побачити особливості застосування цього методу. З одного боку, ставиться проблема, яка часто не має готового рішення. З іншого боку, сам процес її розв'язання є пошуком причинно-наслідкових зв'язків, які дозволяють прийти до певного розв'язку поставленої задачі – відповідного рішення, яке може стати прецедентом для розгляду подальших рішень. Водночас у рамках нашого дослідження діалектичний метод дозволяє з одного боку поставити питання про те, яким чином можлива організація правовідносин у сфері спорту, а з іншого дозволяє запропонувати відповідь на поставлене питання через визначення загального для них у рамках спортивного права як галузі законодавства, так і через пошук особливого, що забезпечує їхню унікальність – особливі суб'єкт та об'єкт правовідносин (підрозділ 2.1.)

Щодо основних методів дослідження, то, безперечно, до таких варто віднести історичний метод. Завдання історичного методу виявити специфіку утворення досліджуваного явища, з'ясувати умови його становлення, особливості того, як воно розвивалося. Близьким до історичного методу виступає генетичний

метод, спрямований на вивчення генетичних зв'язків нашого предмета дослідження як з елементами того ж рівня, так і з надсистемою, до якої вони входять.

Таким чином, історичний метод у нерозривній єдності з діалектичним методом дозволяє побачити характер і ступінь становлення та розвитку правових відносин у сфері спорту. Адже саме за допомогою історичного методу стає можливим простежити перехід у сучасній історії спорту від відносин, які мали розважальний характер переважно в особистих цілях, до правових відносин, які забезпечують суттєві прямі фінансові надходження як за можливість спостереження за спортивними заходами, так і побічні, зокрема, завдяки рекламі. Історичний метод також дозволяє відстежити розширення списку об'єктів спортивних правовідносин. Також, завдяки історичному методу дослідження стає можливим показати як правове регулювання міжнародних спортивних змагань зі свята спортивного духу, яким воно планувалося засновниками олімпійського руху, перетворилося на протистояння держав і технологій, а також, як би це не було неприємно, допінгів і «відкатів».

Застосування історичного методу в рамках цього дослідження дає змогу відстежувати формування певного комплексу правовідносин у сфері спорту, зміну підходів до правового регулювання відносин у сфері спорту. Завдяки цьому методу вдається утримувати в зоні уваги єдність і еволюцію правового регулювання у сфері спорту на якісно різних етапах становлення спортивного права як міжгалузевого інституту права в системі права України, дозволяє побачити плинне та незмінне в цій сфері (підрозділ 1.1. та 2.1.).

Спортивне право як комплекс норм та інститутів права зафіксованих у різногалузевих джерелах права, що регулюють взаємопов'язані правові відносини у сфері спорту розгортається на історичному тлі і містить як відбитки минулих впливів, так і перспективи подальшого прогресу.

Саме тут відображається одна з особливостей історичного методу – спроможність на основі минулих подій відображати тренди і тенденції

майбутнього розвитку предмету дослідження, пошуку на основі знання про минуле інструментів для розв'язання задач, які ставить сьогодення.

Так, сучасне спортивне право по-різному регулює види спорту, які є олімпійськими і які не мають такого статусу. Своєю чергою, різними є підходи до видів спорту, які є комерційно успішними й тими, які потребують фінансування з боку держави.

Варто зазначити, що сучасний стан правового регулювання відносин у сфері спорту значною мірою є наслідком розвитку спорту за часів Радянського Союзу, коли спорт розглядався як інструмент ідеології в протистоянні соціалізму з капіталізмом.

Внаслідок розпаду Радянського Союзу і початку економічної кризи стався певний занепад сфери спорту, який розглядався, значною мірою за остаточним принципом. Суттєвого розвитку зазнали ті сфери спортивного життя, які або були видовищними й користувалися попитом глядачів і фінансувалися так званими «олігархами» (футбол), або ті, які давали шанси отримати результати на міжнародних змаганнях та фінансувалися державою, або ті, які мали зацікавленість безпосередньо у громадян і які фінансувалися власними внесками.

Окремо варто відзначити намагання провести міжнародні змагання аж до подачі заявок на проведення міжнародних змагань, у тому числі без врахування фінансової спроможності держави для проведення таких заходів. Хоча частину з цих подій можна охарактеризувати як намагання підтримати спортивний імідж держави, з іншого боку – проведення міжнародних змагань дозволяло отримати доступ до таких коштів державного бюджету, які за звичайних умов навряд чи були б виділені на розвиток спорту. Разом із тим, залишається питання якості використання таких коштів, наприклад, виділених на Євро-2012.

Однак більш детальний аналіз цих подій, на жаль, потребуватиме зміни теми дослідження та суттєвого зростання його обсягу.

Будь-яке явище перебуває під впливом двох тенденцій збереження традиційності та залучення новизни, новацій. Саме тому в розвитку правових засобів регулювання суспільних відносин у сфері спорту простежується

діалектичний розвиток від набору окремих норм права до певного правового комплексу, щодо якого у вітчизняній юридичній науці точиться суперечка, яке місце займає спортивне право в системі права та системі законодавства України.

Суттєве значення для розуміння змісту нормативно-правових актів відіграє герменевтичний метод. Він дозволяє розкрити дійсний зміст відповідної правової норми. Таким чином, завдяки творчому характеру тлумачення правової норми інтерпретатор розкриває її глибинне розуміння. Водночас, герменевтичний метод використовує особливості герменевтичного кола – цілий текст слід розуміти через окремі елементи тексту, а окремі елементи тексту слід розуміти з урахуванням змісту і спрямованості цілого тексту.

Таким чином, герменевтичний метод використано як для аналізу дійсного змісту нормативно-правових актів, що регулюють правові відносини у сфері спорту, так і для розуміння відповідних рішень спортивних судових органів (підрозділ 3.1). Саме зміст законодавства та міжнародних договорів (підрозділ 3.2), їхні зміни, а також особливості правозастосування дозволяє побачити причини, які призвели до таких змін. Аналіз текстів міжнародних договорів дозволяє більш ефективно імплементувати їхні текст у національне законодавство.

У дослідженні ми вважали за необхідне використати й порівняльно-правовий метод. Зокрема, на прикладі порівняння американської, європейської та пострадянської моделей спорту (підрозділ 3.1).

Порівняльно-правовий метод дозволяє з одного боку забезпечити порівняння підходів до регулювання правовідносин у галузі права різних країн (синхронний підхід). У той же час, з іншого боку, порівняльно-правовий метод як вже зазначалося, дозволяє досліджувати правові підходи до регулювання галузі спорту в процесі їхнього розгортання, на різних етапах історичного розвитку правової системи України (діахронний підхід). Інакше кажучи, опис стану регулювання правовідносин у галузі права потребує як залучення правового матеріалу інших держав, аби віднайти ефективні способи вирішення юридико-значимих ситуацій, що стосуються спорту, так і перегляд минулих проблем і шляхів їхнього

вирішення, щоб удосконалити фундамент, на якому побудоване регулювання правовідносин у галузі права в сучасній Україні.

Інакше кажучи, варто порівнювати регулювання спортивних інституцій як в їхньому історичному розвитку, так і на рівні національного регулювання, так як і порівняння національних і міжнародних способів і прийомів правового регулювання. І, зокрема, порівняти способи імплементації міжнародно-правового регулювання спортивних відносин у національні правові системи.

Ефективність застосування порівняння вимагає врахування особистісного підходу. А саме, визначення критеріїв порівняння, відбір об'єктів порівняння, врешті-решт інтерпретацію отриманих результатів. Водночас помилковим буде не врахувати необхідність спеціального опрацювання інформації, яка через функціонування в інших правових системах набуває специфічного змісту, який потребує спеціального перетворення із застосуванням вітчизняної правничої термінології. Звідси й необхідність враховувати межі застосування порівняльно-правового метода. Інакше кажучи, не всі нормативні приписи або інститути законодавства наявні в правових системах інших держав можливо безпосередньо інтегрувати в українське право. Деякі з них потребують специфічного пристосування.

Значимим для будь-якого дослідження є спирання на кількісні дані. Йдеться не лише про статистичні показники, які дозволяють відстежувати стан розвитку виявів спортивних відносин, але й спосіб їхнього оцінювання, їхню динаміку (зростання і падіння). А це, своєю чергою, дозволяє сформулювати досліднику гіпотези про наявність певних тенденцій і здійснити пошук доказів для спростування або підтвердження (підрозділ 3.3).

Було б помилковим залишити дослідження регулювання правовідносин у галузі права та їх місця в системі права та системі законодавства без залучення системного підходу.

Як уже зазначалося, в українській юридичній літературі просувається й обґрунтовується позиція щодо існування спортивного права як галузі права.

Перевірка цієї позиції, на нашу думку, потребує застосування системного підходу (системних методів) (підрозділ 1.1.).

Системний підхід потрібен також для з'ясування питання про можливе існування цілісної системи джерел спортивного права як окремої підсистеми галузі законодавства, а також спортивного права як галузі права (міжгалузевого інституту права). Яким чином у такій системі спортивного права можлива відповідна організація норм права (нормативних приписів), що регулюють спортивні відносини?

Доцільним, на нашу думку, у рамках системного підходу є застосування системно-структурного методу. Так, можна виділити й описати певну структуру (підсистему) цієї системи, зокрема через встановлення взаємозв'язків цієї підсистеми як змісту й форми регулювання спортивних відносин та її взаємозв'язок з іншими підсистемами системи права та системи законодавства.

У рамках системного підходу може бути застосований і системно-функціональний метод.

За його допомогою можна виокремити особливі функції спортивного права як підсистеми системи права, а також описати задачі, на вирішення яких спрямовані спортивні правовідносини, фіксуючи інтереси, які слугують рушійним механізмом таких правовідносин, як це вказував Р. фон Ієрінг. Можна зробити висновок, що суперметою (надметою), через яку визначається цілеспрямованість спортивного права як системи, є розгортання цілісної підсистеми регулювання спортивних правовідносин, які у своїй цілісності та взаємозв'язку дозволяють забезпечити належний рівень правового регулювання правовідносин у сфері спорту.

Саме за допомогою системно-функціонального підходу вбачається можливим виокремити й описати таку функцію спортивного права, як формування освітніх, виховних і розважальних структур суспільного життя. А це, своєю чергою, дозволяє застосувати такий елемент системного підходу як інституційний метод.

Інституційний метод спрямований на розуміння спортивного права через призму суспільних інституцій, які спортивні правовідносини реалізують і втілюють у суспільне життя. Адже саме відповідні потреби породжують

відповідні суспільні інституції. Застосовуючи інституційний метод у комплексі з системно-функціональним та системно-структурним методами, можемо спробувати відповісти на питання того, які потреби й у зв'язку з якими соціальними структурами забезпечує спортивне право. Цей підхід також дозволяє порівняти задоволення потреб у сфері спорту через інституції, пов'язані з державою й інституції, створювані громадянським суспільством.

Так, потреба підтримувати здоров'я організму призвело до появи інституцій, які дозволяють це робити – спортивні клуби і секції, потреба отримувати задоволення від видовищ призвела до появи інституцій, які забезпечують функціонування видовищних видів спорту (футбол, бокс), потреба міждержавної конкуренції призвела до перетворення олімпійського спорту в інституцію боротьби за міжнародний престиж.

У рамках системного підходу важливим залишається зв'язок інституцій спортивного права як підсистеми з надсистемою. Необхідним стає таке забезпечення взаємодії підсистеми спортивного права як міжгалузевого інституту права з надсистемами, щоб це не сформувало зіткнення системних цілей правової системи і підсистеми спортивного права, а також спортивного права в цілому і її складових між собою.

Розглянемо, застосовуючи системний підхід, базові поняття, необхідні для розуміння такої взаємодії.

Система права та система законодавства (система джерел права) становлять основу нормативної підсистеми правової системи. Так, систему права розглядають як «цілісну сукупність взаємозв'язаних між собою норм права, які об'єднуються у підсистему приватного та підсистему публічного права, з подальшим розподілом на галузі, підгалузі та інститути» [45, с.47]. На думку О. Скакун, система законодавства – це «цілісний і погоджений комплекс нормативно-правових приписів, що містяться в законах і розподілені залежно від предмета і методу правового регулювання по галузях й інститутах законодавства» [46, с.317]. Система права також може розглядатися як «зумовлена системою суспільних відносин внутрішня структура права, що характеризується єдністю, взаємодією, здатністю до

поділу, узгодженістю тощо» [47, с.11]. Як зазначає Т. Мураховська, система права – це «цілісність, що самоорганізується та саморегулюється» «стабільна, цілісна, структурно упорядкована сукупність норм права, яка самоорганізується залежно від динаміки соціального буття і виявляється в єдності, узгодженості, взаємозалежності норм, а також одночасно в їх диференціації за галузями, підгалузями та інститутами» [48, с. 13].

Отже, характеризуючи в юридичній літературі такі системні утворення як систему законодавства та систему права наголос роблять на їхніх елементах.

Саме те, яким чином регулювання правовідносин у сфері спорту відображається в системі права і системі законодавства (системі джерел права) залежить те, наскільки ефективним буде це правове регулювання, та яким чином групуються ці норми. Функції, які виконує спортивне право, потребує специфічного впорядкування в рамках відповідних інститутів права. Саме виділення в рамках спортивного права таких інститутів права дозволяє доволі чітко врегульовувати споріднені правові відносини – інститут олімпійського права, інститут спортивної медицини, інститут спортивних ігор тощо. Саме їхня взаємодія і взаємозв'язки перетворюють набір відповідних правових приписів, закріплених у відповідних статтях законодавства в цілісний комплекс правових норм, що регулюють галузь спорту.

Особливий інтерес у регулюванні відносин у галузі спортивного права для системи права та системи законодавства викликає залучення до правового регулювання згаданих правовідносин норм міжнародного права. Це пов'язано як із тим, що для проведення міжнародних змагань встановлюються і відповідні міжнародно-правові норми, і відповідно формується міжнародно-правова судова практика, так і, наприклад, зі зростанням кількості контрактів між спортсменами і спортивними клубами, які мають міжнародно-правовий характер. І для таких випадків характерні саме міжнародно-правові зразки, за якими укладаються такі договори, а це своєю чергою, впливає на національну судову практику.

Поглиблене дослідження спортивного права дозволяє більш детально й комплексно описати на прикладі регулювання правовідносин у сфері спорту саме

те, як формуються новітні галузі законодавства. Відповідно, успішність дослідження взаємозв'язків між складовими спортивного права дозволяє побачити закономірності формування таких галузей законодавства саме на прикладі спортивного права.

Відповідно, зміни, що відбуваються в нормативній підсистемі щодо правового регулювання спорту все ще потребують аналізу та осмислення, з'ясування місця джерел спортивного права в системі законодавства (джерел права) й особливості їхнього відображення в системі права. Тим більше, що, попри наявність досліджень з цієї тематики, вона все ще викликає суттєвий інтерес, зокрема через значний обсяг питань, які накопичилися в контексті цієї проблематики. Наприклад, можна звернути увагу на те, як одні вчені пробують переосмислити критерії диференціації системи права [49], тоді як інші досліджують закономірності формування новітніх галузей права в системі права України [48], а ще інші – намагаються виокремити й описати взаємозв'язки та взаємовплив між системою права і правовою системою, як між підсистемою та надсистемою [50, 114]. В цьому контексті, актуальним виглядає і дослідження спортивного права, як спроба переосмислення новітньої структури українського права. Однак подібної уваги потребує і система законодавства, особливо зважаючи на той факт, що сучасне розуміння системи законодавства як системи джерел права доволі далеко просунулося порівняно з розумінням системи законодавства, описаним у працях радянських правників-дослідників. Відповідно саме системні взаємозв'язки системи джерел права, і, зокрема, системи джерел спортивного права, залишаються недостатньо дослідженими.

Таким чином, стає можливим проведення дослідження поняття «система джерел спортивного права» із залученням системного підходу.

Спробуємо подивитися на це поняття, проаналізувавши розуміння такого терміну, як «система». У процесі формування теорія систем зазнала розвитку від таких ознак системи, як «складові системи» і «системні зв'язки міжскладовими» (Л. Берталанфі, Р. Акофф) аж до запровадження таких ознак, як «цілісність системи»,

«автономія складових системи» та «спільність ставлення складових системи до зовнішнього оточення».

«Цілісність системи» слід розуміти через пов'язаність елементів конкретними відносинами з різним ступенем і характером взаємозв'язку [51, с.12], формуючи систему як єдиний об'єкт. У цьому випадку такий об'єкт матиме не лише властивості її складових (підсистем), але й матиме відповідні додаткові характеристики, характерні для системи, а не лише для окремих елементів системи.

Так, спортивне право становитиме не лише сукупність інститутів права та окремих правових приписів, але дещо більше, породжуючи нову характеристику через зростання рівня впорядкованості регулювання правовідносин у сфері спорту.

Продовжуючи використовувати системний підхід, можемо виділити такі характеристики (параметри) системи:

а) «субстанціальні» – підсистеми й елементи системи з притаманними їм властивостями. Йдеться про властивості, характерні саме для спортивного права. Наприклад, змістовні інститути права, які входять до спортивного права;

б) «структурні» – «мережі родовідних (парадигматичних) відношень між одиницями субстанцій і мережами зв'язків ціле-частина (синтагматичних) і взаємодій між цими одиницями» [51, 9-13]. Наприклад, структурні інститути спортивного права, а так само зв'язки з галузями, до яких належать інститути спортивного права.

Саме на рівні субстанціальних параметрів спортивного права визначається зміст спортивного права та його інститутів. Власне застосування системно-функціонального методу дозволяє значною мірою описати ці параметри.

На думку І. Блауберга та Б. Юдіна, до елементів систем належать:

- 1) «цілісність системи»;
- 2) «наявність у системи двох або більше типів зв'язків – просторових, функціональних, генетичних та інших; структура (організація) системи»;
- 3) «наявність рівнів та їх ієрархії»;
- 4) «управління»;
- 5) «мета системи»;
- 6) «доцільний характер організації системи»;

- 7) «самоорганізація системи»;
- 8) «функціонування та розвиток системи» [52, с. 61-64].

Дослідження спортивного права як міжгалузевого інституту права потребує дослідження окремих його складових і його відображення в системі джерел спортивного права (системи спортивного законодавства). На цьому рівні базовим виступає поняття «інститут законодавства», який О. Скакун розуміє як «сукупність нормативних приписів галузі законодавства, що виражають зміст взаємозалежних правових норм, які регулюють певну групу (вид) суспільних відносин, а також суспільні відносини або їх елемент» [46, с. 323].

Крім цього, спортивне право як складний міжгалузевий інститут спортивного права та його зовнішнє вираження як систему джерел спортивного права можна розглянути, спираючись на описані В. Афанасьєвим базові характеристики поняття «система» [53, с. 32-36]:

- 1) «системна (інтеграційна, колективна) якість, яка відрізняється від рис та якостей компонентів самої цілісної системи». Отже, досліджуючи спортивне право як систему, доцільно відзначити, що воно перебуває в процесі свого розвитку забезпечуючи регулювання правовідносин у сфері спорту, причому таким чином, що вона становить не механічне об'єднання відповідних елементів спортивного права, а дозволяє по-новому організовувати й упорядковувати нормативні приписи. Більше того, вона становить нову додаткову якість, гарантуючи узгодженість таких нормативних приписів.

- 2) «компоненти системи». Йдеться про ті складові, з яких складається спортивне право – інститути права, норми права, джерела права.

- 3) «доцільність системи – наявність у ній цілеспрямованості власного розвитку». Ускладнення правовідносин у сфері спорту викликає ускладнення правового регулювання, забезпечуючи виділення в її межах окремих інститутів права, їх запозичення;

- 4) «функції системи – забезпечують розвиток системи, її практичну діяльність, спрямовану на досягнення конкретних цілей системи» – спортивне право вимагає для

свого розвитку і функціонування ускладнення, систематизацію та усунення колізій відповідного нормативно-правового матеріалу;

5) «системно-комунікативний аспект» – формування зв'язків як поміж інститутів, які входять до спортивного права, так і з тими галузями права, звідки спортивне право бере ці інститути;

б) «цілісність системи» – підтримка і забезпечення комплексності інституту спортивного права.

Тобто спортивне право як система зможе існувати лише тією мірою і таким чином, доки її обсяг буде збільшуватися, вона забезпечуватиме регулювання щораз більшого переліку правовідносин, але вона й зазнаватиме відповідного впорядкування нормативно-правових приписів, посилюючи рівень інтеграції системи.

Саме системні зв'язки дозволяють забезпечити існування системи як «цілого і автономного явища» [54, с.13]. Своєю чергою, «зв'язок» варто розуміти як «взаємообумовленість існування явищ, розділених в просторі і в часі» [55, с. 93], «співвідношення між різними факторами, явищами, подіями і т. ін., засновані на взаємозалежності і взаємообумовленості» [56, с.504].

Тобто зосередження на системних зв'язках дозволяє побачити глибинну сутність спортивного права, ті закономірності її функціонування, які не видно, розглядаючи її поелементно.

Розглянемо спортивне право з точки зору ознак органічних самоорганізованих систем [57, с.55]:

1) «генетичні та структурні зв'язки» спортивного права. Через генетичні зв'язки ми можемо побачити становлення спортивного права та яким чином окремі норми права впливали на ті, які були прийняті пізніше. Наприклад те, яким чином прийняття відповідних міжнародних договорів щодо боротьби з допінгом супроводжується запозиченням окремих норм та інститутів права на національному рівні. А так само, генетичні зв'язки фіксують походження відповідних інститутів та норм спортивного права, їх зв'язок з фундаментальними галузями права. Своєю чергою, структурні зв'язки дозволяють описати взаємозв'язки на рівні спортивне право як міжгалузевий інститут – інститути права як елементи спортивного права – норми права;

2) «зв'язки координації і субординації (функціональні зв'язки)» – функціональні зв'язки спортивного права забезпечують узгодженість нормативних приписів як згори вниз у системі джерел права: Конституція – міжнародно-правові договори – підзаконні акти (субординація), так і дозволяють враховувати зв'язки іншими галузями законодавства. Чи то йдеться про притягнення до юридичної відповідальності у сфері спорту, чи то йдеться про правове регулювання фінансування відповідних спортивних заходів або про укладання відповідних контрактів з іноземними спортсменами або спортивними клубами;

3) «забезпечення актуальності спортивного права». Функціонування цієї властивості забезпечується завдяки відображенню реальних спортивних правовідносин у відповідних нормативних приписах. Інший спосіб такого пристосування – через судову і юридичну практику. Зокрема через практику міжнародних судових органів, що спеціалізуються на спортивних правовідносинах.

4) «виділення підсистем спортивного права». Йдеться передусім про виділення відповідних інститутів права, що входять до спортивного права.

5) «структура». Структура спортивного права формує характеристики її складових. Саме в рамках спортивного права як міжгалузевого інституту права стає зрозумілою підстава виділення окремих інститутів спортивного права. Тобто для виокремлення інститутів права необхідне застосування певних критеріїв – наприклад, переважання у відповідній галузі права інструментів регулювання правовідносин, що належать саме до сфери фізкультури і спорту;

6) відбувається перетворення складових спортивного права. Саме через правозастосування спортивні правовідносини стають реальними.

7) наявність у спортивному праві внутрішніх засобів управління: організаційні норми, норми-принципи, норми-дефініції, норми-рекомендації, колізійні норми тощо.

Як вважає Є. Євграфова, «система законодавства, джерелом якого є право – це один із проявів структури чи системи права» [58, с.124].

Зважаючи на припис статті 8 Конституції України, за яким «в Україні діє принцип верховенства права» можемо зробити висновок, що саме правові норми

мають пріоритет. Однак правові норми мають бути виражені через відповідні джерела права – нормативно-правові акти або нормативно-правові договори.

Є. Євграфова також вказує на те, що «система права є доктринальною категорією і як така проектує систему законодавства – систему позитивного права в його лібертарно-легістському розумінні» [58, с.158].

Таким чином, розростання правовідносин у сфері спорту спричиняє ускладнення спортивного права як міжгалузевого інституту права й перетворення спортивного законодавства на систему джерел спортивного права. Саме тому, ключовими методами дослідження особливостей регулювання правовідносин у сфері спорту слід вважати системно-структурний і системно-функціональний методи. Ці методи дозволяють визначити структуру спортивного права (в тому числі з огляду на відображення її окремих елементів в кодифікованому акті) та їх функціональне призначення.

Звертаємо увагу, що це сприяє ускладненню системних зв'язків. Відповідно законодавець, приймаючи нове законодавство у цій сфері, потребує врахування наявних нормативно-правових актів. Саме це й призвело до прийняття в 2009 році нової редакції Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [6], оскільки стара редакція суттєво застаріла й уже не забезпечувала належного рівня інтеграції нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у сфері спорту. На сьогодні чинна редакція Закону України «Про фізичну культуру і спорт» також уже не спроможна забезпечити достатній рівень єдності нормативно-правового матеріалу. Відповідно існує потреба кодифікації правового матеріалу у сфері спорту. Такий кодифікаційний акт, наприклад, Спортивний кодекс має інтегрувати як національні, так і міжнародні особливості регулювання спортивних правовідносин.

Вкажемо також на те, що використання формально-юридичного методу дозволяє вивчати правовідносини у сфері спорту крізь призму нормативно-правового регулювання. Адже саме прийняття дозвільних чи заборонних норм дозволяє визначити допустиму і заборонену поведінку. Так, наприклад, антидопінгове законодавство регулярно поповнюється новими забороненими

препаратами. Саме використовуючи формально-юридичний метод, зроблено спробу визначити бажаний зміст кодифікованого акту у сфері спорту.

Методологія дослідження навряд чи буде ефективною, якщо не враховуватиме потребу в формулюванні дефініцій та їх відділенні від інших суміжних понять. Саме тому застосування догматично-правового та формально-логічного методів дозволяє звернути увагу на такі поняття, як «правовідносини у сфері спорту» (спортивні правовідносини), «спортивне право» тощо.

Спортивні правовідносини (правовідносини у сфері спорту) – це суспільні відносини, що породжують суб'єктивні права та юридичні обов'язки у спеціальних суб'єктів у зв'язку зі здійсненням фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності на основі норм що регулюють правовідносини у сфері спорту.

Спортивне законодавство – це сукупність нормативно-правових актів, інших джерел права, що регулюють правовідносини у сфері спорту.

У рамках вказаних методів одним із ключових методологічних елементів є необхідність визначення поняття «спортивне право».

Отже, спортивне право – це міжгалузевий інститут права, який включає в себе окремі інститути відповідних фундаментальних галузей права, розвиває їх та має зовнішнє вираження в системі спортивного законодавства, що переростає в систему джерел спортивного права.

Відтак те, наскільки спортивне право може існувати як міжгалузевий інститут права, залежить від системності та ступеня розвитку спортивних правовідносин, відображених в зовнішній формі права.

Міжгалузевий інститут спортивного права має комплексний міжгалузевий характер, оскільки поєднує в собі як регулювання власне публічних інтересів (організацію фізкультури і спорту в країні), так і приватних інтересів (контрактне право спортсменів). Крім того, галузі спортивного законодавства взаємодіють із галузями цивільного, адміністративного, кримінального, фінансового податкового права тощо.

Як вказує С. Алексєєв, інститути права – це «стійкі, відносно замкнуті комплекси норм»[59, с.122].

Отже, інститут права має відокремлений характер. Це певний закінчений елемент, підсистема галузі. В той же час у випадку міжгалузевого інституту права він виступає одним із засобів забезпечення системного характеру права поєднуючи норми (та інститути) окремих галузей права. Інститут права забезпечує регулювання специфічної ділянки суспільних відносин. Однак ця специфічність, відокремленість не повинна заважати наявності всіх необхідних елементів та засобів для ефективного регулювання таких суспільних відносин.

Важливою ознакою інституту права є наявність «самостійного регулятивного впливу» на певну ділянку суспільних відносин [59, с.121].

Для спортивного права якраз характерна така самостійність впливу.

Як і для кожного інституту права для спортивного права характерне не лише певне відокремлення, але і фактична і юридична однорідність.

Як буде показано нижче, ця однорідність забезпечується через поєднання специфічних об'єктів та суб'єктів спортивних правовідносин. Крім цього, для спортивного права як інституту права, характерна наявність специфічних термінів, понять та явищ.

Норми, що регулюють правовідносини у сфері спорту мають своєрідну правову конструкцію та формують стійкий правовий комплекс.

А як міжгалузевого інституту права характерна як спеціальна внутрішня організація норм – певна структура (складний інститут права, який включає в себе інститути права, як предметного, так і функціонального характеру), але разом із тим, саме її міжгалузевий характер дозволяє поставити норми та інститути права, характерні для різних галузей права взаємозв'язок і взаємозалежність для досягнення цілі правового регулювання та посилює наявні системні зв'язки права. Таким чином, можна вважати, що інститути права, які входять до складу спортивного права мають подвійну приналежність – з одного боку, належать до відповідної фундаментальної галузі права, а з іншого боку входять до спортивного права, набуваючи певної

специфічності, як складова, без якої спортивне право не може належним чином функціонувати.

Якраз тут виявляється діалектичний характер міжгалузевого інституту права: поєднання «спеціального» (приналежність відповідної норми та інституту права до галузі права), та «загального» (приналежність до міжгалузевого інституту права). Наприклад, інститут юридичної відповідальності у сфері спорту, який поєднує в собі відповідні елементи міжнародної та національної системи притягнення до відповідальності за порушення у сфері спорту і мають особливий характер – заборона спортсмену або національній спортивній федерації брати участь в міжнародних змаганнях.

Норми спортивного права включають в себе низку правових утворень одного порядку (наприклад, олімпійське право, право професійного спорту), забезпечують різносторонній вплив (наприклад, регулювання діяльності національних спортивних клубів та юридична відповідальність у сфері спорту); містять як регулятивні, так і охоронні норми; поєднуються спеціальними стійкими зв'язками та закономірностями (наприклад, в рамках механізму правового регулювання спортивних правовідносин: закріплення заборони допінгу – встановлення факту допінгу – покарання спортсменів (спортивні федерації) за допінг.

Інститути права можуть закріплюватися як в якійсь частині нормативно-правового акту, так і в окремому нормативно-правовому акті. Однак, для міжгалузевого інституту права характерна, з одного боку певна роздробленість викликана саме його міжгалузевим характером, так і тенденція (прагнення) до певної інтеграції – спершу через тематичну інкорпорацію, а з розвитком цього інституту через кодифікацію. Відповідно, структура цього кодифікованого акту повинна відображати структуру спортивного права з урахуванням його міжгалузевої особливості.

У випадку спортивного права має місце ситуація, коли в системі права для регулювання правових відносин у сфері спорту з'являється певний «правовий магніт». Тобто формування спортивного права як міжгалузевого інституту права

ініціює певний первинний правовий комплекс, до якого поступово приєднуються норми та інститути права різних галузей права, забезпечуючи відповідну цілісність та єдність, багатоманітність і багатогранність правового регулювання спортивних відносин.

Отже, вважаємо за необхідне говорити про спортивне право як про міжгалузевий інститут права, який складається з норм та інститутів права, пов'язаних з різними фундаментальними галузями права, що об'єднані спеціальними правовими конструкціями та особливим суб'єктом та об'єктом правовідносин задля правового регулювання відносин у сфері спорту. Спортивне право відображаючись в системі джерел права, задля підвищення якості та ефективності правового регулювання потребує відповідної систематизації.

Дослідження регулювання правовідносин у сфері спорту передбачає використання теорії механізму правового регулювання.

Правове регулювання відносин у сфері спорту передбачає поєднання як елементів публічного права, так і елементів приватного права.

Наприклад, коли йдеться про фінансування спорту з державного бюджету або керування з боку держави – це стосується публічного права. А у випадку, коли йдеться про укладання контрактів між спортсменами і спортивними клубами – матиме місце саме регулювання приватно-правових відносин.

Таким чином, одне з головних завдань правового регулювання відносин у сфері спорту – забезпечити баланс між публічно-правовим і приватно-правовим регулюванням.

Водночас, якщо ми досліджуємо правове регулювання відносин у сфері спорту, доцільно поглянути на них використовуючи теорію правового регулювання, суттєвим елементом якого є процес переведення нормативних приписів в конкретні форми реалізації.

Загалом можна сказати, що основною задачею правового регулювання відносин у сфері спорту є досягти певного соціального результату за допомогою особливих правових засобів і способів через впорядкування суспільних відносин у цій сфері.

Таким чином, з точки зору теорії правового регулювання: спортивні правовідносини мають бути реальними, тобто існувати фактично, правове регулювання має встановлювати права та обов'язки учасників спортивних правовідносин та забезпечувати гарантування втілення норм права в дійсність. Таким чином, крім впорядкування наявних суспільних відносин (регулятивно-статична функція права) існує як необхідність забезпечити їхній подальший розвиток (регулятивно-динамічна функція права), так і забезпечити їхню охорону та передбачити юридичну відповідальність за порушення норм спортивного права (охоронна функція права).

Важливим є визначення сфери правового регулювання спортивних правовідносин та його меж. На нашу думку, така сфера визначається через наявність та поєднання специфічних суб'єктів та об'єктів, які стосуються спорту (підрозділ 2.1).

Правове регулювання відносин у сфері спорту поєднує різні риси. Так воно містить як обов'язкові вимоги (наприклад, щодо допінгу), так і можливі (наприклад, щодо змісту контрактів спортсменів з спортивними клубами).

Яким же чином у правовому регулюванні спортивних правовідносин виявляються різні способи правового регулювання?

Якщо взяти такий спосіб як дозволяння або дозвіл, то він передбачає створення умов, при яких учасники правовідносин можуть самостійно визначати свою діяльність, якщо їхні дії не суперечать законодавству. Наприклад, укладання контрактів, у яких визначаються права та обов'язки спортивних клубів, спортсменів та їхніх агентів.

Такий спосіб правового регулювання як зобов'язання вимагає від учасників спортивних правовідносин здійснення відповідних обов'язкових дій. Наприклад, обов'язок здачі аналізів на допінг на міжнародних спортивних змаганнях.

Що стосується заборони, як способу правового регулювання, який вимагає утримуватися від певних дій, то прикладом такої заборони можна назвати встановлення відповідного переліку препаратів, які не можуть вживатися спортсменами, які беруть участь в відповідних спортивних змаганнях.

Цікавим є те, що в спортивному праві можливе поєднання загальнодозвільного та спеціальнодозвільного типів правового регулювання. Так, наприклад, на спортсменів та спортивні клуби поширюється загальнодозвільний тип правового регулювання. А на органи державної влади та міжнародні організації поширюється спеціальнодозвільний тип правового регулювання.

Що стосується функціонування механізму правового регулювання у сфері спортивних правовідносин, то його найкраще розглядати через стадії.

Так, на нормативній стадії фіксуються норми, які регулюють відносини у сфері спорту. На нашу думку, на сьогодні, галузь спорту в Україні потребує прийняття низки нормативних приписів, які б підвищили якість правового регулювання. Йдеться як про прийняття спеціальних законів та здійснення кодифікації нормативних приписів, так і про імплементацію низки міжнародних договорів у сфері спорту.

На стадії конкретизації суб'єктивних прав та обов'язків і їх фіксації нерідко виникають певні недоліки. Так, наприклад, повідомлялося про примушування спортсменів вступати до складу відповідних спортивних федерацій (зі сплатою членських внесків) державними чиновниками як умова для того, щоб ці спортсмени могли брати участь в спортивних змаганнях. Інакше кажучи, держава брала на себе невідповідну роль втручаючись в відносини, які не належать до її повноважень для того, щоб зафіксувати у спортсменів певні права та обов'язки.

На стадії реалізації норм спортивного права, суб'єкти спортивних правовідносин без участі держави забезпечують реалізацію наявних прав і обов'язків через використання, виконання і дотримання норм права.

І тільки в тому випадку, коли один із суб'єктів спортивних правовідносин не зможе реалізувати свої права та обов'язки або порушить заборону, настає стадія, в якій відбувається правозастосування за участі відповідних органів держави або (в цьому особливості спортивного права) за участі міжнародних спортивних організацій (наприклад, таких як WADA).

Зазначимо, що саме механізм правового регулювання дає можливість побачити та описати перехід від нормативної складової правової системи до функціональної.

Йдеться передусім про те, що після прийняття відповідного нормативно-правового акту у сфері спорту, нормативні приписи, які регулюють спортивні правовідносини перебувають в потенційному стані, і тільки необхідність накласти відповідний правовий шаблон на конкретну проблему, яка виникає у сфері спорту, призводить до того, що право «оживає», починає відповідати на конкретну життєву проблему, чи це невиконання контракту спортивним клубом або спортсменом, чи це притягнення спортсмена до відповідальності, який порушив антидопінгові норми, чи це той випадок, коли держава підробляє результати проведення аналізу проб на допінг.

Висновки по розділу 1

Вивчення підходів до дослідження правовідносин у сфері спорту дозволяє нам стверджувати, що спортивне право як об'єкт досліджень користується популярністю, і обсяг таких досліджень зростає. Однак залишається поза межами дослідження саме роль і місце спортивних правовідносин, їхня взаємозалежність із системою права та системою джерел права в цілому та з їхніми окремими складовими елементами.

Групуюючи дослідження, можна виділити декілька підходів до спортивного права.

1) спортивне право як галузь законодавства. Цей підхід характерний для радянського права. В той же час він не відповідає на питання щодо місця спортивного права в системі права, на концентрується на зовнішній формі права. При цьому питання щодо місця в системі права ігнорується. Питання поступового переростання спортивного законодавства в систему джерел спортивного права також потребує дослідження.

2) спортивне право розглядається як галузь права або комплексна галузь права. Основна вада цього підходу неспроможність чітко визначити предмет і метод цієї галузі права. Крім цього, міжгалузевий характер норм, які входять до спортивного права потребує специфічного опису.

3) спортивне право як міжгалузевий інститут права, який має складний характер. Саме цей підхід запропоновано авторкою даного дослідження. Таким чином, норми права об'єднуються навколо сфери (галузі) спорту, а його зміст і обсяг визначається через інститути права, що належать до різних фундаментальних галузей права та регулюють правові відносини щодо спорту. Важливим етапом опису спортивного права як міжгалузевого інституту права є визначення складових елементів, які входять до нього.

Методологічні засади дослідження передбачають комплексний вибір таких методів. Разом із тим, ключовим виступає поєднання застосування системно-структурного та системно-функціонального методів. Саме такий підхід дозволяє з одного боку визначити елементи та зв'язки досліджуваного об'єкта, а з іншого відповідне функціональне навантаження.

Дослідження системних зв'язків спортивного права дозволяє більш чітко відстежити взаємодію інститутів та джерел спортивного права між собою, взаємодію правовідносин у сфері права, так і розкрити системні зв'язки на рівні норма-інститут-підгалузь, взаємодію публічно-правового та приватно-правового регулювання у сфері спорту.

Такою ж мірою викликає необхідність й визначення, яким чином правове регулювання суспільних відносин у сфері спорту, виражене в зовнішніх джерелах (формах) права, представлене в системі права засобами галузей права.

Обсяг нормативного регулювання зростає, приймаються нові джерела права, які торкаються питання фізичної культури і спорту, і, відповідно, регулювання правових відносин у сфері спорту поступово поглиблюється і розширюється.

Ключовою умовою формування такої правової структури є наявність нормативно-правового акту, навколо якого організуються нормативні приписи. Роль центру спортивного права в Україні відіграє Закон України «Про фізичну

культуру і спорт». Прийняття цього закону було необхідною умовою організації регулювання правових відносин у сфері спорту. Однак для того, щоб спортивне право могло належно розвиватися, воно повинно пройти етап кодифікації нормативно-правових приписів.

Також, з'ясовано, що обсяг спортивного права є доволі широким і фактично захоплює частину правовідносин, які регулюються іншими, зокрема фундаментальними галузями права та узагальнено наявні наукові підходи щодо місця спортивного права у теоретико-правовій класифікації: галузь законодавства; галузь права; міжгалузевий інститут права.

Визначено особливий характер спортивного права як комплексу норм, що володіє спеціальним видом юридичної відповідальності за правопорушення в сфері спорту та спеціальною системою покарань у визначеній сфері, а також виокремлено три основні функції спортивного права, а саме: регулятивно-статистичну, регулятивно-динамічну та охоронну.

Можна виділити наступний перелік проблем, які піднімалися в науковій літературі щодо правового регулювання відносин у сфері спорту: 1) визначення спортивного права; 2) визначення місця спортивного права в системі права та системі законодавства; 3) визнання недостатньої ефективності правового регулювання у сфері спорту; 4) визнання спорту і фізичної культури об'єктами організації та управління; 5) визначення предмету і методу правового регулювання спортивного права; 6) формулювання та уточнення термінології спортивного права та таких правових дефініцій як «спорт», «фізкультурно-оздоровча діяльність», «спортивна діяльність», «спортивні змагання» тощо; 7) визначення та класифікація суб'єктів спортивних правовідносин; 8) вплив міжнародного спортивного права; 9) особливості функціонування системи джерел спортивного права тощо.

Регулювання правовідносин у сфері спорту потребує комплексного підходу з тим, щоб забезпечити формування цілісної концепції такого регулювання.

Суттєвою проблемою такого дослідження є те, яким чином визначається сфера, яку має регулювати спортивне право. Один із таких підходів застосовує

перерахунок окремих аспектів, які в подальшому можуть розглядатися як інститути спортивного законодавства і відповідно здійснення класифікації спортивних правовідносин на цій основі.

Дослідження системи джерел спортивного права повинно включати не лише підзаконні акти, зокрема постанови КМУ, державні програми у сфері спорту, накази профільного центрального органу виконавчої влади, але і міжнародно-правові акти у сфері спорту та фізичної культури (Кодекс спортивної етики, Кодекс спортивного арбітражу). Частина з цих актів належать до «м'якого права» (softlaw), норми якого мають рекомендаційний характер, але з плином часу набувають обов'язкової сили як загальновизнаний стандарт. Ще одну групу джерел спортивного права становлять акти самоврядних спортивних організацій (як результат корпоративної правотворчості).

Важливим питанням дослідження правового регулювання суспільних відносин у сфері спорту є юридична відповідальність за правопорушення у сфері права. Саме наявність унікального характеру покарань за такі правопорушення дозволяє підкреслити особливий характер спортивного права.

Підсумовуючи результати різносторонніх досліджень у сфері правового регулювання спортивних відносин варто зазначити, що їх метою є приведення всього масиву «спортивних» нормативних приписів у цілісну струнку систему з тим, щоб надати можливість розвитку спортивного права, зокрема як галузі законодавства.

Водночас стан дослідження регулювання правовідносин в галузі права позначений неповнотою і потребує більш ретельного дослідження окремих інститутів спортивного законодавства.

Особливу роль в продовженні таких досліджень відіграє вибір методів дослідження. А це своєю чергою визначає, які способи вивчення предмету дослідження буде застосовано та яких результатів і наслідків буде досягнуто залежно від використаної методики.

Для проведення дослідження запропоновано використати наступні методи: діалектичний метод, історичний метод, синергетичний метод герменевтичний

метод, порівняльно-правовий метод, інституційний метод, метод моделювання, формально-юридичний метод, У рамках системного підходу доцільним, на нашу думку, є застосування системно-структурного та системно-функціонального методів.

Отже, вважаємо за необхідне говорити про спортивне право як про галузь законодавства, яка складається з норм права, закріплених у відповідних джерелах права. Тож спортивне правосвоя чергою є складовою системи джерел права, а тому можна говорити про систему джерел спортивного права, що перебуває в процесі становлення.

Спортивне право є складним міжгалузевим інститутом права, міжгалузевою підсистемою, що являє собою сукупністю відносно відособлених правових норм кількох галузей права, які регулюють певні групи взаємозалежних суспільних відносин у сфері фізичної культури та спорту.

Спортивне право як міжгалузевий інститут права має комплексний міжгалузевий характер, оскільки поєднує в собі як регулювання власне публічних інтересів (організацію фізкультури і спорту в країні), так і приватних інтересів (контрактне право спортсменів). Крім того, галузі спортивного законодавства взаємодіють із галузями цивільного, адміністративного, кримінального, фінансового та податкового права.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВІДНОСИНУ СФЕРІ СПОРТУ В УКРАЇНІ

2.1. Специфіка об'єкта та суб'єкта правовідносин у сфері спорту в Україні

Чинне законодавство визначає фізичну культуру і спорт пріоритетним напрямком політики нашої держави, яка сприяє та забезпечує формування здорового способу життя, виховання патріотичних почуттів, фізичного та духовного розвитку особистості тощо.

Державою гарантується право кожному її громадянину займатися фізичною культурою та спортом. Це право забезпечується шляхом надання допомоги, пільг і гарантій певним категоріям громадян, у тому числі інвалідам, для реалізації ними своїх прав у сфері фізичної культури та спорту, гарантування надання в порядку, передбаченому законом, безкоштовних та пільгових фізкультурно-оздоровчих послуг дітям, у тому числі дітям-сиротам та дітям, що залишилися без піклування батьків, дітям з багатодітних малозабезпечених сімей, дітям шкільного віку, ветеранам, а також встановлення пільг при наданні таких послуг іншим категоріям громадян, створення умов для правового захисту інтересів громадян у сфері фізичної культури і спорту, розвинення фізкультурно-спортивної індустрії та інфраструктури, заохочення прагнення громадян зміцнювати своє здоров'я, вести здоровий спосіб життя [6].

Загалом діяльність держави у сфері фізичної культури і спорту містить значний компонент публічних інтересів: здоров'я нації, трудова спроможність, здатність виконувати функції, що вимагають особливих фізичних можливостей людини, резистентність людини до окремих хворіб, забезпечення відповідних умов проведення масових спортивних заходів тощо [60, с.134].

Правові відносини у сфері спорту в сучасній українській державі динамічно та швидко змінюються за результатами розвитку суспільства, а отже виникає

необхідність додаткового їх вивчення. Тож вважаємо за необхідне, спершу звернутися до аналізу поняття та змісту правовідносин у цій площині.

Варто наголосити, що сьогодні регулювання правовідносин у сфері спорту недостатньо досліджене, оскільки спортивні правовідносини в Україні характеризуються рядом специфічних ознак та особливостей, а особливо щодо діяльності їх об'єктів та суб'єктів. Особливість такої діяльності безпосередньо залежить від специфічних ознак. У науковців відсутня єдина думка щодо галузевої належності норм, включених до законодавства про фізичну культуру і спорт. Попри те, більшість науковців дійшли до спільного знаменника, характеризуючи спортивне право як комплексний правовий інститут, що увібрав у собі норми конституційного, адміністративного, трудового, цивільного, міжнародного й інших галузей права і надалі продовжує своє формування.

Перш ніж перейти до аналізу специфіки об'єктів та суб'єктів правовідносин у сфері спорту, вважаємо за доцільне дещо розглянути поняття склад правовідносин в цілому.

Так, М. Кравчук стверджує, що «правовідносини – це суспільні відносини, врегульовані нормами права, що виникають між двома та більше суб'єктами, які мають правосуб'єктність (правоздатність, дієздатність) з приводу задоволення своїх матеріальних і духовних потреб та інтересів, між якими існує правовий зв'язок у формі суб'єктивних прав, свобод та обов'язків, які підтримуються, охороняються та не забороняються державною владою або всім суспільством, а також не суперечить принципам права, правової держави та громадянського суспільства» [62, с. 175].

Л. Луць правовідносинами називає передбачені нормами права зв'язки між суб'єктами права, що виникають у процесі здійснення ними прав та обов'язків [63, с.261].

Правовідносини – це специфічні вольові суспільні відносини, що виникають і здійснюються на основі норм права, учасники яких взаємопов'язані суб'єктивними правами та юридичними обов'язками [64, с.111].

Отже, правові відносини – це вид суспільних відносин, які регулюються нормами права та виникають між двома та більше суб'єктами права, що пов'язані між собою суб'єктивними правами та юридичними обов'язками й забезпечуються та охороняються державою.

Сутність складу правовідносин є предметом дослідження у працях багатьох науковців-теоретиків сучасності, таких як: В. Копейчиков, Л. Луць, Л. Шестопалов, М. Кравчук, М. Кельман, О. Балинська, О. Скакун та інших.

Проаналізувавши різні підходи, можемо стверджувати, що загалом думки науковців збігаються.

До складу правових відносин, входять чотири елементи, зокрема: суб'єкти правових відносин, об'єкти правових відносин, зміст правових відносин та юридичний факт.

Першим розглянемо зміст правовідносин.

Основний зміст правовідносин становлять суб'єктивні права і суб'єктивні обов'язки, де суб'єктивне право – це передбачена юридичною нормою міра можливої поведінки учасника правовідносин, а суб'єктивний обов'язок – це передбачена юридичною нормою права міра необхідної поведінки учасника правовідносин. На відміну від суб'єктивного права, від виконання суб'єктивного обов'язку не можна відмовлятися – відмова від виконання або недобросовісне виконання є підставою для юридичної відповідальності [62 с. 177-178].

Своєю чергою М. Кельман розрізняє двоякий характер змісту правовідносин, а саме юридичний і фактичний зміст. Учений не ототожнює їх, а вважає, що юридичний зміст є значно ширшим та містить невизначену кількість можливостей, тобто можливість відповідних дій уповноваженого, необхідність відповідних дій або необхідність утримання від зобов'язаних дій зобов'язаного суб'єкта, а фактичний зміст – це тільки один із варіантів реалізації суб'єктивного права, реальні дії, у яких реалізуються права і обов'язки [65, с. 393].

Р. Ромашов вважає, що зміст правовідносин – це фактична поведінка суб'єктів правовідносин, у межах якої реалізуються їхні суб'єктивні права та юридичні обов'язки стосовно один до одного [66, с 146].

Таким чином, можемо стверджувати, що зміст правових відносин являє собою специфічний зв'язок між суб'єктами права, реалізовується через суб'єктивні права та юридичні обов'язки суб'єктів правових відносин, що передбачені нормами права.

Надалі розглянемо юридичний факт – як один із елементів правових відносин, адже саме виникнення будь-яких правовідносин є наслідком певного юридичного факту.

Юридичними фактами є конкретні життєві обставини, що передбачені нормами права, які зумовлюють виникнення, зміну та припинення правових відносин. Виділяють такі види юридичних фактів: юридичні події та юридичні дії, де юридичною подією є обставини чи явища, виникнення та дія яких не залежить від волі людини, але з настанням яких правові норми пов'язують настання певних правових наслідків, тобто виникнення, зміну або припинення правовідносин (смерть, хвороба, землетрус, епідемія тощо), а юридичною дією є обставини, настання яких залежить від волі особи (укладання угоди, скоєння правопорушення тощо) [65, с. 400-401].

Без юридичних фактів виникнення правовідносин неможливе. Отже, юридичні факти є необхідною умовою виникнення, зміни або припинення правовідносин [67, с. 231].

Відтак юридичні факти – це конкретні життєві обставини, які з волі або без свідомо-вольової діяльності особи реалізують норми права в життя.

Дещо детальніше розглянемо поняття і зміст об'єкта та суб'єкта правовідносин.

Об'єктами правовідносин є матеріальні або духовні цінності, особисті або соціальні блага, для здобуття і використання яких встановлюються взаємні права і обов'язки суб'єктів. Об'єктами правовідносин може бути діяльність і поведінка суб'єктів, яка не заборонена правом. До матеріальних цінностей варто відносити засоби виробництва, майно, речі, гроші, цінні папери, а до духовних – твори мистецтва, культури, авторські права, культурні та моральні права, життя, честь і гідність особи [63, с. 176-177].

О. Скакун об'єктами правовідносин називає матеріальні і нематеріальні блага, з приводу яких суб'єкти вступають у правовідносини, здійснюють свої суб'єктивні права і юридичні обов'язки. До видів об'єктів правовідносин вчена відносить: матеріальні блага, а саме землю, надра, водні ресурси, засоби виробництва, майно, гроші, акції, векселі, облігації, цінні документи, тощо; особисті нематеріальні блага: життя, здоров'я, честь, гідність, ділова репутація, ім'я (назва), освіта, свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості та інше, продукти духовної та інтелектуальної творчості – твори мистецтва, літератури, науки, техніки, живопису, кіно, інформація, комп'ютерні програми, послуги виробничого і невиробничого характеру – виконання роботи, зумовленої договором або контрактом, загальносоціальні цінності і блага – екологічна безпека, громадський порядок, тощо. Автор підкреслює те, що об'єкт правовідносин – це частинка суспільних відносин, елемент (одиниця загального), з приводу якого взаємодіють суб'єкти, те, на що спрямовані суб'єктивні юридичні права та обов'язки осіб [68, с. 407-409].

Розгляньмо й твердження В. Копейчикова щодо поняття об'єкту правовідносин. Учений називає об'єктами правовідносин матеріальні, духовні та соціальні блага, що слугують задоволенню інтересів і потреб громадян та їх організацій, і з приводу яких суб'єкти вступають у правовідносини та здійснюють свої взаємні суб'єктивні права та юридичні обов'язки. Науковець поділяє об'єкти правовідносин на такі види: засоби виробництва – об'єкти, за допомогою яких створюється новий продукт (заводи, верстати, механізми) у разі, якщо суб'єкт правовідносин займається інтелектуальною діяльністю, то об'єктом є комп'ютер, авто ручка тощо, предмети споживання – об'єкти, які задовольняють життєві потреби людей (продукти харчування, одяг, житло та інші, продукти духовної творчості (твори мистецтва, літератури та інші), особисті немайнові блага людини – здоров'я, честь, гідність, життя, гроші та цінні папери – облігації, заставні розписки. Також до кола об'єктів правовідносин вчений відносить поведінку певних суб'єктів – розгляд поведінки на предмет визначення в ній складу правопорушення; результати поведінки суб'єктів – ремонт побутової техніки,

будівництво будинку; стан природних об'єктів – заповідники, екологічна чистота водосховищ тощо [67, с. 230-331].

Як підсумок, слід вказати на те, що об'єктом правовідносин, є матеріальні і нематеріальні, особисті або соціальні блага, з метою заволодіння яких суб'єкти вступають у правовідносини, здійснюють свої суб'єктивні права і юридичні обов'язки. Розділяємо думку більшості науковців щодо поділу об'єктів правових відносин на матеріальні і нематеріальні блага. До матеріальних благ доцільно віднести: гроші, майно, речі, цінні папери, акції, природні ресурси тощо, а до нематеріальних благ – життя, честь та гідність, здоров'я, свобода та ін.

Перейдемо до аналізу суб'єктів правовідносин.

Суб'єкт правовідносин – це правоздатний, дієздатний і деліктоздатний суб'єкт суспільного життя, де суб'єктами можуть бути фізичні та юридичні особи, в тому числі держава, суспільство, народ, які мають правосуб'єктність та поділяються на три категорії: фізичні особи, юридичні особи та соціальні особи [62, с. 176-177].

М. Кельман вважає, що суб'єктами правовідносин є індивіди, організації або спільності, які на підставі юридичних норм можуть бути учасниками правовідносин та є носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. До видів суб'єктів правовідносин науковець включає фізичних осіб, посадових осіб, соціальні організації та соціальні спільноти [65, с. 395].

Також деякі вчені вважають, що суб'єкт правовідносин у всіх випадках є суб'єктом права, водночас, зворотний зв'язок не настільки очевидний. Для суб'єкта права характерна наявність загальної, а для суб'єкта правовідносини – спеціальної дієздатності [66, с. 145].

В. Копейчиков вважає, що суб'єкти правовідносин – це учасники правових відносин, які мають взаємні суб'єктивні права та юридичні обов'язки і відносять до них: індивідів, організації та об'єднання, соціальні спільноти [67, с. 227-229].

Враховуючи зміст наукових досліджень, присвячених аналізу категорії «суб'єкт правовідносин», можна дійти до висновку, що суб'єктом правовідносин є

фізична або юридична особа, яка наділена відповідним суб'єктивними правами й юридичними обов'язками, передбаченими нормами права.

Проаналізувавши думки відомих правників щодо поняття та складу правових відносин у цілому, пропонуємо розглянути та охарактеризувати сучасні правові відносини у сфері спорту в нашій країні, однак спершу звернемося до аналізу самого терміну «спорт».

Спорт у тому числі фізичні вправи – (гімнастика, атлетика, спортивні ігри, туризм і т. ін.), які мають на меті розвиток і зміцнення організму [69].

Спорт є складовою суспільного життя, явищем, яке має свою специфіку та особливості, яке постійно розвивається і це стало однією з причин специфічного забезпечення реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків суб'єктів спортивних правовідносин.

У процесі спортивної діяльності суб'єкти спорту вступають у різноманітні правовідносини.

Правові відносини у сфері спорту є видом правових відносин, які врегульовуються нормами права, які гарантуються та забезпечуються державою та виникають між двома і більше (колективними або індивідуальними) суб'єктами спортивних правовідносин для задоволення своїх спортивних інтересів, між якими встановлюється правовий зв'язок у формі суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

Як ми вже згадували, спортивні правовідносини характеризуються рядом специфічних ознак та особливостей, які притаманні лише даній сфері, з поміж таких особливих ознак слід виділити:

- спеціальний суб'єкт – до якого варто віднести учасників фізкультурно-спортивної діяльності;
- наявність спеціальних об'єктів правовідносин, до яких належить: фізична культура та фізичне виховання, професійний і любительський спорт, імідж спортивної організації, спортивну промисловість і фізкультурно-оздоровчі та спортивні споруди;

- порядок і способи захисту прав та обов'язків учасників фізкультурно-спортивної діяльності;
- опосередкованість через спортивні правовідносини державної політики в галузі фізичної культури і спорту, що передбачає пряму або непряму участь держави в даних правовідносинах;
- взаємозалежність зв'язку спортивних правовідносин з вимогами спортивної етики тощо [32].

Як бачимо із зазначеного переліку специфічних ознак правовідносин у сфері спорту, особлива увага приділяється специфіці суб'єктів та об'єктів спорту.

Розглянемо їх детальніше.

Суб'єктом спортивної діяльності є фізична або юридична особа, їх регіональне, загальнодержавне об'єднання, що професійно займаються спортом як основним видом реалізації власної правосуб'єктності, беруть участь чи організовують спортивні змагання, підготовку спортсменів на професійній систематичній основі з метою вдосконалення спортивних досягнень, надання фізкультурно-оздоровчих послуг населенню [34].

Суб'єктами спорту, згідно зі ст.1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» є фізичні або юридичні особи, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту, а саме фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсмени, фахівці сфери фізичної культури і спорту, заклади фізичної культури і спорту, відповідні органи влади [6].

Детальний перелік суб'єктів спортивних правовідносин у своїх наукових працях пропонує І. Куроченко. Науковець вважає, що суб'єктами спортивних правовідносин можуть бути як фізичні так і юридичні особи, їх колективи, які беруть участь у фізкультурно-оздоровчій та спортивній діяльності, а відповідно є носіями прав та обов'язків що передбачені спортивним законодавством. Автор пропонує такий перелік суб'єктів правових відносин:

- заклади фізичної культури і спорту (дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського

спорту закладів вищої освіти, фізкультурно-оздоровчі заклади, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту інвалідів) комерційного та некомерційного спрямування;

- громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості, що є об'єднанням громадян, які створюються, як правило, на умовах задоволення потреб їх членів у сфері фізичної культури і спорту і є неприбутковими організаціями;

- міжнародні організації у сфері фізичної культури і спорту;
- організатори фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів;
- професійні спортсмени та спортсмени-аматори;
- уболівальники спортсменів та спортивних команд, волонтери;
- споживачі фізкультурно-оздоровчих та спортивних послуг;
- Міністерство молоді і спорту, відповідні управління та відділи з питань фізичної культури і спорту місцевих державних адміністрацій та міськвиконкомів;
- заклади освіти і наукові організації в галузі фізичної культури і спорту всіх типів і видів;
- спортивні клуби по видах спорту всіх форм власності;
- тренери та обслуговуючий персонал (медичні працівники, працівники допінг-служб, спортивні менеджери та агенти);
- підприємства, що виготовляють спортивний продукт;
- інформації, які забезпечують висвітлення спортивних видовищ та рекламу спортивної продукції [70, с. 30-31].

Підсумовуючи зазначимо, що суб'єктами спортивних правових відносин можуть бути як фізичні особи (спортсмени-професіонали, спортсмени-аматори, тренери, спортивні менеджери та агенти, медичний персонал тощо) так і юридичні особи (спеціалізовані заклади фізичної культури та спорту усіх форм власності, фізкультурно-спортивні товариства й організації, центри олімпійської підготовки, центри фізичної культури та спорту інвалідів тощо).

Перш за все розглянемо та охарактеризуємо фізичну особу – як суб'єкта правовідносин у сфері спорту.

Однією з центральних постатей функціонування інституту спорту безумовно є спортсмен в цілому, як суб'єкт спортивних правовідносин.

Фізичною особою у спортивній діяльності є безпосередньо спортсмен, який спеціалізується у певному виді чи видах спорту та бере участь у спортивних змаганнях.

Статтею 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» регулюється спортивна діяльність у професійному спорті спортсменів-професіоналів, тренерів та інших фахівців. Вона полягає у підготовці та участі у спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів і є основним джерелом їх доходів, провадиться відповідно до цього Закону, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій. Водночас не зрозуміло, яким чином співвідносяться норми трудового законодавства та цивільного, якщо у визначенні професійного спорту мова йде про те, що це є комерційний напрям спорту, тобто він по суті прирівняний до підприємницької діяльності, що очевидно, підтверджується і застосуванням категорії «прибуток» у його визначенні. Законодавство прямої вказівки на таке розмежування не містить [71].

Спортсмен-професіонал – це фізична особа, для якої заняття спортом є основним видом діяльності і яка за підготовку до спортивних змагань та участь у них одержує, відповідно до контракту, заробітну плату та іншу грошову винагороду і зареєстрований національною асоціацією (федерацією) з відповідного виду спорту як спортсмен-професіонал [70, с. 44-45].

Статус спортсмена-професіонала, особа, яка займається спортом, отримує з моменту укладення контракту з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури і спорту про участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів.

Щодо врегулювання спортивних правовідносин трудовим законодавством, то ними охоплюється лише спортсмени національних збірних команд, зокрема стаття 37 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» зазначає те, що центральний орган виконавчої влади реалізує державну політику у сфері фізичної

культури та спорту, укладає трудовий договір (контракт) із спортсменами та фахівцями штатної команди національних збірних команд України з олімпійських, неолімпійських і національних видів спорту, а з видів спорту інвалідів – Український центр з фізичної культури і спорту інвалідів [6].

У Кодексі законів про працю окремих норм, які б регулювали діяльність спортсменів, немає. Варто виділити лише статтю 77 цього нормативно-правового акту, де вказується, що відпустка для підготовки та участі в змаганнях надається працівникам, які беруть участь у всеукраїнських та міжнародних спортивних змаганнях [72].

Зважаючи на характер і підстави надання спортивних послуг, усі суб'єкти правових відносин у сфері спорту слід поділити на такі, для яких такий вид послуг є виключним (основним) видом діяльності, і такі, щодо яких надання відповідних послуг є додатковим (неосновним) видом господарської діяльності [73, с. 256].

Зрозумілим є той факт, що виключно Кодексом законів про працю України не можливе якісне врегулювання діяльності спортсменів.

Окрім власне спортсменів, суб'єктами – із числа фізичних осіб спортивної діяльності є тренери, спортивні менеджери, науково-педагогічні кадри спортивних навчальних закладів, співробітники спортивних засобів масової інформації, медичні працівники, інший обслуговуючий персонал.

Попри різноманітні особливості щодо суб'єктів правових відносин у сфері спорту найбільш гостро спостерігається тема гендерної та расової приналежності у цій сфері.

Стаття 24 Конституції України безпосередньо присвячена подоланню дискримінації стосовно жінок в Україні та наголошує на рівності прав жінок і чоловіків, які забезпечується наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей [4].

Наведена стаття Конституції України гендерне питання розглядає в двох площинах. З одного боку – як формальне закріплення рівності чоловіків та жінок шляхом встановлення рівних прав і можливостей у правових нормах (питання

законотворчої діяльності), а з другого – як практичне існування рівних умов реалізації наданих законом можливостей, втілення правових принципів і норм у повсякденній діяльності [74].

Основа побудови демократичної держави та громадянського суспільства залежить також від гендерної складової. Принцип рівності прав жінок і чоловіків виключає дискримінацію за будь-якою ознакою, у тому числі й за ознакою статі. Разом з тим, декларування Україною рівності прав жінок і чоловіків й досі не забезпечує гендерної рівності щодо статевої приналежності.

Згідно з Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» як жінки, так і чоловіки мають рівні можливості для реалізації своїх прав, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життя, у тому числі й у сфері спорту [75].

Слід підкреслити, що за останні роки в українському суспільстві відбулися позитивні зміни у гендерній політиці нашої країни. Був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби в Збройних Силах України та інших військових формуваннях» [76].

Зазначений Закон визначає, що жінки мають право реалізовувати військовий обов'язок на рівних засадах із чоловіками, (винятком є лише випадки, що передбачені законодавством, це питання які пов'язані з охороною материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі), що включає прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу, проходження військової служби, проходження служби у військовому резерві, виконання військового обов'язку в запасі та дотримання правил військового обліку. Жінки-військовослужбовці мають рівний з чоловіками доступ до посад і військових звань, а разом з тим і рівний обсяг відповідальності.

Прийнятий 19 грудня 2019 року Виборчий кодекс України прописує, що під час формування загальнодержавного та регіональних виборчих списків кандидатів у депутати партії повинні забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місцях з першого по п'яте, з шостого по десяте і т.д.) кожного виборчого списку як

чоловіків, так і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі) [77]. Відтак гендерна квота становитиме щонайменше 40% жінок у виборчих списках.

Зауважимо, що сьогодні у парламенті України дев'ятого скликання жінки становлять 21 %, у порівнянні з парламентом України восьмого скликання, де жінок було лише 12%.

Звернемося до особливостей гендерної рівності суб'єктів правовідносин у сфері спорту, їх можливостей для реалізації рівних прав жінок та чоловіків спортсменів.

Забезпечення гендерної рівності у спорті на міжнародному рівні є невід'ємним чинником.

До прикладу, Міжнародний олімпійський комітет визначив та напрацював ґрунтовні рекомендації для Національних олімпійських комітетів щодо досягнення гендерної рівності у спорті. Ключовими з них є збільшення кількості жінок на керівних посадах у спорті, а також збільшення кількості жінок-тренерів та технічних працівників на Олімпійських іграх тощо.

Відповідно до статті 4 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» однією із засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, з поміж іншого є забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності [6].

Водночас гендерній політиці у сфері спорту у нашій країні не приділено належної уваги.

Зазначимо, що із 43 національних федерації з олімпійських видів спорту, лише одну (федерація гімнастики України) очолює жінка Ірина Дерюгіна.

Також гендерна нерівність в спортивній сфері простежується й у займанні тренерських посад. Жінки-тренерки частіше зустрічаються у спорті, де є висока частка жінок (наприклад, танці, гімнастика, фігурне катання та кінний спорт), і вони переважно працюють з жінками, підлітками та дітьми, які конкурують на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівнях. Кількість жінок, які працюють на тренерських посадах практично у всіх видах спорту, є

непропорційно низькою щодо загальної кількості жінок у спорті. Більшість чоловіків тренують жінок і дівчат, і лише деякі жінки тренують чоловіків. На рівні професійного спорту кількість жінок-тренерок дуже низька, а у випадках, коли жінки-тренерки працюють із спортсменами з більш високими показниками ефективності, вони зазвичай займають посади помічників тренерів [78].

Українські спортсменки на кожній Олімпіаді демонструють свою високу спортивну майстерність, зокрема, першою українською олімпійською чемпіонкою зі спортивної гімнастики стала – Ніна Бочарова у далекому 1952 році на XV-х Літніх Олімпійських іграх у Гельсінкі, а в складі Національної команди України – фігуристка Оксана Баюл у 1994 році на XVII-х Зимових Олімпійських іграх у Ліллекхаммері.

Отже, спортсмени-жінки роблять, поряд з чоловіками-спортсменами, чималий внесок для популяризації і формування спортивного іміджу нашої країни на світовій арені.

Навряд чи можливо прямо застосувати встановлені обмеження Кодексу законів про працю щодо застосування праці жінок на важких роботах. Кодексом забороняється залучення жінок до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми. Проте якщо жінка-спортсмен займається важкою атлетикою, то укладення з нею трудового договору без врахування таких особливостей вимагатиме від роботодавця заборонити їй піднімати штангу, що є суттю її спортивної діяльності та, відповідно, трудовою функцією. Відтак, чинне трудове законодавство явно не може застосовуватися до спортсменів без обмеження їхніх прав [79, с. 141].

Типовий для чоловіків процес соціалізації більшою мірою, аніж для жінок, передбачає заняття спортом, оскільки сприяє формуванню таких якостей особистості, які стереотипно сприймаються як «чоловічі» – сила, наполегливість, цілеспрямованість тощо. Умовно можемо розподілити види спорту на «жіночі» (художня гімнастика, синхронне плавання, волейбол, гандбол, хокей на траві тощо) і «чоловічі» (бокс, боротьба, важка атлетика, футбол, баскетбол, хокей тощо).

Варто також навести деякі приклади щодо відмінностей нормативних показників між жінками-спортсменками та спортсменами-чоловіками згідно Кваліфікаційних норм та вимог Єдиної спортивної класифікації України з олімпійських видів спорту, затвердженого наказом Міністерства молоді та спорту України від 17 квітня 2014 року № 1258 [80] та Кваліфікаційних норм та вимог Єдиної спортивної класифікації України з неолімпійських видів спорту затвердженого наказом Міністерства молоді та спорту України від 4 квітня 2014 року № 1305 [81].

Порівняння нормативних показників чоловіків і жінок пропонуємо показати на прикладі одного із найбільш популярних олімпійських видів спорту – легкої атлетики.

Десятиборство чоловіки, на відкритих спорудах: 1 день – біг на 100 м, стрибок у довжину, штовхання ядра, стрибок у висоту, біг на 400 м; 2 день – біг на 110 м з бар'єрами, метання диска, стрибок із жердиною, метання списа, біг на 1500 м. Натомість, жінки, на відкритих спорудах: 1 день – біг на 100 м, метання диска, стрибок з жердиною, метання списа, біг на 400 м; 2 день – біг на 100 м з бар'єрами, стрибок у довжину, штовхання ядра, стрибок у висоту, біг на 1500 м [81].

Нормативи для присвоєння спортивних звань та розрядів з бігу і ходьби у приміщенні: кандидат в майстри спорту України (чоловіки) на дистанцію 100 м. – 10,8 с/хв., (жінки) – 12,0 с/хв.; стрибки з розбігу в довжину (чоловіки) – 7,20 м., (жінки) – 5,90 м.; метання диска 1,75 кг (чоловіки) – 50,00 м, (жінки) 1 кг – 46,50 м.

Наведені вище приклади свідчать про те, що у спортивній сфері не завжди можливо дотримуватися гендерної рівності. Інколи вимоги для чоловіків та жінок відрізняються впливаючи із об'єктивного чинника, а відповідно й офіційно задекларовані у відповідних нормативно-правових актах.

Неможливо обійти тему спортсменів-трансгендерів. Всесвітня організація охорони здоров'я використовує термін «гендерна невідповідність» для опису людей, чия гендерна ідентичність відрізняється від статі при народженні.

Правове регулювання зміни (корекції) статевої приналежності в Україні: забезпечується правом на гендерну ідентичність. Порядок надання медичної допомоги особам, які потребують зміни (корекції) статевої належності в Україні забезпечується Планом заходів з реалізації [82].

Особі, яка бажає змінити стать, необхідно пройти цілий комплекс процедур, зокрема: стати на облік у медичній установі, обстеження в психіатра, пройти гормонотерапію та медичну комісію, і тільки після операції трансгендер має право отримати нові документи зі зміною статі.

Вперше спортсмени-трансгендери взяли участь на перших іграх нового тисячоліття XXVII Літніх Олімпійських іграх у Сіднеї 2000 року.

У 2003 році біологічні спортсмени-мужчини, які проголошували себе жінками могли змагатися у жіночих спортивних подіях, але при цьому Міжнародний олімпійський комітет висував умови: обов'язкова операція зі зміни статі та курс гормонотерапії.

Та вже в 2016 році Міжнародний олімпійський комітет дозволив спортсменам-трансгендерам брати участь в усіх змаганнях, в тому числі і в Олімпійських іграх без операції зі зміни статі, при умові підтвердження граничного рівня тестостерону у крові спортсмена чи спортсменки.

Відомим трансгендером є Івона Башбаум, призерка чемпіонатів Європи зі стрибків зі жердиною з Німеччини. Після завершення спортивної кар'єри вона зробила операцію зі зміни статі і стала чоловіком на ім'я – Баліан.

Промоутер відомого боксера Ленкса Льюїса, Френк Мелоуні у зрілому віці змінив стать і став жінкою Келлі.

Унікальною є історія легкоатлетки, чемпіонки світу з бігу на 800 м. на XXXI Літніх Олімпійських іграх в Ріо-де-Жанейро з Південної Африки Кастер Семені. Зовнішній вигляд спортсменки викликав великі сумніви щодо її приналежності до жіночої статі.

У результаті спортсменка виявилася гермафродитом, стан коли організм має ознаки як жіночої так і чоловічої статі.

Питання щодо участі спортсменів-трансгендерів залишається причиною багатьох скандалів та дискусій.

Поряд із гендерним чинником щодо рівності чоловіків та жінок, не менш важливим у світовій спільноті наводиться й релігійний аспект. При цьому, питання нерівності жінок із чоловіками в релігійній сфері історично передувало.

У сучасному світі існують країни, у яких система права базується на догматичних поглядах ісламу («іслам» у перекладі з арабської мови означає «покірність»), при цьому найбільше східний світ загострює увагу на гендерну рівність чоловіків та жінок у сфері спорту.

Першою мусульманською спортсменкою олімпійських ігор 1984 року стала Наваль Ель Мутавакель з Марокко. Спортсменка завоювала золоту медаль у змаганнях з бігу з перешкодами на 400 метрів. У 2000 році Бахрейн вперше представив жінок-учасниць на Олімпіаді. У 2004 році афганістанка Робіна Джалалі (Мукіяр) пробігла стометрівку в хіджабі. Жінки з Оману й Об'єднаних Арабських Еміратів уперше з'явилися на олімпійських іграх лише 2008 року. Перед олімпіадою у 2012 році в Лондоні Міжнародний олімпійський комітет чинив тиск на низку східних країн і погрожував не допустити їх до ігор у зв'язку знедотримання гендерної рівності у спорті. У результаті жінки з Катару, Саудівської Аравії і Брунею вперше взяли участь в змаганнях. Та це практично не змінило ситуацію щодо участі в змаганнях спортсменок які дотримуються мусульманських традицій.

Отже, гендерна нерівність у сучасному спорті дедалі більше нівелюється, проте, залишається однією з найбільш специфічних ознак суб'єктів правовідносин у сфері спорту.

Проблеми щодо рівності у сфері спорту існують не лише в сфері релігійної приналежності. Загалом спорт переповнений гендерними стереотипами та дискримінаціями. Як бачимо, процес інтеграції жінок у спортивну сферу є повільним і важким.

Юридичною особою згідно статті 80 Цивільного кодексу України є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку [84].

У розділі II Закону України «Про фізичну культуру і спорт» передбачено перелік юридичних осіб, а саме, заклади фізичної культури та спорту, центри фізичного здоров'я населення, центри фізичної культури і спорту інвалідів, фізкультурно-спортивні товариств, спортивні федерації тощо[83, с. 800].

Юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді [84].

У сфері спорту цивільним кодексом України передбачено процедуру реєстрації юридичної особи приватної форми власності. До такої організаційно-правової форми належать клуби, приватні спортивні заклади та установи, організації, що займаються спортивною діяльністю, громадські організації спортивного профілю тощо.

Отже, специфіка прав та обов'язків суб'єктів спортивних правовідносин складна та не достатньо законодавчо врегульована. Наявність правозастосовних колізій та прогалин у праві призводить до того, що великий спектр правових відносин у сфері спорту в Україні залишаються поза межами дії норм права.

Визначаючи специфічні ознаки сфери фізичної культури та спорту варто розглянути й об'єкти спортивних правовідносин.

Об'єктами правовідносин у сфері спорту – є матеріальні, духовні та соціальні блага, з приводу яких вони виникають і щодо яких існують суб'єктивні права і юридичні обов'язки.

Залежно від характеру і видів правових відносин у сфері спорту, об'єкти можуть бути різноманітними, а саме:

1. Матеріальні блага – фізкультурно-оздоровчі та спортивні товари (послуги), фізкультурно-оздоровчі, спортивні та спортивно-технічні споруди(інфраструктура), спортивний інвентар тощо;

2. Нематеріальні блага – ділова репутація, здібності спортсмена або спортивної організації, фірмове найменування спортивної організації, товарні знаки і знаки обслуговування, теле-радіо права на спортивні заходи а також права на публікації у соціальних мережах тощо;

3. Дії суб'єктів спортивного права в різних сферах (фізичного виховання, професійного та аматорського спорту), а також різного роду спортивні заходи і послуги, їх результати. Об'єктами спортивних правовідносин є дії як фізичні (робота спортсмена-професіонала за договором зі спортивним клубом, трансфертні операції і переходи професійних спортсменів з одного клубу в інший), так і юридичні (процес переговорів та укладання контракту між професійним спортсменом і спортивним клубом);

4. Продукти інтелектуальної діяльності, на які поширюється сфера фізичної культури і спорту, в тому числі виключні права на них, наприклад, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції в даній сфері, а також наукові дослідження у сфері спорту, зокрема, спортивної медицини;

5. Спортивна інформація (статистичні дані про виступ спортсменів на спортивних змаганнях, аналітичні дослідження, порівняльні та звітні дані);

6. Здібності й імідж спортсмена (спортивної команди) – трансфертні операції і переходи професійних спортсменів з одного клубу в інший;

7. Спортивна промисловість, що є сукупністю організацій, що здійснюють виробництво продукції спортивного призначення [32].

Спортивні клуби, як суб'єкт організації діяльності спортсменів, є закладами фізичної культури і спорту, які забезпечують розвиток визначених їх Статутом напрямів фізичної культури і спорту, видів спорту, здійснюють фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність, надають фізкультурно-спортивні послуги, тому особливістю такого клубу є отримання прибутку.

Отже, розглянувши поняття правових відносин та їх склад, можемо відзначити, що правовідносини у сфері спорту – це гарантовані державою, врегульовані нормативно-правовими актами суспільні відносини, між двома чи більше суб'єктами на взаємних правах та обов'язках, які гарантуються та забезпечуються державою.

До структури правовідносин включаються чотири основні елементи, такі як зміст правовідносин, юридичний факт, об'єкт та суб'єкт правовідносин.

Під змістом спортивних правовідносин слід розуміти специфічні фактичні та юридичні відносини (економічні, адміністративні, цивільні тощо), які виникають в процесі взаємодії суб'єктів у сфері спорту у межах якої реалізуються їхніх суб'єктивні права та юридичні обов'язки один до одного.

Суб'єкти спортивних правовідносин – це специфічні фізичні та юридичні особи, які мають ряд особливостей, та беруть участь в фізкультурно-спортивній та фізкультурно-оздоровчій діяльності, безпосередньо, або забезпечують і організують таку діяльність [85,с.72].

Об'єкти спортивних правовідносин – це матеріальні та не матеріальні цінності, духовні блага, з приводу яких учасники спортивних відносин вступають у правовий зв'язок між собою.

Аналіз суб'єктів та об'єктів правових відносин показав доволі великий спектр їх видів. Звичайно провести детальний аналіз їх усіх в межах об'єму нашого дисертаційного дослідження нажаль не вдасться, проте ми ставили за мету показати специфіку цих елементів правових відносин, адже саме через них й простежується особливість та неповторність правовідносин у сфері спорту.

Під час характеристики суб'єктів спортивних правових відносин особливу увагу нами було приділено гендерному та расовому чинникам, адже саме вони найбільше каналізують дану сферу проблематики.

Особливості прав та обов'язків суб'єктів спортивних правовідносин складні та недостатньо законодавчо врегульовані. Значний масив правових відносин у сфері спорту в Україні залишаються поза межами дії норм прав.

Відтак, правовідносини у сфері спорту в Україні, потребують конкретно визначеного кола об'єктів та суб'єктів, задля чіткого врегулювання правових відносин між ними.

2.2. Джерела формування спортивного права як засобу регулювання правовідносин у сфері спорту в Україні

Поняття «джерело права» є однією з фундаментальних категорій у загальній теорії права. Система законодавства кожної країни формується та залежить від цього правового явища.

Ефективність функціонування державного механізму безпосередньо пов'язана з існуванням та дією правових засобів регулювання суспільних відносин. Одним із правових засобів є джерела права, які у сукупності складають цілісну і взаємопов'язану систему [86, с. 334].

Перш ніж здійснити аналіз джерел спортивного права, зупинимося на аналізі поняття та змісту самих «джерел права».

Вважаємо, що для дослідження поняття «джерело права» потрібне ґрунтовне вивчення його суті та основних властивостей. Необхідно також виявити існуючі закономірності функціонування «джерел права» та виокремити їх ознаки.

Аналіз наукових досліджень засвідчує той факт, що немає єдності щодо дефініції «джерело права». Більше того, серед науковців ведеться чимало дискусій щодо питань єдиного підходу до формування, функціонування та застосування цього поняття.

Термін «джерело права» досліджувався такими вченими-теоретиками сучасності, як: О. Балинською, Д. Забзалюком, М. Кельманом, М. Кравчуком, В. Копейчиковою, Л. Луць, С. Легушею, Г. Муртазаєвою, О. Мурашином, Н. Пархоменком, П. Рабіновичем, Р. Ромашовим, О. Скакун, Н. Хомою Л. Шестопаловою та іншими.

У правовій літературі часто зазначається, що термін «джерело права» вперше згадується у науковій термінології ще за часів Давнього Риму мислителем Титом Лівієм, який у своїй праці «Римська історія» назвав Закони XII таблиць «джерелами всього публічного і приватного права» [87].

Як слушно зазначив М. Марченко, «відколи виникло право, проблеми джерел його утворення, форм його організації та існування постійно притягують до себе посилену увагу дослідників-теоретиків і, зокрема, практиків» [88, с. 760].

Так, поняття «джерела права» є однією з фундаментальних категорій у сучасній загальнотеоретичній юриспруденції та має особливе значення як для правової теорії, так і для практики. В сучасному правовому дискурсі все більшої уваги приділяється різноманітним аспектам визначення понять джерел права, їх співвідношення з формами права та іншими спорідненими категоріями [30].

Станом на сьогодні в теорії права існують різні визначення та тлумачення поняття «джерело права».

Саме розуміння джерела права відповідає первинному лінгвістичному значенню слова «джерело», під яким розуміється те, що дає початок чому-небудь, звідки походить що-небудь, те, що постає звідки-небудь, основа чого-небудь, вихідне начало, те, від чого або звідки довідуються про що-небудь, а також писемна пам'ятка, документ, на основі якого будується наукове дослідження [89, с. 547].

Зокрема О. Скакун вважає, що поняття «джерело права» слід розглядати у матеріальному, ідеологічному, інституційному та формальному (юридичному) розуміннях [90, с. 211].

В свою чергу Р. Ромашов досліджує поняття «джерело права» у таких розуміннях: матеріальному, ідеальному та формально-юридичному [66, с. 116-117].

Ми ж у своєму дослідженні в основному використовуватимемо формально-юридичний підхід до розуміння категорії «джерело права» і тому надалі досліджуватимемо його саме у цьому розумінні.

«Джерело права» у формально-юридичному розумінні – це сформульовані і прийняті в офіційному порядку приписи владного характеру, у яких закріплюється загальнозначущі правила поведінки, які забезпечуються системою державних гарантій і санкцій [66, с. 117].

На думку О. Скакун, «джерела права» у формальному (юридичному) розумінні – це акти уповноважених суб'єктів права, що є формою вираження і закріплення правових норм і принципів, на основі яких виникають, змінюються чи припиняються правові відносини. Інакше, це зовнішні виявлення буття об'єктивного існування правових норм і принципів, які є мірою охоронюваного державою права [90, с. 211].

На нашу думку, «джерелами права» у формально-юридичному розумінні є акти уповноважених суб'єктів права, які несуть зовнішнє виявлення існування правових норм.

Проаналізувавши «джерела права» у формально-юридичному розумінні зупинимося на аналізі самої дефініції «джерела права».

В. Колодій розглядає «джерелом права» те, що породжує право чи правові норми та зазначає, що для суб'єктів, які встановлюють юридичні норми, і для суб'єктів, які їх застосовують, джерела права різні [67, с. 191-192].

Л. Луць акцентує свою увагу на «формі права» та зазначає, що «формою права» є форма об'єктивації норми права шляхом надання їй загальнообов'язковості [63, с.185].

Підсумовуючи, зазначимо, що можна по-різному тлумачити поняття «джерело права», проте переважна більшість визначень цього правового явища характеризують систему та форму вираження і письмового закріплення норм права з подальшим наданням їм юридичного значення.

В юридичній практиці термін «джерело права» іноді вживається як тотожний до терміну «форма права».

Проблема співвідношення термінів «форми права» та «джерела права» є однією з дискусійних питань у теорії права, окремі теоретики зіставляють ці категорії, інші їх розрізняють, але надалі проблема залишається недостатньо дослідженою.

На нашу думку, ці поняття не є тотожними, що ми й спробуємо обґрунтувати в подальшому.

Для юристів важливо вміти чітко розрізняти ці терміни для правильного використання в правозастосуванні саме «форми права». Зміст цих понять буде різним залежно від того в якому контексті вони вживаються – чи по відношенню до права як цілого, чи по відношенню до окремої норми, групи норм [67, с. 191].

О. Скакун вважає, що «джерела права» і «форми права» взаємопов'язані, але ці категорії не є тотожними поняттями. Науковець стверджує, що джерело права розкриває витoki формування права, причини і закономірності процесу його виникнення і розвитку, а форма права показує, як зміст права нормативно організовується і виражається ззовні [90, с. 211-212].

Н. Пархоменко вважає, що категорія «джерело права» не може ототожнюватись із категорією «форма права», яка орієнтована на теоретичне пізнання не лише форм зовнішнього вираження правових норм, а й інших ознак, що характеризують зовнішні зв'язки правових явищ [91, с. 62–63].

Ми повністю підтримуємо думку науковців про те, що категорії «джерело права» та «форма права» не є тотожними, оскільки «джерело права» є способом створення норми права, зовнішньою формою їх виразу, а «форма права», у свою чергу демонструє нам, як зміст права нормативно організовується і відображається ззовні.

Таким чином, розглядаючи «джерело права» у формальному значенні, ми вважаємо, що «джерело права» не слід ототожнювати із «формою права». І надалі у своєму дослідженні ми вживатимемо термін «джерело права».

Тепер перейдемо до аналізу видів джерел права.

Перелік видів джерел права у різних правових школах сучасності дещо відрізняється. Одні автори пропонують досить широкий спектр видів джерел права, інші навпаки характеризують їх більш вузько.

Розглянемо деякі найбільш типові варіанти.

У зв'язку з різними підходами до розуміння терміну «джерело права», його співставлення чи протиставлення «формі права» – немає єдності й щодо класифікації видів джерел права.

З огляду на те неможливо виокремити вичерпний перелік видів «джерел права». Проте, надалі ми наведемо основні підходи науковців щодо поділу «джерел права» та узагальнивши їх спробуємо виокремити основні з них.

До основних джерел (форм) права О. Скакун відносить: нормативно-правовий акт, нормативно-правовий договір, міжнародно-правовий акт, правовий прецедент, правовий звичай, правову доктрину та релігійно-правовий текст [90, с. 211-212].

У свою чергу М. Кельман до джерел «форм права» відносить: правовий звичай, юридичний прецедент, нормативний договір, міжнародно-правові акти, нормативний акт [65, с. 326-328].

До «джерел права» Р. Ромашов відносить правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий договір, канонічне право, правову доктрину, нормативно-правовий акт [66, с. 116-117].

Таким чином, проаналізувавши різні думки теоретиків-правників, мивважаємо, що до основних «джерел права» варто віднести: нормативно-правовий акт, нормативно-правовий договір, правовий прецедент, правовий звичай.

Перш ніж визначити джерела спортивного права, вважаємо за необхідне коротко проаналізувати запропоновані нами «джерела права».

Нині існує домінуюча думка, що для України, яка відноситься до романо-германського типу правової системи, основною формою встановлення правових норм є нормативно-правові акти.

Нормативно-правовий акт є офіційним документом, який приймається від імені держави компетентними державними органами та уповноваженими суб'єктами, у порядку встановленої державою процедури та містить правила поведінки загального характеру і поширює регулятивно-охоронний вплив на неперсоніфіковане коло суб'єктів, а також спрямований на врегулювання типових суспільних відносин [66, с. 122].

Схоже характеризує нормативно-правовий акт М. Кравчук, у його розумінні нормативно-правовий акт є письмовим документом компетентного органу влади,

що містить формально обов'язкове правило поведінки загального характеру та є основною формою права [62, с.131].

Л. Шестопалова під нормативно-правовими актами розуміє офіційні письмові документи, які приймаються компетентними суб'єктами за чітко визначеною процедурою, в яких в односторонньому волевовому порядку встановлюються, змінюються чи скасовуються загальнообов'язкові правила поведінки [64, с.63].

Л. Луць характеризує нормативно-правовий акт, як такий, що приймається компетентним суб'єктом та є формально-обов'язковим волевиявленням правотворчого суб'єкта, містить норму права та принципи права, є загальнообов'язковим для адресатів, діє в часі і поділяє їх на види: за суб'єктами правотворчості, за юридичною силою, за характером та обсягом дії [63, с.194].

Нормативно-правовий акт, як ми уже зазначали, є основним у правовій системі нашої країни та має деякі переваги перед іншими джерелами права.

Погоджуємося з думкою більшості вчених, що нормативно-правовий акт має ряд переваг над іншими «джерелами права», зокрема, він при необхідності може бути як швидко виданий, так і швидко змінений. Вважаємо, що така перевага дасть можливість оперативно реагувати на зміни як у правовідносинах всіх галузей права, так і у сферах життєдіяльності суспільства в цілому.

Слід зазначити, що нормативно-правовим актом вищої юридичної сили є закон, який регулює найважливіші відносини у суспільстві, та має відповідно до субординаційного принципу, вищу юридичну силу щодо підзаконних нормативно-правових актів. Він приймається в порядку певної процедури органом законодавчої влади або всенародним голосуванням громадян на референдумі.

Закон як вид нормативно-правового акту є письмовим документом компетентного органу законодавчої влади, який регулює найважливіші суспільні відносини, вищу юридичну силу, а також встановлює права та обов'язки громадян, і приймається запевною законодавчою процедурою[90, с.656].

Як нормативно-правовий акт вищої юридичної сили щодо інших нормативно-правових актів, закон, разом з тим, повинен відповідати Конституції,

тобто бути конституційним актом. Згідно с.8 Конституції України – закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі та мають відповідати їй [65, с. 331].

Ще одним видом письмових документів, що приймаються на підставі законів та їх виконання, з метою конкретизації їх положень та закріплення механізмів їх реалізації, у яких закріплені норми загального характеру є підзаконні нормативно-правові акти.

Цілковито погоджуємося з твердженням М. Кравчука у тому, що підзаконні нормативно-правові акти видаються на підставі закону, відповідно до нього і для його виконання та регламентують лише ті відносини, які вже регулюються за допомогою законів, відповідно не можуть їм суперечити, їхня дія спрямована на оперативне вирішення нагальних проблем у державі [62, с. 135].

Розділяємо й думку М. Кельмана, який відносить підзаконні нормативно-правові акти до системи джерел права. Вчений характеризує підзаконний нормативно-правовий акт, як письмовий документ уповноваженого суб'єкта, який прийнятий на підставі та у виконання закону, в якому закріплені правила поведінки загального характеру, що забезпечується державою та ділять їх на самостійні групи: загальні, місцеві, відомчі та локальні [65, с. 332-333].

Отже, враховуючи вище зазначене, вважаємо, що підзаконний нормативно-правовий акт – це письмовий документ, який видається на основі та у відповідності до закону, уповноваженим на те органом державної влади чи повноваженим органом і спрямований на його виконання, забезпечується та охороняється державою.

Наступним видом «джерела права» є нормативно-правовий договір.

Нормативно-правовий договір є таким, де зазначається угода між двома і більше суб'єктами права, яка укладається для досягнення цілей і вирішення завдань, що має юридичне значення для договірних сторін. Вчені декларують, що правила поведінки (норми), закріплені в нормативних договорах, є обов'язковими тільки для суб'єктів, що його уклали, оскільки по-перше, коло договірних суб'єктів має цілком визначений, але не персоніфікований характер, а по-друге,

конкретизовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки, реалізуються суб'єктами в межах врегульованих договором правовідносин [66, с. 118].

Нормативно-правовий договір приймається декількома правотворчими суб'єктами, договір містить норму права та принципи права, діє в часі, просторі щодо певного кола адресатів та є загальнообов'язковим для них, має юридичну силу, яка забезпечується державою [63, с.194].

О. Скакун характеризує нормативно-правовий договір як спільний акт-документ двох або більше сторін, що установили нові норми права за взаємною згодою з метою врегулювання певних життєвих ситуацій та слугує підставою для видання правових актів, здійснення інших юридично значущих дій і забезпечується державою відповідно до закону. Вчена зазначає, що нормативно-правові договори є самостійною частиною механізму правового регулювання та розрізняє їх за територією регулювальних відносин на внутрішньодержавні та міжнародні нормативно-правові договори. Особливістю безпосереднього нормативного регулювання при нормативно-правовому договорі є договірне регулювання правовідносин [68, с.212-214].

Отже, нормативно-правовий договір – це письмовий документ, який укладається між двома чи більше сторонами, закріплює права та обов'язки суб'єктів договірних сторін, діє в просторі та часі та є загальнообов'язковим для сторін, які його уклали, забезпечується державою згідно до Закону.

Наступним видом джерел права є правовий прецедент.

Правовий прецедент – правотворчий акт, що за умов відсутності нормативно-правової регламентації приймається судовим або адміністративним органом в результаті вирішення конкретної юридичної справи і містить у своїх приписах казуальну норму права, якій надається загальнообов'язкове значення при вирішенні подібних справ у майбутньому [68, с. 219].

Таким чином, правовий прецедент теж займає належне місце у формуванні правових норм. Правовий прецедент характеризується як письмове або усне рішення судового або адміністративного органу з конкретної юридичної справи, яке стало зразком, нормою при вирішенні майбутніх подібних справ.

Слід зазначити, що правовий прецедент притаманний для англосаксонської системи права, в нашій країні правовий прецедент офіційно не визнаний, але в певній мірі впливає на формування правової системи держави.

Четвертим з переліку видів джерел права є правовий звичай. Він вважається першою історичною формою права.

Правовий звичай – це санкціоноване державою правило поведінки, яке утвердилося у суспільстві як простий звичай в результаті багаторазового повторення впродовж тривалого часу і яке стало традицією, тобто правило, яке передається від покоління до покоління до того часу, поки не потрапить в орбіту державних інтересів. Не кожен звичай стає правилом, а тільки той, який відповідає інтересам певної групи людей, тієї чи іншої соціальної спільності або суспільства в цілому [65, с. 327].

Правовий звичай – це правило поведінки, що виникло в процесі соціально-політичного розвитку, у результаті багаторазового повторення явища, визнаного суспільно корисним і через це сприйнятого державою як правовий регулятор [66, с.117].

Відтак, на нашу думку, правовий звичай є невід’ємним видом «джерела права», що має певний період формування внаслідок чисельних повторень та стає певним правилом поведінки, яке забезпечується державою.

Отже, ми проаналізували основні «джерела права», які застосовуються у нашій країні та встановили, що нормативно-правовий акт та нормативно-правовий договір наділені ознаками нормативності, що означає їх системний та загальнообов’язковий характер, який поширюється на всіх учасників правовідносин незалежно від ставлення до самих норм, а також правовий прецедент і правовий звичай, які в тій чи іншій мірі, також впливають на формування як системи законодавства так і правової системи України.

Вивчаючи категорію «джерело права» необхідно пам’ятати те, що кожна галузь законодавства має власну галузеву специфіку. Так й спортивне правоне є винятком.

Тенденція розвитку спортивного права сприяє зростанню уваги суспільства до вивчення особливостей «джерел спортивного права», дослідження їх ефективного та збалансованого практичного застосування в сучасній законодавчій системі нашої країни.

Окремі аспекти «джерел спортивного права» висвітлювалися у наукових дослідженнях С. Алексеєва, О. Моргунова, М. Марченка, Р. Чередника, та інших.

Дещо зупинимось на аналізі їх доробків у цій науковій сфері.

С. Алексеєв займає активну позицію щодо виділення актів спортивних організацій як джерел спортивного права. Учений відносить до джерел спортивного права статuti національних комітетів, положення професійних ліг, клубів, союзів, що безпосередньо регламентують діяльність національних спортивних організацій.

О. Моргунов, у свою чергу, до джерел спортивного права відносить нормативно-правові акти, підзаконні нормативно-правові акти, нормативно-правові договори, до яких належать міжнародні договори ратифіковані Верховною Радою України, звичаї та судові прецеденти [20,с.624-629].

Р. Чередник джерела спортивного права поділяє на міжнародні (міжнародні договори, акти міжнародних спортивних організацій та нормативні рішення міжнародних судів) а також внутрішньодержавні або національні (нормативно-правові акти, підзаконні нормативно-правові акти, акти національних спортивних організацій тощо) [30, с.282].

Аби зрозуміти, які з вищезазначених «джерел права» характерні для спортивного права України, необхідно проаналізувати систему законодавства, що регулює спортивні відносини в нашій державі.

Розглядаючи «джерела спортивного права» вважаємо, що доцільно їх поділити на: внутрішньодержавні або національні та міжнародні.

До внутрішньодержавних джерел права у сфері спорту пропонуємо відносити закони та підзаконні акти, нормативно-правові договори, акти національних спортивних організацій, правові прецеденти та правові звичаї спортивних організацій, тощо. В свою міжнародними джерелами спортивного

права є міжнародні договори, міжнародно-правові звичаї, акти міжнародних спортивних організацій та нормативні рішення міжнародних судів.

З огляду на запропонований поділ проведемо аналіз існуючих джерел спортивного права, що врегульовують правові відносини в сфері спорту в Україні.

Внутрішньодержавні джерела права у сфері спорту увібрали в себе Конституцію України [4], закони України «Про фізичну культуру і спорт» [6], «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» [40], «Про антидопінговий контроль у спорті» [39], «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» [92], «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» [42] тощо. Сюди також варто зарахувати підзаконні нормативно-правові акти, а саме, укази Президента України, постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, розпорядження місцевих органів державної влади та накази профільних установ та інші.

Далі спробуємо деталізувати основні норми, що містяться в зазначених вище джерелах спортивного права.

Конституція України регулює широке коло суспільних відносин, у тому числі й спортивні правовідносини. Необхідно зазначити, що норми Конституції України безпосередньо не регламентують спортивні правовідносини, проте, стаття 3 основного закону України вказує на те, що життя і здоров'я людини є найвищою соціальною цінністю у державі, а ч.4 статті 49 Конституції України закріплює за державою обов'язок дбати про розвиток фізичної культури і спорту в Україні [4].

Вважаємо, що зазначені положення є фундаментальними для розвитку фізичної культури і спорту в нашій країні, тай зрештою запорукою здорового суспільства в цілому та кожної людини зокрема, а також лежать в основі усіх існуючих джерел спортивного права України.

Визначальним у формуванні джерел спортивного права в Україні є Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [6] від 24 грудня 1993 року. З того часу закон неодноразово піддавався чималим змінам. Він є фактично єдиним та

основним нормативно-правовим актом, що конкретно регулює правовідносини у сфері спорту нашої країни.

Стаття 2 цього закону закріплює те, що законодавство України про фізичну культуру і спорт базується на Конституції України і складається з цього закону, відповідних міжнародних договорів України та інших нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у цій сфері [6].

Закон визначає загально-правові, організаційні, соціальні й економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту в Україні, участь державних органів, посадових осіб, а також підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності у зміцненні здоров'я громадян, всебічному розвитку особистості, забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємоповаги, досягненні високого рівня довголіття засобами фізичної культури і спорту [6].

Також статті 20, 23 цього закону передбачають можливість здійснення міжнародного співробітництва у сфері фізичної культури і спорту, а також відповідальність у разі порушення законодавства у цій сфері [6].

Таки чином, Закон України «Про фізичну культуру і спорт» має на меті врегулювати основні правовідносини у сфері фізичної культури і спорту, а також є основою для подальшого розвитку законодавства в цій сфері, що ще раз підтверджує нашу думку про його базовість.

Варто згадати також Закон України «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» [40] від 14 вересня 2000 року, який спрямований на врегулювання правовідносин пов'язаних з розвитком олімпійського та паролімпійського руху в Україні. Метою Закону є сприяння створенню передумов для успішної підготовки та участі членів збірних команд України в Олімпійських, Паралімпійських іграх, вихованню молоді засобами спорту в дусі олімпізму, залученню населення до здорового способу життя, зростанню міжнародного авторитету держави. Закон регулює основні положення щодо залучення та використання коштів для підготовки членів збірних

команд України до участі в Олімпійських та Паралімпійських іграх, а також забезпечення підтримки баз олімпійської та паралімпійської підготовки [40].

Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» [39] від 5 квітня 2001 року визначає правові та організаційні засади здійснення антидопінгового контролю в Україні, участь відповідних закладів, установ та організацій у профілактиці, запобіганні застосуванню та поширенню допінгу у спорті. Цим Законом визначено умови здійснення та забезпечення дотримання будь-якого елементу допінг-контролю на території України. Організація та здійснення антидопінгового контролю в спорті проводиться з дотриманням вимог антидопінгового Кодексу Олімпійського руху та покладається на Національний антидопінговий центр з лабораторією антидопінгового контролю у його складі, який створюється Кабінетом Міністрів України. Особливості діяльності Національного антидопінгового центру визначаються положенням, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Основним завданням Національного антидопінгового центру є розроблення програми діяльності щодо профілактики, попередження застосування і розповсюдження допінгу в спорті. При виявленні та встановленні факту порушення спортсменом антидопінгових правил, а саме, вживання допінгу, Закон передбачає застосування санкцій, які проявляються у вигляді попередження, дискваліфікації, позбавлення медалей та іншої призової атрибутики, грошових винагород, тощо [39].

Як бачимо, Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» [39] встановлює відповідні повноваження та завдання центральних органів виконавчої влади стосовно діяльності щодо попередження, припинення вживання допінгових речовин та порядок їх виявлення, а також межі юридичної відповідальності.

Спроби маніпуляцій спортивними результатами, у тому числі в організованому порядку і на міжнародному рівні, являють собою серйозну загрозу для цілісності спорту. Договірні матчі можуть підірвати довіру серед населення, якщо воно починає вважати спорт сферою, де маніпуляції дають значні фінансові вигоди для окремих осіб, а не сферою, де переважає «слава невизначеність» спорту». Корупція в спортивній сфері може проявлятися у

махінаціях з будівництвом спортивних об'єктів (необґрунтоване завищення цін будівництва, розкрадання бюджетних або позабюджетних коштів у формі шахрайства), зловживання з боку чиновників і адміністративного персоналу міжнародних спортивних організацій під час вибору міст для проведення Олімпійських ігор (підкуп організаторів конкурсів та інших виборних процедур у сфері спорту), підкуп спортсменів, спортивних суддів, тренерів, керівників команд та інших учасників чи організаторів спортивних змагань для надання потрібного впливу на їх результати (організація договірних матчів, маніпулювання результатами спортивної діяльності). Стосовно міжнародного спорту корупція означає порушення принципів чесної гри (FairPlay) [93].

Саме задля попередження та боротьби із корупцією у спортивній сфері був прийнятий Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» [42] від 03.11.2015 № 743-VIII спрямований на запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень та порушень, пов'язаних з корупцією у сфері спорту, визначає засади, особливості суб'єктів і заходів запобігання та виявлення зазначених порушень і усунення їх наслідків, а також відповідальність за них. Пункт 3 ст. 8 Закону передбачає проведення спортивних змагань за правилами Чесної гри (FairPlay), згідно з якими, корупційним правопорушенням, що впливає на результати офіційних спортивних змагань, є вчинення хоча б одного з таких дій як: 1) підкуп спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту, примушування або підбурювання їх до таких діянь чи вступання з ними у змову стосовно результату офіційного спортивного змагання (договірного поєдинку) або стосовно надання ними ексклюзивної спортивної інформації; 2) отримання спортсменами, особами допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовими особами у сфері спорту грошей, цінних паперів, іншого майна, користування послугами майнового характеру, отримання інших вигод і переваг внаслідок діянь, зазначених у пункті

і цієї частини, чи несанкціонованого використання ними ексклюзивної спортивної інформації [42].

Відповідно до Закону забороняється розміщати ставки на спорт спортсменам, особам допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовим особам у сфері спорту щодо результатів офіційного спортивного змагання, в якому вони (їх команда) беруть участь. За такі правопорушення передбачається адміністративна відповідальність у вигляді накладення штрафу від 200 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з можливою конфіскацією грошей, одержаних внаслідок адміністративного правопорушення, та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік [42].

Законом встановлено й кримінальну відповідальність у вигляді штрафу або обмеження волі на строк від одного до п'яти років, або позбавлення волі на строк до п'яти років, із спеціальною конфіскацією, до таких правопорушень відносять: вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу, примушування або підбурювання чи вступу у змову щодо результатів офіційного спортивного змагання з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи або одержання внаслідок таких діянь неправомірної вигоди для себе чи третьої особи; вчинення правопорушення щодо офіційних спортивних змагань неповнолітніх або повторно; порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням з одержанням в результаті цього неправомірної вигоди для себе або інших осіб у розмірі, що перевищує двадцять мінімальних заробітних плат [42].

Розділ III Закону визначає суб'єктів здійснення контролю за дотриманням законодавства про запобігання корупційним правопорушенням у сфері спорту, встановлено відповідальність за корупційний вплив на результати офіційних спортивних змагань і порушення обов'язків запобігання цьому впливу та заходи щодо усунення наслідків правопорушень, до цих суб'єктів відносяться: посадові особи у сфері спорту, спортивні федерації; Національний олімпійський комітет; Спортивний комітет України; центральні органи виконавчої влади, які

забезпечують формування і реалізацію державної політики у сфері фізкультури і спорт; спеціально уповноважені суб'єкти, визначені Законом України «Про запобігання корупції» [94]; інші спортивні організації, їх підрозділи й посадові особи, до компетенції яких належить організація та забезпечення проведення офіційних спортивних змагань і визначення результатів цих змагань.

Окрім зазначених Законів, до джерел спортивного права варто віднести Закони України «Про ратифікацію антидопінгової конвенції» від 15 березня 2001 року. Метою Закону є зменшення та остаточне усунення допінгу у спорті [95]. Також сюди зараховуємо Закон України «Про ратифікацію Додаткового протоколу до антидопінгової конвенції» від 1 липня 2004 року [96] та Закон України «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті» від 3 серпня 2006 року. Мета цієї Конвенції в галузі фізичного виховання і спорту полягає у сприянні попередженню використання допінгу в спорті і боротьбі в інтересах його викорінення [97].

Отож, законами України регулюються найбільш значимі суспільні правовідносини, які виникають у сфері спорту.

Розглядаючи підзаконні нормативно-правові акти, слід згадати про акти Президента України, зокрема Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» від 28 вересня 2004 року [98], в якому закріплено напрям держави щодо підсилення ролі фізичної культури і спорту в суспільстві, створення умов для всебічного розвитку, залучення дітей до занять спортом. Указ Президента України «Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні» від 21 липня 2008 року, метою якого є створення умов для подальшого розвитку фізичної культури і спорту, підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку населення [99].

Також варто згадати про Указ Президента України «Про заходи зі створення умов для проведення в 2022 році зимових Олімпійських та Паралімпійських ігор в Україні» від 5 червня 2013 року, в якому йдеться про забезпечення належної підготовки України до участі в конкурсі Міжнародного олімпійського комітету про здобуття права на проведення в 2022 році зимових Олімпійських та

Паралімпійських ігор в Україні [100], Указ Президента України «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» від 9 лютого 2016 року, метою якої є створення сприятливих умов для зміцнення здоров'я громадян як найвищої соціальної цінності та забезпечення реалізації права особи на оздоровчу рухову активність, що сприятиме розв'язанню гуманітарних і соціально-економічних проблем для особи, суспільства та держави [101].

Доцільно також відзначити підзаконні нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України в сфері спорту. До таких слід віднести Постанову Кабінету Міністрів України «Про утворення центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»» від 18 січня 2003 року. У цій постанові держава передбачає залучення громадян до занять спортом, створивши умови для оздоровлення населення шляхом обладнання та утримання фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд; організації та проведення змагань, конкурсів, показових виступів, фестивалів, спортивних свят тощо. У зазначеному правовому акті передбачається створення Всеукраїнського центру фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» як державної бюджетної організації, яка діє з метою створення сприятливих умов для реалізації права громадян на заняття фізичною культурою і спортом, а також задоволення їх потреб в оздоровчих послугах за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення [102].

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дитячу-юнацьку спортивну школу» від 5 листопада 2008 року передбачає функціонування ДЮСШ, які створюватимуть необхідні умови для гармонійного виховання, фізичного розвитку, повноцінного оздоровлення, змістовного відпочинку та дозвілля дітей і молоді, самореалізації, набуття навичок здорового способу життя, підготовки спортивного резерву для збірних команд України [103].

Варто згадати й Постанови Верховної Ради України, зокрема: «Про недопущення закриття та перепрофілювання закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської та параолімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, лікувально-фізкультурних закладів», в якій висвітлено

офіційну державну позицію щодо неприпустимості закриття та перепрофілювання закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської та параолімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, лікувально-фізкультурних закладів. Окрім цього, постановою поставлено завдання Кабінету Міністрів України вжити невідкладних заходів щодо недопущення скорочення мережі закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської та параолімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, лікувально-фізкультурних закладів, а також стосовно відновлення діяльності зазначених об'єктів із визначенням джерел їх фінансування [104].

Вагому частину правових норм, які регулюють правовідносини у сфері фізичної культури та спорту, займають відомчі нормативно-правові акти Міністерства молоді і спорту України, Міністерства освіти і науки України й інших міністерств.

До прикладу, наказ Міністерства молоді і спорту України від 29.03.2006 року «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на прикладні розробки у сфері розвитку окремих видів спорту та методики підготовки спортсменів» [105].

Також задля реалізації державної політики у сфері фізичної культури та спорту центральним органом виконавчої влади було прийнято й інші нормативно-правові акти, якими регулюються спортивні правовідносини, а саме наказ Міністерства молоді і спорту України «Про затвердження Порядку присвоєння кваліфікаційних категорій спортивним суддям» від 16 липня 2013 року [106]; наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України» від 2 серпня 2005 року [107]; наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Положення про рейтинг з олімпійських видів спорту в Україні» від 21 жовтня 2013 року [108]; постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення спортивним одягом, взуттям та аксесуарами, спортивним інвентарем індивідуального користування» від 26 липня 2006 року [109] тощо.

Також правовідносини у сфері фізичної культури та спорту на місцях регулюються розпорядженнями голів місцевих державних адміністрацій, рішеннями органів місцевого самоврядування, розпорядженнями керівників установ, організацій спортивного профілю.

Наступним елементом у системі джерел права є нормативно-правовий договір.

Так, якщо не враховувати те, що 1 липня 2013 року було підписано договір «Про співпрацю у сфері фізичної культури і спорту» між Державною службою молоді та спорту та Всеукраїнським фізкультурно-спортивним товариством «Україна», головною метою, якого є співпраця щодо реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту, підвищення рівня фізичної підготовки членів сторін, а також організація та проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи серед членів їх сімей та інших громадян та аналогічні договори, які були підписані з Всеукраїнським фізкультурно-спортивним товариством «Колос» та фізкультурно-спортивними товариствами «Спартак» і «Динамо» мусимо констатувати той факт, що на сьогоднішній день нормативно-правових договорів, що врегульовують відносини у сфері спорту в Україні – практично немає [112, с.21].

Слід відзначити й міжнародні договори, як складовий елемент у системі джерел спортивного права України. У ст. 9 Конституції України визначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [4].

У цьому випадку держава зобов'язується перед міжнародною спільнотою їх виконувати. До таких документів належать: Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року, Європейська культурна конвенція 1954 року, Антидопінгова конвенція від 16 листопада 1989 року [112, с.22].

Хочемо зауважити, що у сфері спортивного права на міжнародному рівні існує багато міжнародних договорів, які станом на сьогодні не ратифіковані Верховною Радою України, до прикладу, Кодекс Спортивної етики, унаслідок чого, вони є необов'язковими для виконання на території нашої держави. Попри

це спортивні команди від України беруть участь у міжнародних спортивних змаганнях, на які поширюються правила міжнародних актів у сфері спорту, відтак, усі вони повинні відноситись до джерел спортивного права України, а відповідно і бути ратифікованими українським парламентом.

Розгляньмо й міжнародний нормативно-правовий акт в системі українського законодавства у сфері спорту.

Одним із найголовніших джерел міжнародного права, які регулюють міжнародні спортивні правовідносини, є акти міжнародних спортивних організацій (МСО). До актів міжнародних спортивних організацій належать статuti, положення та інші документи, що встановлюють юридичний статус і регламентують їх діяльність [112, с.22].

У цьому контексті необхідно згадати Олімпійську хартію Міжнародного олімпійського комітету, в якій закріплено основні принципи, норми і правила функціонування олімпійського руху, діяльності Міжнародного олімпійського комітету, міжнародних федерацій із видів спорту, національних олімпійських комітетів, організації та проведення Олімпійських ігор [110].

У системі джерел спортивного права виділяють також судовий прецедент. Характеризуючи судовий прецедент як вид внутрішньо-державного джерела права, зауважимо, що поняття прецеденту часто ототожнюється з англосаксонським видом прецеденту та вважається, ніби прецедентність судових рішень неодмінно означає їх загальну обов'язковість у певній частині, проте це не в повній мірі так [30]. У більшості йдеться про Європейський Суд з прав людини, рішення якого є обов'язковими для країн, які ратифікували Європейську Конвенцію з прав людини й основних свобод. Відтак, визнання Європейської Конвенції зумовлює появу правового прецеденту в правовій системі України, тобто має обов'язкову силу для українських судів [91].

Першою українською справою, яка розглядалася Спортивним арбітражним судом у місті Лозанна була справа між футбольними клубами «Шахтар» та «Борисфен» щодо відшкодування у сумі 250 тисяч доларів за футболіста Олега Карамушку [112, с.23].

У 2012 році Спортивний арбітражний суд відхилив апеляцію ФК «Шахтар» на рішення АК ФФУ щодо визнання недійсними окремих положень трансферного контракту між ФК «Карпати» та ФК «Шахтар» про трансфер Артема Федецького та залишив останнє в силі, підтвердивши позицію ФК «Карпати».

У 2018 році у цьому ж суді розглядалася справа між ФФУ та ФК «Динамо» Київ щодо технічної поразки «Динамо» (м. Київ) за неявку на гру чемпіонату України проти ФК «Маріуполь», що мав відбутися 27 серпня 2017 року. Футбольний клуб «Динамо» мотивував неявку на гру до прифронтового місті Маріуполь з міркувань безпеки через військовий конфлікт на Сході України. При цьому Спортивний арбітраж відхилив апеляцію, зазначивши, що питання про відкладення чи перенесення місця проведення матчів, за відсутності офіційної заборони на їх проведення з боку органів влади, належать до компетенції Федерації.

Теж у 2018 році до Спортивного арбітражного суду надійшли позови від спортсменів російської збірної команди та їх тренерів до Міжнародного олімпійського комітету щодо їх заборони участі у XXIII зимовій Олімпіаді в Пхьончхані у 2018 році в наслідок допінгового скандалу. За результатами розгляду позовів суд відхилив звернення спортсменів. В наслідку російські спортсмени брали участь в іграх під нейтральним прапором.

Зрештою, розгляньмо правовий звичай як джерела спортивного права.

З поміж правових звичаїв варто виділити найвідоміші, а саме правило чесної гри, рівності та змагальності.

Правила чесної гри, зокрема у футболі, були прийняті Міжнародною Радою Футбольних Асоціацій в 1997 році. А 26 лютого 2006 року виконавчим комітетом Всеукраїнської спортивної громадської організації «Федерація футболу України» було затверджено Кодекс етики і чесної гри «Чесна гра – дисципліна і повага» [112, с.24].

Слід згадати й про міжнародний правовий звичай.

Ст. 8 Статуту Міжнародного Суду ООН трактує визначення та поняття міжнародного звичаю, як джерела права, де зазначено, що міжнародний звичай є доказом загально-правової практики, визнаної в якості правової норми [111].

Міжнародний правовий звичай носить усний характер та формується протягом тривалого періоду часу з урахуванням всіх змінних факторів та з метою запровадження однорідності й загальності практичної діяльності. Характерною рисою для цього виду національних джерел спортивного права є визнання суб'єктами спортивних правовідносин юридичної сили звичаю в якості форми права [30, с.287].

Міжнародний правовий звичай, хоч і відноситься до міжнародних джерел права, що регулюють правовідносини у сфері спорту України, проте за своєю значимістю міжнародний правовий звичай поступається внутрішньому законодавству нашої країни.

Отже, джерела спортивного права – це офіційна зовнішня форма вираження та закріплення правових норм, які регулюють правові відносини у сфері спорту.

До джерел спортивного права України слід відносити нормативно-правові акти, серед яких Конституція України, закони та підзаконні нормативно-правові акти; нормативно-правові договори, до яких також належать міжнародні договори, які є ратифіковані Верховною Радою України, правові звичаї України та міжнародні правові звичаї, судові прецеденти, до яких належать Рішення Європейського Суду з прав людини, рішення Спортивного арбітражного суду у місті Лозанна, акти міжнародних спортивних організацій [112, с.24-25].

Проаналізувавши «джерела права», що врегульовують правові відносини в сфері спорту в Україні зазначаємо, що наявні «джерела права», які формують систему законодавства нашої держави не в повній мірі здатні врегульовувати усі сфери правовідносин в сфері спорту. До такого висновку ми прийшли у зв'язку з тим, що кількість та якість норм права у зазначеній сфері не можуть забезпечити якісне регулювання даних правових відносин.

На нашу думку, слід системно вдосконалити нормативно-правові акти та детально регламентувати спортивні правовідносини, адже переважна більшість

правовідносини залишається нерегламентованою. Варто також ратифікувати низку міжнародних документів, що дасть можливість всебічно забезпечити українцям їх право на заняття фізичною культурою та спортом.

Висновки до розділу 2

Правовідносини, які регулюють сферу спорту в Україні є недостатньо вивчені, особливо щодо діяльності їх об'єктів та суб'єктів, а отже виникає потреба детального аналізу змісту об'єктів та суб'єктів у сфері спорту, а також проведення чіткої їх класифікації.

Вивчення специфіки спортивних правовідносин дозволяє стверджувати, що вони суттєвою мірою задаються через визначення кола суб'єктів та кола об'єктів цих правовідносин, а їх поєднання обґрунтовує особливий характер спортивних правовідносин.

Дослідження особливостей об'єктів та суб'єктів спортивних правовідносин дозволяє ґрунтовніше зрозуміти їх роль та значення у взаємодії між собою, а також із правовідносинами у сфері права в цілому.

Суб'єкти спортивних правовідносин – це специфічні фізичні та юридичні особи, які або безпосередньо беруть участь в спортивній та фізкультурно-оздоровчій діяльності, або забезпечують і організують таку діяльність.

Щодо питання визначення об'єктів спортивних правовідносин, то визначальною рисою є причетність цих об'єктів до спортивної та фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Таким чином, спортивними правовідносинами слід вважати такі суспільні відносини, об'єкти і суб'єкти яких залучені до спортивної та фізкультурно-оздоровчої діяльності, у зв'язку із чим реалізуються їхні відповідні суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

Важливим питанням дослідження правового регулювання суб'єктів спортивних правовідносин є забезпечення рівних прав та можливостей усіх учасників спортивних правовідносин.

Забезпечення гендерної рівності у спортивній сфері повинно простежуватися на усіх рівнях спортивного середовища, в усіх видах спорту тощо (рівний доступ чоловіків та жінок до управлінських посад спортивної галузі, можливість вільного вибору виду спорту та ін.).

Принцип гендерної, расової, релігійної рівності на міжнародній спортивній арені є ключовими чинниками під час реалізації спортивних правових відносин.

Що стосується джерел, які формують спортивне право в Україні, то вважаємо, що вони перебувають на етапі переходу від розрізнених джерел права до системи джерел спортивного права як галузі законодавства. Тому існує необхідність формування ядра такої системи джерел спортивного права.

Джерела спортивного права – це офіційна зовнішня форма вираження та закріплення правових норм, які регулюють правові відносини у сфері спорту.

Джерела спортивного права поєднують як норми національного права, так і норми міжнародного права, перш за все у сфері спорту вищих досягнень. Значну роль в спорті вищих досягнень відіграє прецедентне право міжнародних судових інстанцій у сфері спорту.

У міжнародній складовій спортивного права також важливу роль відіграють джерела «м'якого» права. Особливу місце для розвитку джерел спортивного права в Україні відіграє Стратегія розвитку спорту та фізичної активності до 2032 року, виконання якої передбачає серед іншого прийняття відповідного законодавства у сфері спорту та фізичної культури.

Констатуємо й той факт, що сьогодні кількість джерел спортивного права та їх якість не повною мірою здатна врегульовувати правовідносини у сфері спорту.

Такий стан системи законодавства України в галузі спорту не в змозі забезпечити якісне регулювання спортивних правовідносин, а отже, слід планомірно та системно вдосконалити нормативно-правові акти України, і детально регламентувати спортивні правовідносини, адже велика кількість таких правовідносини залишається нерегламентованою.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ СПОРТИВНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

3.1. Інституції міжнародного олімпійського права та досвід інших держав у регулюванні приватно-публічних спортивних правовідносин

Інститути міжнародного олімпійського права мають довгу і багату історію створення та своїми витокami сягають ще часів Стародавньої Греції.

Основними підставами створення інститутів міжнародного олімпійського права було об'єднання людей задля репрезентування спортивних досягнень своїх країн через проведення спортивних змагань найвищого рівня.

Перш ніж перейти до вивчення генези інституту міжнародного олімпійського права пропонуємо коротко розглянути сам термін «інститут права».

Інститут (від латинської мови – устрій, установа) – це звичай, порядок, закріплений у вигляді закону або установи [111, с.38].

«Етимологічно слово «інститут» (від латинської мови Institutum) означає встановлення, установа та організацію, за допомогою яких інституції реалізуються, тобто здійснюються самі ці специфічні суспільні функції або їм навчають, передають їх новим агентам» [113, с.72].

Інститутами міжнародного олімпійського права варто назвати ті організації та установи, які встановлюють, регламентують, регулюють, підтримують чи контролюють конкретні, чітко визначені, попередньо узгоджені між державами та іншими суб'єктами міжнародного спортивного права відносини на підставі правових норм у сфері спорту.

Надалі ми зосередимо нашу увагу на дослідженні інститутів, які врегульовують діяльність суб'єктів та об'єктів спорту на міжнародній арені.

Не буде зайвим для нашого наукового дослідження здійснити короткий історичний екскурс зародження, становлення та розвитку як Олімпійського спорту, так і міжнародного спорту в цілому.

Стародавня Греція вважається колискою європейської цивілізації загалом і спорту зокрема. В античному світі особлива увага приділялася людині, в тому числі її фізичному розвитку.

Древні греки надзвичайно цінували красу тіла і душі: головною метою виховання людини була гармонія особистості, вміння бути красивим та великодушним. В уявленнях і зображеннях давньогрецькі боги були прекрасними, естетично досконалими, гармонійними [114].

Перша історична згадка про Олімпійські ігри датована декількома тисячоліттями тому. Проведення перших же Олімпійських ігор припадає на 776 рік до нашої ери та систематично проводилися понад 5 тисяч років.

Свою назву Ігри отримали на честь бога Зевса Олімпійського.

Громовержець, вершитель доль, цар богів – саме так називали стародавні греки свого верховного бога Зевса [115].

Олімпійські ігри того часу тривали 5 днів та проводилися лише влітку один раз у 4 роки.

У програму змагань першої Олімпіади в Древній Елладі (самоназва Греції грецькою мовою) входив лише один вид спорту – біг на один «стадій» (стадіон від латинської мови – етап, міра довжини – 192,27 м). Згодом атлети змагалися у п'ятиборстві (стрибки, метання диска, списа, змагання з бігу та боротьба), бігових дисциплінах, боксу, боротьби, панкратіоні (вид єдиноборства) і кінних змаганнях. Ігри були настільки значущими, що під час їх проведення припинялися війни та інші повстання, це були дні так званого «миру».

На той час Стародавня Греція складалася з близько півтори тисячі окремих міст-держав, найбільшим з яких були Афіни. Кожен з полісів мав свої закони та армію і попри це війни, непорозуміння та конфлікти між ними були повсякденним явищем.

Представники ворогуючих полісів проводили в Олімпії мирні переговори з метою владнати конфлікти [116].

Такі процеси позитивно впливали на політичну арену того часу у вигляді вдалих переговорів між містами, а також сприяли порозумінню та вигідній співпраці між державами.

До участі в Олімпійських іграх допускалися лише греки із заможних родин. Рабам і представникам інших держав суворо заборонялося брати участі у змаганнях. Зауважимо, що найбільш престижним та популярним видом змагань були кінні перегони на колісницях та скачки. Усі почесті та відзнаку переможця отримував не спортсмен, який керував колісницею, а її власник.

Окрім бездоганних фізичних даних, спортсмени обов'язково повинні були володіти бездоганною репутацією у суспільстві, а також перед початком змагань учасники складали присягу чесно брати участь в Іграх, інакше спортсменів штрафували, позбавляючи титулу або карали фізично.

Слід зазначити, що обов'язковою частиною античних Олімпійських ігор були релігійні церемонії. За усталеним звичаєм, перший день Ігор виділявся для жертвоприношень. Атлети проводили цей день біля жертовників та вівтарів своїх богів-покровителів, приносили клятву в дотриманні всіх правил змагань. У другий день проводилися змагання в групі хлопців, в третій – змагання чоловіків, в четвертій – кінні перегони, п'ятий день закінчувався жертвоприношенням і був присвячений урочистій церемонії вручення нагород [117, с. 11-12].

Як бачимо, учасниками тодішніх Олімпійських ігор були лише чоловіки, що ще раз підтверджує те, що деякі елементи гендерної нерівності у спорті беруть свій початок ще з древніх часів. Жінкам було заборонено навіть спостерігати за змаганнями, в іншому разі жінці загрожувало покарання – смертна кара.

Це був справжній період розквіту Олімпійських ігор, окрім змагань програма ігор супроводжувалися й культурно-розважальними подіями, на честь олімпіоніків– переможців Олімпійських ігор, поети складали вірші, філософи читали свої твори, художники писали картини, скульптори ліпили статуї; їх нагороджували вінками із листя оливи та обов'язково проголошували ім'я самого переможця, ім'я його батька та назву його полісу.

Афінські правителі приділяли велику увагу Олімпійським іграм, розглядаючи їх як один із засобів посилення впливу Афін на інші міста. Будувалася велика кількість спортивних споруд – гімнасії (призначалися виключно для підготовки атлетів протягом місяця до Олімпійських ігор) [117, с. 12-13] палестри (приватні гімнастичні школи, які складалися з комплексів, в яких розміщалися басейни, спеціалізовані спортивні зали, гіподроми, стадіони, іподроми, аподимерії (кімната відпочину, роздягальня). У палестрах навчали фізичній культурі та п'яти видам спорту – пентатлону хлопці віком від 12 до 16 років.

Керував змаганнями оргкомітет із числа відомих громадян. Під його наглядом за 30 днів до початку Ігор проводилися тренування учасників. Комітет проводив суддівство, оголошував переможців, пильнував за виконанням правил і збереженням священного миру [118].

Поступово в Олімпійських іграх беруть участь представники багатьох країн європейського Середземномор'я і навіть країн Азії. Знімаються заборони, які діяли раніше. До змагань допускаються іноземці, а також вихідці із незаможних прошарків населення. Переможці змагань нагороджуються великими грошовими призами і цінними подарунками, одержують й матеріальні пільги у своїх містах. Як наслідок, комерційний характер змагань, розкіш, в якій вони проводилися, розмивають ідеали олімпізму, спорт набуває професіонального характеру [119].

Як бачимо, у процесі трансформації Олімпійських ігор до змагань допускається велика кількість учасників, не лише із заможних, а й бідних прошарків населення, спортивні змагання набувають міждержавного характеру і переходить із класично-традиційного до професійного олімпійського спорту.

Важливим історичним фактором є те, що загальний занепад грецької культури, позначався і на Олімпійських Іграх. Вони поступово втрачали колишнє значення і суть, перетворюючись із спортивного змагання, значимої суспільної події в суто розважальний захід, в якому брали участь переважно атлети-професіонали. А в 394 н.е. Олімпійські ігри були заборонені – як «пережиток язичництва» – римським імператором Феодосієм I, який насильно насаджував християнство [119].

Внаслідок становленням у Греції політики Римської імперії запроваджено християнство – як державну релігію. Укріплення християнства було позитивним кроком, оскільки поклато край старим язичницьким традиціям, але разом з тим це вплинуло й на занепад і як наслідок викорінювання Олімпійських ігор, які не мали на той час жодного стосунку до віросповідання.

У римській період стали ще більше розмиватися ідеали давньогрецького спорту. Не дивлячись не те, що деякі імператори Риму, які симпатизували олімпійським цінностям стародавніх греків, пробували сприяти розвитку спорту, це не давало бажаних результатів, оскільки римляни не зуміли проникнути в суть олімпізму. Змагання набули більш жорсткого характеру, особливо у боксі, боротьбі, панкратіоні. Більше того, у програмах багатьох змагань з'явилися бої гладіаторів, поєдинки із дикими тваринами, що відбулося під впливом римлян. Саме в цей період з'явилися перші професійні союзи атлетів, які користувалися заступництвом і матеріальною підтримкою імператорів. Члени професійних союзів приймали участь у різних змаганнях, де головними їх конкурентами були представники інших професійних союзів [119].

Із зазначеного розуміємо, що Олімпійський спорт набуває більш локального, місцевого характеру, змагання проводяться з акцентом на видовищну складову, збільшується кількість видів спорту, в яких змагаються професіонали. Відомо, що переможці змагань нагороджувалися чималими грошовими призами, їм дарували дорогі подарунки та інші матеріальні блага.

Антична доба, з-поміж іншого, ідеалізувала багатогранність гармонійного розвитку людини та її фізичного тіла зокрема, про що свідчать чисельні зображення оголених розкішних фігур Стародавньої Греції.

У подальших історичних періодах міжнародний спорт зазнав занепаду більш ніж на ціле століття, а саме в період правління Римської імперії та епоху Середньовіччя.

В епоху Середньовіччя, яка відома своїм становленням феодалізму в період з кінця V до XVII ст. спорт набуває нового формату, який базувався на традиціях та потребах феодального ладу. Великий відбиток у формуванні спортивного життя

цього періоду відігравали новостворені напрями світової релігії: буддизм, християнство та іслам [119].

Середньовічні часи трактували фізичний розвиток людини та турботу за своє тіло, як джерело гріху, відтак церква наклала заборону на будь-які спроби популяризації спорту.

Основним постулатом людини раннього Середньовіччя був порятунок душі через розуміння сутності Бога, віри, природи, суті та змістубожественного творіння крізь страждання та ведення аскетичного способу життя.

Середньовічна доба суттєво призупинила розвиток спорту в цілому та в процесі еволюції суспільства в VII–VIII століттях у Франції з'являється нове явище, лицарський турнір.

Лицарство складало замкнуту феодальну військову систему усередині дворянства. З метою перевірки військово-фізичної підготовленості лицарів проводилися лицарські турніри, що були своєрідною формою спортивних змагань. Найбільшого розвитку турніри досягали в часи хрестових походів. Найчастіше подібні змагання проводилося в Німеччині, Франції, Англії, Іспанії. Останні турніри відбулися наприкінці XV ст. (Німеччина) і на початку XVI ст. (Франція). В період феодалізму зароджувалися нові буржуазні відносини, лицарська система фізичного виховання стала непотрібною і вижила себе. Феодали і духівництво негативно відносилися до занять фізичними вправами й ігор народних мас. Вони побоювалися того, що селяни і міщани можуть використовувати уміння і навички, отримані в стрільбі з луку, верховій їзді, кулачному бою у боротьбі за свої класові інтереси проти феодальних порядків. Але усупереч усім гонінням і заборонам народні маси продовжували зберігати і розвивати традиційні форми ігор і фізичних вправ [119].

Спортивні змагання цього періоду мали спортивно-масовий характер, ігри організовувалися та проводилися під час ярмарків, весіль та інших заходів.

Міщани об'єднувалися в невеликі групи, аби захиститися від тиску феодалів, так згодом почали створювати перші спортивні

«братства», розвиваються види спорту, зокрема фехтування, кулачні бої, веслування, плавання, різні види ігор із м'ячем.

З настанням періоду XIV – XVII століття починається епоха Відродження або Ренесансу. Основний вектор суспільства був спрямований на людину як на інтелектуально розвинуту особистість, з правом на свободу, на незалежні погляди, думки тощо.

Відновився інтерес до мистецтва Давньої Греції, згадали і про Олімпійські ігри. На початку XIX ст. спорт одержав у Європі загальне визнання, виникло прагнення організувати щось подібне Олімпійським іграм.

Організуються гуртки та секції з різних видів спорту. В Англії і США утворюються клуби з футболу, легкої атлетики, крикету, веслування, бейсболу, кінного спорту. Поступово почали формуватися спортивні союзи, асоціації, федерації, які брали на себе керівництво тим чи іншим видом спорту та проведення змагань. Національна федерація бейсболу була створена у США в 1858 р., пізніше в Англії, 1863 року, була започаткована Футбольна асоціація. Згодом подібні організації почали створюватися і в інших видах спорту (гімнастиці, легкій атлетиці, плаванні, регбі, велоспорті та ін.). Спрямованість до міжнародної співпраці була стимулом для створення міжнародних керівних організацій з видів спорту. Першою такою організацією стала Міжнародна федерація гімнастики (1881 рік). За нею були створені Міжнародний союз теслярського спорту та Міжнародний союз ковзанярів (1892 рік). З середини XIX ст. почали проводитися міжнародні змагання. В Англії систематично проводилися кінні змагання, в Австралії в 1858 році відбулась міжнародна першість з плавання. У низці країн популярності набули змагання зі стрільби та фехтування [120].

Доцільно зауважити, що після проведення перших Олімпійських ігор у стародавній Греції минуло не одне століття, проте не можливо не визнати вагомий внесок Олімпійських ігор Античного світу в подальший розвиток Олімпійських ігор Ери Нового часу. Очевидним є те, що проблеми специфіки дотримання основних цінностей Олімпійських ігор у Стародавній Греції, механізмів їх застосування, організації тощо є актуальними і сьогодні [121, с.73].

Наприкінці XIX ст. бурхливий ріст економічних пріоритетів і культурних міжнародних зв'язків знайшов свій відбиток й у спорті. Було створено перші міжнародні спортивні об'єднання, стали проводитися змагання за участю спортсменів різних країн. З виходом спорту на міжнародну арену виникла потреба великих комплексних змагань, створення центру міжнародного спортивного руху [122].

Відтак, був зроблений висновок, що спортивну цінність можуть мати тільки ті світові змагання, правила і умови проведення яких, заздалегідь узгоджуються на міжнародних форумах. Таким чином, створюються перші міжнародні спортивні федерації, у 1891 році в Гамбурзі був проведений перший офіційний чемпіонат Європи з фігурного катання на ковзанах, у Відні в 1892 році пройшов чемпіонат Європи зі швидкісного бігу на ковзанах, у 1893 році в Амстердамі, чемпіонат світу з цього виду спорту та інші. Поступово такі змагання стали нормою у світовому спортивному товаристві.

Отже, спортивна громадськість дійшла до спільної думки, основною ідеєю якої була потреба у створенні єдиної організації, яка б консолідувала усю спортивну сферу та стояла б над міжнародними спортивними федераціями, координувала б змагання з видів спорту, що проводилися б з певною періодичністю.

Свій внесок в ідею відродження Олімпійських ігор відіграли археологічні розкопки місця античної Олімпії. Цю подію одразу підхопили журналісти, шпальти газет та журналів були присвячені історії Олімпійських ігор стародавньої Греції. Саме це найбільше привернуло увагу суспільства до питання відродження Олімпійських ігор.

Так, після півтори тисячі років забуття, Олімпійські ігри починають своє відродження.

23 червня 1894 році у французькому місті Сорбон зібралася комісія з відродження Олімпійських ігор.

Сучасний інститут міжнародного олімпійського права не можливо досліджувати, насамперед, без постаті, якій належить сама ідея відродження

спортивних змагань на зразок тих, які проводили ще древні греки – французького вченого та громадського діяча барона П'єра де Кубертена.

П'єр де Кубертен народився 1 січня 1863 року в Парижі в сім'ї аристократів. Батько займався живописом, мати захоплювалася музикою. З дитинства вдало фехтував, їздив верхи, захоплювався греблею. Здобувши прекрасну освіту в найкращих навчальних закладах Франції, і з наперед визначеною військовою кар'єрою Кубертен повністю віддає себе фізичній культурі й спорту [119].

З дитинства П'єр багато часу проводив за читанням книг, з яких і дізнався про славетну епоху Античної Греції з її мальовничою Олімпією.

П'єр де Кубертен був фахівцем у галузі педагогіки, соціології, історії, літератури. Його багатолітня цілеспрямована діяльність не тільки дозволила відродити олімпійські ігри, але й надати їм світового значення та відтворити дух олімпізму, який панував на теренах Олімпії з 776 р. до н.е. Феномен цієї людини полягав у різнобічності інтересів, нахилів та здібностей. Природні задатки створили можливість для різнобічної діяльності й навіть кардинальних змін – відмова від кар'єри військового й присвята свого життя справі відродження та пропагування духу античності, зокрема змагального духу Олімпійських ігор Стародавньої Греції [123].

Де Кубертен у 1889 році заснував щомісячний журнал «LaRevueAthletique» і Союз французьких спортивних товариств, на першому засіданні якого висунув ідею проведення міжнародних легкоатлетичних змагань. 23 червня 1894 року у Сорбоні в Парижі відбулась міжнародна спортивна конференція за участю 79-ти делегатів від 9 країн, які одногolosно підтримали ідею створення Міжнародного олімпійського комітету (надалі – МОК), який очолив грецький підприємець Деметріос Вікелас. На конференції також було прийняте рішення проводити Олімпійські ігри щочотири роки, відмовитись від стародавніх видів спорту, організувавши їх за новою програмою змагань [119].

На конференції було затверджено Олімпійську хартію, яка визначала програму та порядок проведення змагань, створено МОК, до складу якого обрали представників Аргентини, Бельгії, Великої Британії, Угорщини, Греції, Італії,

Нової Зеландії, Російської імперії, США, Франції, Чехії та Швеції. Одним із членів першого МОК став царський генерал, українець за походженням, О. Бутовський, відомий на той час діяч у галузі фізичного виховання, ініціатор створення перших атлетичних клубів. Разом з О. Бутовським у роботі комітету брали участь дворянський депутат Києва Дмитро Меленевський і генерал-майор російської армії, представник давнього українського козацького роду князь Сергій Костянтинович Білосельський-Білозерський [124, с.7-9]. Перший статут цієї спортивної організації було ухвалено згодом у 1908 році.

Де Кубертен об'єднав ідею про проведення міжнародного спортивного свята на взірць Олімпійських ігор, які проводилися в Древній Греції. Саме він приклав чимало зусиль у розробці формату проведення перших Олімпійських ігор в Афінах у 1896 році.

Де Кубертен згуртував навколо ідеї відтворення міжнародних спортивних ігор королівських осіб, представників бізнесу, політиків і просто впливових людей тощо.

Звістку, що Олімпійські ігри набудуть статусу міжнародних, добре прийняла грецька громадськість, засоби масової інформації та королівська родина. Однак країна мала фінансові проблеми і перебувала у вже тривалому періоді політичної нестабільності. Прикрою несподіванкою для МОК стала новина, що вартість заходу виявилась утричі більшою, ніж створений братами Запасами фонд змагань, – 3,74 млн золотих драхм, що ставило під сумнів проведення Ігор. Разом із Вікеласом де Кубертен звернувся за підтримкою до короля Георга, і 7 січня 1895 року було оголошено, що його син принц Костянтин очолить оргкомітет змагань. Він звернувся по допомогу до нації і ентузіазм Костянтина був підхоплений громадянами, які пожертвували 330 тисяч драхм. Випуском спеціальної серії марок було зібрано ще 400 тисяч, продажем квитків на майбутні змагання – ще 200 тисяч. На особисте прохання принца відгукнувся один з найзаможніших греків бізнесмен і філантроп Георгіос Авероф, який виділив 920 тисяч драхм на реконструкцію стадіону «Панатінаїкос» [119].

Попри усі труднощі, основну мету відновлення міжнародних спортивних ігор було досягнуто, і 6 квітня 1896 році на Мармурованому стадіоні в Афінах в присутності 80 тисяч глядачів були відкриті I Олімпійські ігри сучасності. Першими країнами, що взяли участь у них були Австралія, Австрія, Болгарія, Великобританія, Угорщина, Німеччина, Греція, Данія, Італія, США, Франція, Чилі, Швейцарія та Швеція.

У I Олімпійських іграх сучасності брали участь 243 спортсмени з 14 країн, які виборювали першість у 43-х категоріях, а саме злегкої атлетики, боротьби, плавання, гімнастики, велосипедних перегонів, важкої атлетики, стрільби, фехтування, тенісу та марафонського бігу.

Першим олімпійським чемпіоном ігор став американець Джеймс Конноллі, він виборов золоту медаль у трійному стрибку із результатом –13 м. 71 см.

Спортсмени з Російської імперії, в складі якої на той час була більша частина сучасної України, через байдужість до ідеалів Олімпізму участі в перших трьох Олімпійських іграх змаганнях не брали. Уже для участі на IV Олімпійських іграх у Лондоні, Російська імперія відрядила своїх спортсменів та троє з них повернулися на батьківщину Олімпійськими чемпіонами.

Учасниками перших Олімпійських ігор були виключно чоловіки, жінки через гендерну нерівність допускаються до участі в Олімпійських іграх лише в 1900 році.

Таким чином, 1894 року було створено найголовніший інститут міжнародного олімпійського права – Міжнародний олімпійський комітет (МОК) – найвищий керівний орган Олімпійського руху, постійнодіюча міжнародна неурядова організація, яка володіє усіма правами на Олімпійські ігри, розташована у місті Лозанна, Швейцарія [121, с. 75].

Олімпійський рух має узгоджений, постійний і універсальний характер та здійснюється під керівництвом МОК, об'єднує п'ять континентів, завданням руху є об'єднання спортсменів з усього світу на найбільшому та найвидовищнішому святі спорту – Олімпійських Іграх.

Основним нормативним документом, який є фундаментальним для створення інституту міжнародного олімпійського права, є Олімпійська хартія МОК.

Олімпійська хартія МОК є збірником правил та офіційних роз'яснень, де визначено основоположні принципи олімпійського руху, представлено всю систему управління олімпійським спортом. Це основний правовий документ спорту, ним керуються і в любительському, і в професійному спорті [125, с.13].

Олімпійська хартія, прийнята у 1894 році, неодноразово підлягала змінам, але й надалі є основним правовим документом МОК, так званим збірником правил, які визначають основні принципи олімпійського руху, у якому представлено систему управління олімпійського спорту.

У Олімпійській хартії містяться основні норми, які орієнтуються та регулюють правові відносини у сфері спорту, а також зазначаються інститути, котрі покликані організувати та проводити спортивні змагання на міжнародному та національному рівнях. Проведемо аналіз розділів Олімпійської хартії.

Олімпійська хартія містить шість основних глав, а саме I Олімпійський рух, II Міжнародний олімпійський комітет, III Міжнародні федерації, IV Національні олімпійські комітети, V Олімпійські ігри, VI Міри і санкції, дисциплінарні процедури та вирішення суперечок, що складаються із шістдесят одного правила. Пропонуємо розглянути зазначений збірник правил детальніше.

У п. 4 преамбули Олімпійської хартії наголошується, що одне з прав людини є заняття спортом. Кожен повинен мати можливість займатися спортом, без будь-якої дискримінації, у дусі Олімпізму, взаєморозуміння, дружби та чесної гри [122].

Олімпійська хартія містить основні норми, які орієнтують та регулюють правові відносини у сфері спорту, а також зазначаються інститути, котрі покликані організувати та проводити спортивні змагання на міжнародному та національному рівнях. Проведемо аналіз розділів Олімпійської хартії.

Олімпійська хартія проголошує, що дотримання її положень є обов'язковими для всіх осіб та організацій, які задіяні в олімпійському русі і в спорті загалом [122].

Глава I Олімпійської хартії «Олімпійський рух» визначає основні завдання, функції й роль МОК, права на Олімпійські ігри та олімпійську власність, тлумачить поняття: олімпійський символ, олімпійський прапор, олімпійське гасло, олімпійська емблема, олімпійський гімн, олімпійський вогонь, олімпійський факел, олімпійські знаки тощо.

У пункті 2 правила 1 Глави I зазначено, що головними складовими Олімпійського руху є: МОК, міжнародні спортивні федерації та національні олімпійські комітети. Також, окрім цих трьох головних складових, Олімпійський рух включає Організаційні комітети Олімпійських ігор, національні асоціації, клуби й осіб, які є членами міжнародних федерацій і національного олімпійського комітету, атлетів, суддів, рефері, тренерів й інших спортивних офіційних осіб й технічних фахівців тощо [122].

У II главі хартії «Міжнародний олімпійський комітет» розписано юридичний статус МОК, членство в МОК, представлена організаційна структура МОК, викладені заходи і санкції, які можуть бути застосовані у випадках порушення Олімпійської хартії, Всесвітнього антидопінгового кодексу або будь-якого іншого нормативного акту відносно членів МОК, почесного президента МОК, почесних членів МОК, інших осіб, акредитованих на Олімпійських іграх [122].

Сучасна організаційна структура Міжнародного олімпійського комітету включає одного президента та чотирьох віце-президентів, виконавчий комітет складається з п'ятнадцяти членів. Президент МОК обирається шляхом таємного голосування з числа членівМОК на вісім років з одноразовою можливістю продовження терміну ще на чотири роки. Члени виконавчого комітету МОК обираються на сесії комітету, більшістю голосів у термін чотири роки шляхом таємного голосування [122].

Ключовими обов'язками МОК є проведення Олімпійських ігор, їх удосконалення, координація діяльності Національних олімпійських комітетів країн, прийняття рішень про їх затвердження нових комітетів, робота

надпрограмою Олімпійських ігор та співпраця з міжнародними спортивними федераціями.

Олімпійські ігри – є виключно власністю МОК, який визначає умови та обмеження прав пов'язаних з організацією, використанням та маркетингом Олімпійських Ігор. Олімпійська власність (логотипи, символи, емблеми, прапор тощо) використовується лише зазначеним комітетом, окрім випадків, коли виконавчий комітет, як виняток надає свою згоду для використання своєї символіки (ліцензії МОК) [122].

З наведеного розуміємо, що МОК забезпечує координацію загальної діяльності спортивних організацій з олімпійських видів спорту у країнах, які є учасниками олімпійського руху, обирає одного члена від кожної країни, організовує та проводить Олімпійські ігри тощо.

Глава Хартії «Міжнародні федерації» встановлює права та обов'язки Міжнародних федерацій, умови їх включення до МОК.

Міжнародні федерації в межах свого виду спорту зобов'язуються розвивати свої види спорту на світовій спортивній арені, сприяти поширенню ідей Олімпізму, нести відповідальність за керівництво та контроль з виду спорту, забезпечувати технічну допомогу в реалізації програми «олімпійська солідарність» тощо.

Згідно правила 25 Хартії статут, практика та діяльність Міжнародних федерацій в Олімпійському русі, повинні відповідати Олімпійській хартії, включаючи Всесвітній антидопінговий кодекс [122].

Разом з обов'язками, які стоять перед Міжнародними федераціями відповідно до Олімпійської хартії, федерації зберігають своє право на незалежне управління своїми видами спорту. Окрім контролю за діяльністю національних федерацій Міжнародні федерації, організовують та проводять чисельні змагання міжнародного рівня.

Акти Міжнародних спортивних федерацій (статути, положення та ін.), які встановлюють та регламентують їх діяльність є одним з основних правових джерел права, які регулюють міжнародні спортивні правовідносини.

З історії створення перших сучасних міжнародних спортивних федерацій минуло більше століття. Умовою створення перших Міжнародних спортивних федерацій був достатньо високий інтерес суспільства до занять спортом, у зв'язку з цим проводилося чимало міжнародних змагань. Особливої популярності досягнули такі види спорту, як велосипедний спорт, легка атлетика, гімнастика, бокс, теніс тощо.

Слід зазначити, що достатня кількість міжнародних змагань проводилася з суттєвими порушеннями правил та умов їх проведення. Спортивне середовище потребувало розробки єдиної системи правил із видів спорту, затвердження місць проведення, підготовки суддівського складу змагань та інше.

Проведення у 1896 році I Олімпійських ігор ще більш каталізував процес створення міжнародних федерацій. У 1900 році було створено Міжнародний союз велосипедистів, у 1904 році Міжнародна федерація футбольних асоціацій та Міжнародна федерація автомобільного спорту, у 1907 році Міжнародний союз стрілецького спорту та Міжнародний союз парусного спорту, у 1908 році Міжнародна федерація хокею на льоду та Міжнародна любительська федерація плавання, у 1912 році Міжнародна аматорська легкоатлетична федерація, Міжнародна федерація фехтування та Міжнародна любительська федерація боротьби, у 1913 році Міжнародна федерація фехтування, у 1920 році Міжнародна федерація важкої атлетики, у 1921 році Міжнародна федерація кінного спорту, у 1924 році Міжнародна федерація каное, Міжнародна федерація хокею на траві, Міжнародна федерація лижного спорту, у 1926 році Міжнародна федерація настільного тенісу, у 1931 році Міжнародна федерація стрільби з лука, у 1932 році Міжнародна любительська федерація баскетболу, у 1934 році Міжнародна федерація бадмінтону та інші. Сьогодні з появою нових видів спорту процес створення Міжнародних спортивних федерацій надалі триває.

Міжнародні федерації організують свою роботу на підставі статутів, що регламентують діяльність керівного певним видом спорту міжнародного органу і відповідних національних спортивних організацій. У статутах багато загального, а відмінності в основному пов'язані із специфікою виду спорту. У статуті

сформульовані цілі і завдання діяльності федерації, структура і компетенція керівних органів, правила прийому і виключення, порядок винесення ухвал, фінансові питання; видавнича діяльність, регламент проведення засідань і конгресів та інші питання, пов'язані з регламентацією діяльності федерації. Міжнародні спортивні організації належать до найважливіших інститутів міжнародного права, засновують свою діяльність на загально визнаних нормах міжнародного права, відповідають інтересам збереження миру і розвитку міжнародної співпраці. Міжнародні спортивні федерації є самостійними організаціями, що не підкоряються в своїй діяльності ніякому іншому міжнародному об'єднанню, за винятком Міжнародного Олімпійського Комітету, який визначає правила проведення і програму олімпійських ігор. Але й тут Федерації повністю відповідальні за технічне керівництво змаганнями по своєму виду спорту. Загалом міжнародні спортивні організації належать до найважливіших інститутів міжнародного права, засновують свою діяльність на загально визнаних нормах міжнародного права, відповідають інтересам збереження миру і розвитку міжнародної співпраці [126].

Таким чином, було врегульовано та упорядковано чималу кількість питань, що стосувалися організації, підготовки та проведення спортивних змагань в цілому.

На сьогодні до МОК входить понад 200 країн, в тому числі й Україна. Кожна з яких об'єднує, організовує, контролює та координує діяльність численних національних федерацій, проводить змагання міжнародного рівня.

Для об'єктивного вивчення та врегулювання цілого ряду специфічних питань, що стосуються діяльності Міжнародного олімпійського комітету президент комітету може створювати спеціальні комісії чи робочі групи, до прикладу на сьогодніє близько 20 комісій, а саме комісії щодо вирішення фінансових, медичних, юридичних питань, щодо олімпійської солідарності, щодо програм Олімпійських ігор та підготовки до Олімпійських ігор, щодо використання олімпійської атрибутики, щодо теле- та радіомовлення і преси, комісія з антидопінгового контролю, оцінки умов прийому та розміщення

учасників Олімпійських ігор тощо. Діє також Рада з нагородження олімпійським Орденом.

Якщо Міжнародний олімпійський комітет має більш ніж столітню історію, то історія Олімпійського руху в Україні бере свій початок лише з 1952 року, коли українські спортсмени у складі збірної команди колишнього Радянського Союзу вперше взяли участь в XV Олімпійських іграх у Гельсінкі.

Глава IV Олімпійської хартії «Національні олімпійські комітети» відображає роль і місію Національних комітетів в олімпійському русі, склад Національного олімпійського комітету, його права і обов'язки, а також умови використання Олімпійської символіки (символи, емблеми, прапор, гімн тощо) у діяльності Національних олімпійських комітетів.

З 1952 по 1990 роки олімпійський рух в Україні розвивався та зміцнював свою позицію в житті країни. Українські атлети складали щонайменше 25% кожної олімпійської команди СРСР. Під час Олімпіади 1980 року деякі матчі футбольного турніру з великим успіхом проводилися в Києві. 22 грудня 1990 року I Генеральна асамблея засновників прийняла рішення створити Національний олімпійський комітет України і ця дата є офіційною датою його створення. У вересні 1993 року Національний олімпійський комітет України офіційно був визнаний МОК [126].

Делегатами сесії було обрано 210 осіб з усіх регіонів України, що репрезентували національні федерації, спортивні товариства і відомства, державні органи й установи, громадські організації, засоби масової інформації. Першим законодавчим документом новоствореної спортивної організації став затверджений учасниками Асамблеї Статут Національного олімпійського комітету України. Національний олімпійський комітет України одержав усі права вести роботу зі спортсменами, отримав статус єдиної і повноважної спортивної громадської організації в Україні, яка покликана здійснювати свою діяльність з розвитку та зміцнення олімпійського руху в країні, підтримувати міжнародні зв'язки [124,с.131].

Національний олімпійський комітет України має виключне право представляти Україну на Олімпійських іграх, в Міжнародному олімпійському комітеті, міжнародних олімпійських організаціях.

Національний олімпійський комітет України у своїй діяльності керується положенням Олімпійської хартії Міжнародного олімпійського комітету, Конституцією України, Законом України «Про громадські об'єднання», Законом України «Про фізичну культуру і спорт» чинним законодавством України та власним Статутом, до якого неодноразово вносилися зміни та доповнення. Остання редакція Статуту була затверджена назвітно-виборчій Генеральній асамблеї НОК від 07.10.2014 року, що діє досі.

На сьогодні Національний олімпійський комітет України має свої відділення в усіх областях України, які створюються за територіальним принципом та статус юридичної особи і об'єднують понад 45 національних спортивних федерацій з олімпійських видів спорту, а також свою національну олімпійську символіку та виключне право її використання.

Першим президентом Національного олімпійського комітету України було обрано олімпійського чемпіона з легкої атлетики у 100 м. та 200 м. на XX Олімпійських іграх в Мюнхені – Валерія Борзова.

З 2005 року і по сьогодні президентом Національного олімпійського комітету України є рекордсмен, олімпійський чемпіон зі стрибків з жердиною на XXIV Олімпійських іграх 1988 року в Сеулі – Сергій Бубка.

Вперше Національний олімпійський Комітет України представляв самостійну національну команду на Іграх XVII Олімпіади в Ліллекхаммері у Норвегії, де українські спортсмени завоювали 1 золоту та 1 бронзову медалі і в командному заліку посіли 13 місце. Першою Олімпійською чемпіонкою незалежної України стала Оксана Баюл.

20 вересня 1991 року під час сесії Генеральної асамблеї Національного олімпійського комітету України було прийнято історичне рішення – створено Олімпійську академію України [127].

Олімпійську академію України було створено відповідно до рекомендацій Міжнародного олімпійського комітету та за підтримки Національного олімпійського комітету України, який з перших днів своєї діяльності надавав великого значення популяризації олімпійських ідеалів та поширенню знань про олімпійський рух, олімпійський спорт та Олімпійські ігри. Основними напрямками діяльності ОАУ стали олімпійська освіта у вищих навчальних закладах, загальноосвітніх школах та дошкільних навчальних закладах, робота з ветеранами олімпійського спорту тощо [128].

Вважаємо, що формат діяльності Національного олімпійського комітету України й надалі повинен розвиватися таким чином, щоб й далі реалізовувати свої завдання й цілі задля впровадження принципів Олімпізму, що не суперечили б національному законодавству України.

Глава «Олімпійські ігри» зосереджується на організації, проведенні та управлінні Олімпійськими іграми. Детально зазначається механізм вибору міст організаторів Олімпійських ігор, умови проживання в олімпійському селищі, вимоги до культурної програми, правила допуску спортсменів до ігор, подачі заявок, перелік заборонених препаратів та санкції за їх вживання, умови включення нових видів спорту до програми Олімпійських ігор, порядок відбіркових змагань, розклад змагань, вікові обмеження, запрошення, особисті та акредитаційні картки, нагородження, церемонія відкриття та закриття ігор та інше.

Президент МОК створює комісію щодо організації Олімпійських ігор, до складу якої входять представники МОК, Національного олімпійського комітету, Міжнародних федерацій, а також представники самих атлетів.

Особливої уваги заслуговує ще один із інститутів міжнародного права – Всесвітнє антидопінгове агентство (надалі – WADA – WorldAnti-DopingAgency).

Допінг (від англійської мови *dope* – давати наркотик) – речовини, зокрема фармакологічні, що при введенні в організм сприяють активізації його роботи і росту, стимуляції фізичної і нервової діяльності тощо.

Перші допінг-контролі у спорті починають проводитися на початку II половини XX століття, а обов'язковою умовою проходження допінг контролю для участі у змаганнях стало у 1972 році під час проведення XX Олімпійських ігор.

У 1999 році в Лозанні було проведено Всесвітню конференцію з допінгу в спорті. Прийнята на конференції Лозаннська декларація щодо допінгу в спорті закликала всіх до боротьби з допінгом, затвердила статус Антидопінгового кодексу олімпійського руху, визначила санкції для спортсменів за вживання допінгу, обов'язки МОК, міжнародних спортивних федерацій, національних олімпійських комітетів та арбітражного спортивного суду щодо допінгу в спорті [129].

Створення WADA передувало чимало смертельних випадків спортсменів у зв'язку з передозуванням заборонених речовин під час змагального періоду.

WADA є неурядовою, незалежною структурою, що спрямовує свою роботу на запобігання, протидію та боротьбу із вживання заборонених речовин у спорті. Її штаб-квартира розташована в місті Монреаль, Канада.

У 2003 році був прийнятий основний нормативно-правовий документ WADA Всесвітній антидопінговий кодекс та Копенгагенську декларацію про боротьбу з допінгом у спорті.

Всесвітній антидопінговий кодекс встановлює перелік заборонених препаратів, для їх вживання атлетами під час змагань. Перелік заборонених субстанцій постійно поповнюється все більшою їх кількістю. Антидопінгові правила WADA є обов'язковими для виконання всіма спортсменами світу. Суворо заборонено приймати фармакологічні субстанції, як професійним спортсменам, так і спортсменам-аматорам.

Ще одним із основних міжнародних актів у сфері допінгу є Міжнародна конвенція ЮНЕСКО про боротьбу з допінгом у спорті, яка була затверджена на Генеральній конференції Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури у 2005 році у місті Париж, ратифікована Україною у 2006 році. Над текстом конвенції працювали представники більш ніж 100 країн світу. Конвенція забезпечує правову основу для вживання заходів з боротьби із використанням

допінгу, а також для надання підтримки міжнародним стандартам, розробленим Всесвітнім антидопінговим агентством.

Слід згадати нещодавній гучний допінговий скандал, унаслідок якого збірна команда Російської Федерації була дискваліфікована на Зимових Олімпійських іграх у місті Пхьончхані, Південна Корея. Міжнародний Олімпійський комітет відсторонив від участі в Олімпійських іграх 2018 року збірну Росії за зловживання допінгом [130]. Російським спортсменам на Олімпіаді заборонили використовувати російську національну символіку, прапор та гімн.

У главі V «Міри і санкції, дисциплінарні процедури та вирішення суперечок» чітко розписані міри та санкції щодо недотримання суб'єктами олімпійського руху Олімпійської Хартії, Всесвітнього антидопінгового кодексу та інших нормативно-правових актів.

З дослідженого бачимо, що суперечні питання, що стосуються Олімпійських ігор, в тому числі щодо виключення цілої збірної країни через допінгові скандали вирішується виключно рішенням МОК і воно є остаточним та вступає в силу негайно, в окремих випадках, через арбітраж в Арбітражному суді для спорту.

Відтак, ще одним важливим інститутом, який є автономним від будь-якої спортивної організації, в тому числі й від Міжнародного олімпійського комітету є Спортивний арбітражний суд (САС), створений у 1984 році у м. Лозанна, Швейцарія. Цього ж року було прийнято Статут Спортивного арбітражного суду. Ініціатором створення Спортивного арбітражного суду був тодішній президент МОК, Хуан Антоніо Самаранч.

Поява арбітражу у спортивній сфері була зумовлена правовою невизначеністю. Суди неохоче бралися до розгляду спортивних суперечок і досить часто перекладали прийняття рішень на спортивні організації. Саме тому й були створені спеціалізовані органи з власними правилами. Однак, справжнім імпульсом для розвитку спортивного арбітражу стало не становлення судів для вирішення спортивних спорів, а скоріше загальне бажання самого спорту мати власну глобальну систему вирішення спорів [131].

Для того, щоб запобігти залежності Спортивного арбітражного суду від економічних та інших вигод, було створено Міжнародну раду з питань спортивного арбітражу. До складу ради входять двадцять юристів, а головою Міжнародної ради з питань спортивного арбітражу і є голова Спортивного арбітражного суду.

Спортивний арбітражний суд складається з двох Палат: арбітражу першої інстанції та апеляційного арбітражу.

Спортивний арбітражний суд налічує понад 150 арбітрів, з приблизно 55 країн світу, які обираються на посаду на підставі вичерпних знань у професійному спорті та спортивного законодавства.

Під час призначення арбітра Спортивного арбітражного суду підписують декларацію, відповідно до якої вони зобов'язуються виконувати свої функції особисто, з усією відповідальністю й незалежністю, відповідно до положень Кодексу Спортивного арбітражного суду [132].

Задля врегулювання суперечок в період проведення масштабних спортивних заходів, таких як Олімпійські ігри, суд створює тимчасові суди в місцях проведення ігор, так званій трибунал *ad hoc*. Такий трибунал будь-яке спірне питання зобов'язаний розглянути протягом 24 годин.

Основне завдання Спортивного арбітражу – робити висновки при розв'язанні юридичних спорів у сфері спорту, оголошення арбітражних рішень, які в свою чергу мають таку ж юридичну силу, як і рішення звичайних судів [70].

За допомогою до арбітражу мають право звертатися як фізичні, так і юридичні особи: спортсмени, тренери, клуби, федерації, спонсори, телевізійні канали тощо.

Зауважимо, що послуги спортивних арбітрів є платними та коштують чимало, тому не кожен суб'єкт спортивних правовідносин має фінансову спроможність відстоювати свої права у вищезазначений спосіб.

Традиційно розрізняють три моделі регулювання сферою спортивних правовідносин: американська, європейська та пострадянська.

Доречним є проаналізувати досвід інших держав у регулюванні приватно-публічних спортивних правовідносин та провести порівняння законодавства деяких країн, у яких спорт посідає важливе місце у соціумі.

Спершу проаналізуємо американську модель управління спортом. Президенти США Рональд Рейган називав спорт війною в мирний час, Джон Кеннеді, синонімом престижу нації, окрім польоту на Місяць, вважав лише золоту олімпійську медаль.

Американська система регулювання спортивних правовідносин відзначається незначним втручанням держави у розвиток видів спорту. Відповідальність за підтримку «спорту для всіх» в США покладено в основному на «спортивні ради» (комісії), які діють як приватні (недержавні), неприбуткові організації та підтримують масовий спорт у різних формах. Спорт у США повністю незалежний від держави, однак аналіз сучасних зарубіжних джерел дозволяє зробити висновок про те, що ці заяви не повною мірою відповідають дійсності. Так, не беручи участь безпосередньо в управлінні фізкультурно-спортивною діяльністю, американський уряд в особі органів управління на рівні окремих штатів і муніципальних утворень проводить політику непрямого регулювання і стимулювання розвитку спорту в країні через прийняття окремих законодавчих актів. Крім того, у деяких випадках уряд США надає пряму фінансову підтримку національній олімпійській команді [134].

У США відсутнє профільне міністерство та чітка державна система управління спортом та попри це у 60–80-ті роки ХХ ст. було прийнято низку нормативних актів, що регулюють відповідні суспільні відносини. Зокрема, в освітніх програмах, які фінансувалися державою, була заборонена дискримінація за статевою ознакою, що надало жінкам рівні права з чоловіками на заняття спортом у навчальних закладах [135].

У 1978 році в США був прийнятий Закон «Про аматорський спорт» [136], згідно з яким було створено Атлетичний (Спортивний) конгрес – особливий національний орган управління, що володіє спеціальним фондом, метою якого є дозвіл на отримання гонорарів спортсменами-аматорами.

Основна мета Закону «Про аматорський спорт» – заохочення громадян до участі в аматорському спорті, розширення повноважень Олімпійського комітету США (далі – ЮСОК) (UnitedStatesOlympicCommittee, USOC) як координуючого органу в аматорському спорті країни, захист права спортсменів-аматорів, створення механізму управління, відповідно до якого право очолювати та організовувати будь-який вид спорту надається найбільш представницьким спортивним організаціям і федераціям. Крім організаційних завдань, на ЮСОК покладається відповідальність щодо покращення становища в аматорському спорті країни, допомоги спортивним об'єднанням у визначенні загальнонаціональних завдань, у розробленні та здійсненні спортивних програм. Водночас прийнятий Закон «Про аматорський спорт» забороняє ЮСОК нав'язувати цим організаціям свої рішення. Закон уперше закріпив порядок розгляду конфліктних ситуацій між спортивними організаціями, а також між спортсменами і спортивними організаціями [137].

Таким чином, Американська модель спортивних правовідносин чітко поділяє спорт на професійний та любительський.

Найважливішу роль у системі аматорського спорту США відіграють незалежні одна від одної громадські організації: Олімпійський комітет США (USOC), Національна асоціація студентського спорту (NCAA), Аматорський спортивний союз (AAU). Олімпійський комітет США є найвпливовішою спортивною організацією, яка здійснює фінансову та організаційну координацію аматорського спорту. Комітет включає членів з усіх штатів країни та понад 40 національних федерацій з різних видів спорту. Діяльність комітету характеризується мірою прозорості. Це виражається в публічних щорічних звітах. Не менш значущою організацією в системі аматорського спорту США є Національна асоціація студентського спорту, значення якої зумовлено тим, що спортсмени-студенти є домінуючою групою в загальній кількості учасників спорту вищих досягнень США. Традиційно найважливішу роль в американському спортивному русі відіграє професійний спорт, який розвивається професійними спортивними лігами, асоціаціями, спілками, а також клубами-командами [138].

Важливо відмітити, що політика США приділяє велику увагу в регулюванні економічних відносин у сфері спортивних правовідносин, про що свідчить повне звільнення Олімпійського комітету США від оподаткування.

Вперше це мало місце в 1933 році, коли Конгрес США звільнив від оподаткування прибуток, отриманий від проведення Олімпіади (Лос-Анджелес, 1932 рік) [138].

На сьогодні в США функціонують такі види професійного спорту: американський і європейський футбол, бейсбол, баскетбол, хокей, бокс, кінні скачки, гольф, автогонки тощо. Найвідомішими є Національна баскетбольна ліга (NBA), Національна хокейна ліга (NHL), Національна бейсбольна ліга (NBL), Національна футбольна ліга (NFL) та інші.

Між відповідними структурами роботодавців (спортивних клубів) і працівників (спортсменів-професіоналів) укладаються колективні договори, які регулюють основні питання трудових відносин у відповідному виді спорту. Проте співвідношення сил не є рівномірним, оскільки на спортивному ринку є «... велика залежність професійних спортсменів від власника команди або менеджера» [139].

Особливістю американської моделі професійного спорту є й те, що він багато в чому залежить від стану внутрішнього ринку, соціальних цінностей, змін, які відбуваються в країні. Стійке становище професійного спорту в США ґрунтується на високому попиті на його продукт – видовище. Тому клуби, які ведуть жорстку боротьбу на спортивних майданчиках, в спортивному бізнесі часто виступають у ролі партнерів. Одне з основних завдань ліги – урівноваження сил суперників, оскільки поява суперклубу означає зниження відвідуваності матчів. Відомі випадки, коли власники ліг приймали кардинальні міри аж до розпуску найсильнішої команди, якщо вона починала перемагати з величезною перевагою (хокей, 1920 рік). Завдання постійного врівноваження спортивних сил і фінансових можливостей клубів вирішує система драфту, яка перешкоджає появі одного або декількох суперклубів [140].

Слід відзначити, що у США до занять спортом залучаються з дитинства. Без винятку кожна здорова дитина, займається хоча б одним видом спорту. Основним

джерелом підтримки юного спортсмена є батьки або спонсори. Переходячи на вищий рівень, спортсменів тренують професійні тренери, відповідно плата за тренування зростає.

Незважаючи на зазначене, дитячий спорт є масовим явищем у спорті США, при кожній школі створюються спортивні команди з різних видів спорту, здебільшого це командні види спорту. Є види спорту, якими можуть займатися виключно діти з заможних родин чи таких, які можуть знайти собі спонсора, як от яхтинг чи кінний спорт. Родина з середнім достатком може відправити дитину на гімнастику, ковзани чи хокей.

На відміну від американської моделі спорту, де чітко простежуються розбіжності між аматорським та професійним спортом, у Європі такої чіткої розмежованості не існує. Національні федерації з багатьох видів спорту об'єднують і аматорів, і професіоналів. Головною розбіжністю є те, що у США і Канаді це, насамперед, спосіб отримання прибутку, а вже потім спорт, тоді як в європейських країнах це в першу чергу спорт, а вже потім бізнес.

Провідні Європейські країни визначили нормативно-правову базу у спортивних правовідносинах ще в середині минулого століття. У Великій Британії у 1937 році був прийнятий Закон про фізичну культуру та рекреацію, Італія прийняла Закон про спорт у 1942 році, Канада у 1961 році Закон про фізичну підготовку та любительський спорт тощо.

В країнах Європи правове регулювання професійного спорту здійснюється у відповідності до документів міжнародної інтеграції, національного трудового законодавства, правових документів спортивних організацій, рішень судових інстанцій [141].

На розвиток професійного спорту в Європі суттєво впливають міжнародні спортивні організації та процеси міжнародної інтеграції. Європейський професійний спорт відрізняється від американського рядом особливостей: менша розмежованість між аматорським і професійним спортом, ротація команд між вищими і нижчими лігами, фінансова підтримка і правове регулювання професійного спорту державою, значна спонсорська підтримка тощо [120].

Європейська модель спортивних правовідносин у більшій мірі регулюється, управляється та координується державними інституціями.

Центральну позицію з регулювання сфери займає Рада Європи. Починаючи з 1974 року, структурним підрозділом ради є Комітет з розвитку спорту (CDDS) завдання якого полягає у стимулюванні та забезпеченні координації спортивної політики в державах – членах Ради Європи. Також Комітет зобов'язаний проводити єдину європейську політику з питань міжнародного спорту, зміцнювати співпрацю з державами та громадськими спортивними організаціями, бути відповідальним за виконання статей Спортивної Хартії Європи, Кодексу спортивної етики тощо.

Необхідно відзначити, що наявність такого координуючого органу, як Рада Європи, не виключає існування різних форм регулювання спорту. В межах Європейської моделі організації фізкультурно-спортивної діяльності можуть бути виділені дві групи країн, які розрізняються в залежності від міри державної участі в управлінській діяльності. Першу групу країн складають ті, які мають на федеральному рівні самостійний спеціалізований орган державного управління спортом. До них належать: Франція, Великобританія, Люксембург, Португалія, Угорщина. Національні Олімпійські комітети з розвитку спорту вищих досягнень відіграють, як правило, другорядну роль, у розвитку масового спорту практично взагалі участі не беруть. Другу групу країн складають ті, які не мають самостійного спеціалізованого органу державного управління у сфері спорту. Державною структурою в таких країнах є департамент, управління тощо, у межах того чи іншого міністерства (в Австрії це – Міністерство освіти, мистецтва і спорту, в Німеччині – Міністерство внутрішніх справ) [142].

У більшості європейських країн, що не мають самостійного спеціалізованого міністерства спорту, управління спортивною сферою здійснюється на підставі трьох основних моделей. В межах першої моделі управління здійснюється громадською організацією – Національним Олімпійським комітетом. Подібна модель притаманна для Бельгії, Італії, Люксембургу. У межах другої моделі управління здійснюється спільно з

Національним Олімпійським комітетом та конфедерацією, ключова роль при цьому відводиться конфедерації (яка об'єднує федерації, асоціації та спілки спорту). До такої моделі управління спорту належать такі країни, як Німеччина, Данія, Австрія тощо. У межах третьої моделі управління спортом здійснюється національними федераціями з видів спорту при координуючій участі держави. До них належать: Великобританія, Іспанія тощо [143].

Основною ознакою пострадянської моделі функціонування спорту є централізоване державне управління. Відповідно така модель в більшості притаманна країнам пострадянського простору, в тому числі й нашій державі.

Україна є членом Ради Європи ще з 1995 року, та, нажаль, ситуація у сфері спорту залишається складною. Сьогодні наша країна потребує активізації та всебічної підтримки усіх зацікавлених суб'єктів спортивних правовідносин, оскільки ми живемо у час реформи децентралізації в цілому і спорту, зокрема. В європейських державах процес децентралізації почався не один десяток років тому, та незважаючи на це удосконалення та зміни до цієї системи тривають постійно.

Підсумовуючи, слід відзначити, що не існує моделі чи шаблону, за яким має рухатися наша країна, маємо вивчити досвід інших країн і створити свою українську національну систему спорту, яка не дублюватиме чи копіюватиме когось, адже у кожній країні своя історія, ментальність, звичаї, підходи та, звичайно, можливості.

Центральним і ключовим інститутом міжнародного олімпійського права є найвищий керівний орган Олімпійського руху – Міжнародний олімпійський комітет (МОК). Згідно основного нормативного документу цього органу – Олімпійської хартії, головним завданням МОК є пропаганда та поширення Олімпізму, координація діяльності спортивних організацій з олімпійських видів спорту в усьому світі.

До важливого Міжнародного інституту, що спрямовує свою роботу на запобігання, протидію та боротьбу із вживання заборонених речовин спортсменами є Всесвітнє антидопінгове агентство (WADA).

Також важливим інститутом, автономним від будь-якої спортивної організації, в тому числі й від Міжнародного олімпійського комітету є Спортивний арбітражний суд (САС), це постійно діючий суд, який створений з метою вирішення спорів, які виникають у сфері спорту шляхом третейського розгляду. Суд діє як спеціалізований арбітраж – суд першої інстанції для комерційних спорів, а також як апеляційна інстанція щодо дисциплінарних справ.

Поряд із імплементацією фундаментальних принципів та цінностей Олімпійського руху в Україні, неможливо не зауважити основні проблеми, котрі мають місце в сучасних правовідносинах у сфері спорту, а саме те, що законодавство України не містить, ні чіткого визначення «спортивної організації», не повною мірою відображає завдання, функції, права та обов'язки такої структури. Немає також науково обґрунтованої класифікації спортивних організацій, не розроблено теоретичної платформи їх розмежування з іншими юридичними особами. Водночас інтерес до проблеми організаційного забезпечення спортивної діяльності, пошуку оптимальних механізмів взаємодії держави та спортивних товариств сьогодні зростає.

Світовий досвід спортивних правовідносин є надзвичайно важливим для України, адже ми знаходимося на порозі великої реформи у спорті, яка мала б вирішити цілий комплекс правових питань в організаційних, економічних та соціальних напрямках.

Цілком погоджуємося з багатьма фахівцями, котрі вважають, що правове регулювання сфери спорту є однією зі складових правовідносин, протенашим завданням є удосконалення законодавчої бази тими нормами, що задовольняли б потреби суб'єктів, об'єктів спорту, сприяли б зростанню спортивних показників, залученню приватних інвесторів, повернення ЗМІ, спонсорів, вболівальників, тощо до спортивних заходів.

3.2. Концептуалізація та систематизація норм спортивного права в Україні

Питаннями виокремлення, становлення та розвитку норм права в сфері спорту в різний час займалися цілий ряд знаних науковців сучасності. Зокрема, А. Сердюков та О. Макогон досліджували питання необхідності виокремлення спортивного права в окрему галузь права, А. Бордюгова – розглядала питання місця спортивного права в національній правовій системі, О. Сокурєнко – обґрунтовував вплив міжнародного спортивного права на формування національної галузі спортивного права, а С. Стороженко – вивчав питання хуліганства під час проведення спортивних заходів тощо.

Правові відносини у сфері спорту в Україні врегульовуються правовими нормами, котрі містяться як в законах, так і в підзаконних нормативно-правових актах нашої країни. Окрім того, велика частка припадає й на норми міжнародного права.

Правові прогалини та правові колізії норм системи законодавства в сфері спортивних правовідносин, неоднозначність щодо їх приналежності до тієї чи іншої галузі права, можливе виокремлення в самостійну галузь права української правової системи потребує детального та ґрунтовного аналізу можливості концептуалізації та систематизації норм спортивного права в Україні.

Спершу проаналізуємо понятійно-категоріальний апарат даного підрозділу дисертаційного дослідження.

Концепція – сукупність положень, що виникає на основі концепту (або сукупності концептів) та покликана його підкріпити, довести, обґрунтувати; інколи спосіб тлумачення, ідея, задум, вчення, що базується на сукупності концептів. Концепція також може бути стислим виразом ядра певної теорії або сукупності поглядів [144, с.115].

У загальному вигляді поняття «концепція» визначається в літературі як виклад фахівцями провідної ідеї, точки зору, що стосується того чи іншого правового явища. Концепція правова (лат. *conceptio* – сукупність, система)

характеризується як певна провідна ідея, точка зору на те або інше правове явище [145].

Систематизація – це діяльність з упорядкування нормативно-правових актів, приведення їх в певну систему шляхом складання єдиних актів чи їх збірників [146, с.54]; це діяльність зі зведення нормативно-правових актів у впорядковану систему [147, с.313].

У Великому енциклопедичному юридичному словнику систематизація законодавства (франц. *systematization* – система, єдине ціле) визначається як упорядкування законодавства, приведення його до внутрішньо узгодженої системи, як передумова ефективності чинного законодавства, усунення суперечностей, прогалин і застарілих норм у праві [148, с.837].

Систематизація є діяльністю, яка спрямовується на впорядкування, приведення до системи всього чинного законодавства або його частини, вона може мати на меті створення єдиного зведеного акту, що на основі загальних принципів вперше або по-новому регулює певну галузь суспільних відносин. Іноді завданням систематизації є лише впорядкування чинного законодавства. Завдяки систематизації акти групуються за певними системними ознаками, зводяться в кодекси, зібрання законодавства та інші нормативно-правові документи, а найголовніше – долаються суперечності між нормами права, скасовуються чи змінюються старі нормативно-правові акти, замінюються новими відповідно до потреб суспільного життя [149, с.158].

Система норм, що регулюють правові відносини у сфері спорту в Україні хаотично розміщена в різних нормативно-правових актах. Дуже часто виникає необхідність застосування відсильного чи бланкетного способів викладу правових норм. А правові прогалини та правові колізії лиш посилюють проблему щодо пошуку необхідних норм права у сфері спорту. Саме тому нагальною потребою є проведення правильної систематизації норм, що регулюють правовідносини в українському спорті.

Необхідність систематизації законодавства визначається, по-перше, його подальшим розвитком. Аналіз і обробка діючих нормативних актів, групування

правових приписів, створення внутрішньо єдиної системи актів є необхідними умовами ефективності правотворчої діяльності. По-друге, вона забезпечує зручність щодо реалізації приписів права, можливість оперативно знаходити і тлумачити всі необхідні норми. По-третє систематизація забезпечує уніфікацію національного законодавства – його приведення до єдиної системи шляхом усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню [150, с.140].

Сучасний стан розвитку законодавства України пов'язується з необхідністю його гармонізації, уніфікації та систематизації. Це зумовлюється рядом причин та факторів, зокрема існуванням низки нормативних актів, що діють з часів Радянського Союзу, а також існує потреба вирішення проблеми узгодження цих актів із прийнятими за період незалежності нормативно-правовими актами; необхідність приведення законодавства у відповідність з об'єктивними умовами життєдіяльності суспільства; прийняття значної кількості нових нормативно-правових документів нерозривно пов'язане із вирішенням завдання приведення їх у непротивічну, узгоджену систему; визнання міжнародним співтовариством України як повноцінної та повноправної держави, тобто реальним суб'єктом міжнародного права, що пов'язується з потребою гармонізації та уніфікації національного законодавства у відповідності з принципами міжнародного права [149, с.].

Система норм права у сфері спорту не є винятком. Більше того, ця галузь чи не найбільше потребує не лише здійснення систематизації спортивного законодавства, а й спершу подолання правових прогалин шляхом правотворчої діяльності та узгодження норм національного спортивного права із міжнародними правовими актами.

Нормативно-правові акти видаються різними органами, мають неоднакову юридичну силу, не співпадають за часовим виміром, поширюються на різних суб'єктів і територіальний простір. Тому природно, що з часом між ними виникають суперечності, а збільшення кількості нормативних матеріалів ускладнює їх використання. Крім того, акти, видані в різні періоди часу,

неоднаково регулюють суспільні відносини. Але законодавство не може функціонувати належним чином, якщо воно не є системою, складові якої тісно взаємопов'язані та узгоджені, взаємовплив яких ретельно регламентується чіткою ієрархічною побудовою [149, с.157].

На думку Х. Олійник, процес систематизації проходить ряд етапів, на кожному з яких потрібно дотримуватися певних правил законодавчої техніки та загальнотеоретичних понять, серед яких: визначення обсягу нормативного матеріалу, який підлягає опрацюванню; розташування вже відпрацьованого нормативного матеріалу у визначеному порядку, розчищення його від актів, що втратили силу; видалення з чинних нормативних актів або їх частин тих норм, які в сучасних умовах уже не мають принципового значення; розробка схеми систематичного збірника і розподіл згідно не відпрацьованого нормативного матеріалу [149, с.158].

Таким чином, систематизація є формою упорядкування норм певної галузі права, яка відбувається на основі принципів верховенства права та верховенства закону і має на меті вдосконалення як безпосередньо нормативно-правових актів, так і системи законодавства в цілому.

У правничій літературі часто спостерігається співвідношення, а інколи й протиставлення категорій «система права» і «система законодавства».

Система права – об'єктивно зумовлена внутрішня структура права, що складається зі взаємопов'язаних норм, логічно розподілених по галузях, підгалузях та інститутах [151].

Система законодавства – цілісна сукупність всіх упорядкованих певним чином нормативно-правових актів, що є зовнішнім виразом системи права [152, с.116].

Система права і система законодавства співвідносяться між собою як форма і зміст. З теорії права відомо, що система права за своїм змістом є внутрішнім нормативним утворенням, що відповідає характеру суспільних відносин, які ним регулюються [153].

Вважаємо, що система законодавства є вужчою категорією, адже в собі об'єднує лише норми права у вигляді нормативно-правових актів. В той же час система права включає галузі, підгалузі та інститути права.

Ми не будемо проводити аналізу співвідношення цих двох правових категорій, адже це не є предметом нашого дослідження. Проте не можемо не згадати про дискусійне питання щодо визначення того, чим спортивне право є – окремою комплексною галуззю права, міжгалузевим (спеціальним) інститутом права чи елементом системи законодавства, що регулює відносини у сфері спорту?

Наведемо декілька досліджень сучасних науковців з цієї наукової проблематики.

О. Макогон вважає, що обмеження розвитку спеціальних суспільних відносин, до яких можна віднести й відносини у сфері фізичної культури і спорту, виключно межами однієї галузі права є неефективним, так само як і заперечення можливості існування комплексної галузі права – спортивного права через складність виділення чистих методів правового регулювання суспільних відносин, що становлять предмет спортивного права. При вивченні питань, що стосуються процесу формування правової системи того чи іншого суспільства, важливе значення має чіткий розподіл явищ, які з ним співвідносяться, та понять, що їх відображають. Відомо, що галузь права визнається центральною ланкою системи права. Галузь права регулює окремо визначені суспільні відносини, які характеризуються визначеністю суб'єктів, об'єкту і за своїм змістом вимагають спеціального правового регулювання. Суспільні відносини у сфері фізичної культури і спорту опосередковуються спеціальними економічними, соціальними, організаційними, захисними передумовами та чинниками, що вимагають належного правового визнання, визначення та регулювання, що не може бути забезпечено нормами виключно однієї галузі права. Комплекс складових суспільних відносин у сфері фізичної культури і спорту пояснює комплексний характер нормативно-правового регулювання, що, у свою чергу, є підставою для

формування комплексної галузі права, у якій норми права об'єднуються за предметною, тематичною, цільовою ознакою [154, с.72].

О. Заярний і А. Куц вважають, що спортивне право як елемент системи права України за своїми нормативними і функціональними властивостями поступово починає набувати ознаки самостійної галузі, у межах якої об'єднуються конкретні правові інститути: інститут спортивного посередництва, інститут спортивного арбітражу, інститут антидопінгового й регламентного спортивного права тощо. Аргументом на користь самостійності спортивного права може бути й характер окремих правопорушень у цій сфері та відповідальність за їх вчинення. Зокрема, законодавство у галузі фізичної культури і спорту передбачає такі санкції, як дискваліфікація гравця, обмеження участі в матчах, турнірах, виключення спортивної команди (клубу) зі складу галузевих об'єднань, турнірів, змагань чи обмеження такої участі [25, с.14].

Про необхідність виділення спортивного права в окрему галузь також вказує факт наявності інститутів спортивного права, які не характерні для інших структурних частин системи права (наприклад, інститут міжнародного олімпійського права), а також те, що сучасна державна політика та регулювання в галузі фізичної культури і спорту передбачає приведення всього масиву «спортивних» нормативних правових актів у струнку систему з урахуванням розуміння спортивного права як самостійної галузі права [21, с.28].

Т. Хмарук також вважає, що спортивне право як частина правової системи України поступово починає набувати ознаки самостійної галузі права, у межах якої об'єднуються такі правові інститути, як інститут спортивного суддівства, спортивного арбітражу, спортивної відповідальності тощо [155].

О. Моргунов не підтримує позицію про існування спортивного права як комплексної галузі права, при цьому припускає наявність таких правових утворень, як спортивне приватне право, спортивне міжнародне право, спортивне кримінальне право та спортивне публічне право [20, с.624].

Існує й думка, згідно з якою, спортивне право є комплексним правовим інститутом, що поєднує в собі норми конституційного, адміністративного,

трудового, цивільного й інших галузей права. Наведена думка ґрунтується на ідеї про підстави виникнення та склад спортивних правовідносин [24, с.14].

Л. Заїченко звертає увагу на те, що правова природа «спортивного права» є міждисциплінарною, виходячи зі складної гетерогенної природи спортивних відносин. Спортивне право є комплексом, що включає в себе запозичення й адаптацію правових механізмів і правових засобів низки інститутів галузей права: конституційного права, цивільного права, адміністративного права, господарського права та трудового права [156, с.246].

Р. Кацуба обґрунтовує необхідність розмежування спортивного права як галузі національного права та галузі законодавства. Він вважає, що в Україні спортивне право як галузь права перебуває в процесі становлення, а відповідно пропонує такі перспективи його розвитку. Першою перспективою є оновлення національного спортивного законодавства. Ратифікація Україною низки міжнародних документів у сукупності з прийняттям «Спортивного кодексу» дозволить всебічно забезпечити права людини у сфері фізичної культури і спорту, детально регламентувати численні питання організації та проведення різноманітних спортивних заходів, удосконалити правовий статус суб'єктів у сфері спорту, та поліпшити систему заходів відповідальності за порушення спортивних норм національного й міжнародного законодавства. Другою перспективою є розвиток спортивного права в кореспондуванні з тією чи іншою основною галуззю права. Найбільш тісний зв'язок спортивного права він вважає із цивільною та адміністративною галузями права. Третьою перспективою є розвиток спортивного права як навчальної дисципліни [157, с. 250-251].

А. Данилевич зауважує, що спортивне право є сукупністю норм права та системою актів спортивних організацій, що регулюють фізичну культуру і спорт. Спортивне право – не галузь права, а галузь законодавства. Спортивні відносини регулюються нормами адміністративного, цивільного, трудового права з урахуванням норм спеціального спортивного права (законодавства про фізичну культуру і спорт) [158, с. 253].

У свою чергу, С. Дорда вважає некоректним твердження, що спортивне право – це галузь спортивного законодавства, оскільки регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту не обмежується лише зовнішнім нормативним закріпленням [159].

М. Рєпкіна взагалі наголошує на тому, що сьогодні в Україні вже сформована галузь законодавства сфери фізичної культури і спорту. Проте комплекс відповідних нормативно-правових актів у юридичній літературі поки не досліджений, не здійснена систематизація і аналіз (коментування) відповідної законодавчої бази, що негативно позначається на розвитку цієї галузі законодавства» [160, с.9].

Отже, аналіз наведених тверджень показує, що єдності в підходах до розуміння сутності спортивного права серед наукової спільноти немає. Дослідження спортивних правовідносин, їх місця в системі норм права лише набирає обертів.

Немає однакості та єдиної думки серед науковців щодо того, чим є система норм права у сфері спорту. Чи це система законодавства, чи це міжгалузевий інститут права, чи елемент якоїсь галузі права, чи це вже самостійна, окрема галузь українського права.

Обґрунтувань кожного із цих тверджень є більше ніж достатньо, адже ми виокремили лише маленьку частину існуючих точок зору. Всі вони мають наукове підґрунтя і практичну дійсність в сучасному правовому полі нашої держави.

Ми ж вважаємо, що правовідносини у сфері спорту наразі не можуть регулюватися лише нормами в межах однієї галузі права – спортивного права, адже такі норми містяться в багатьох галузях права (адміністративному, трудовому, цивільному, міжнародному тощо).

Саме тому зараз говорити про окрему комплексу галузь спортивного права ще надто рано, а спортивне право слід розглядати як міжгалузевий, комплексний інститут права. Спершу доречно спробувати систематизувати норми, що регулюють правові відносини у сфері спорту в одну систему законодавства,

максимально зібрати норми національного права за предметом правового регулювання.

Для обґрунтування такої позиції, а також необхідності систематизації норм, що регулюють спортивні правовідносини спробуємо проаналізувати основні галузі права України, де вони містяться і реально регулюють правові відносини.

Чи не найбільший масив норм, що регулюють правові відносини у сфері спорту, містяться в адміністративній галузі права України.

Адміністративне законодавство охороняє правовідносини у сферах молоді та спорту, хоча Кодекс України «Про адміністративні правопорушення» і не виділяє окремого об'єкта адміністративно-правової охорони. Законодавець охороняє не відносини у сфері розвитку молоді, фізичного виховання та спорту, а правовідносини у сфері встановленого порядку управління (ст. 196), а також громадського порядку (статті 180 та 184) [161].

Аналіз Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» свідчить про зв'язок та можливий вплив діяльності органів місцевого самоврядування на розвиток галузі фізичної культури та спорту. У цьому Законі містяться положення, які вказують на надання адміністративних послуг, що мають прямий або опосередкований вплив на діяльність у галузі фізичної культури та спорту. Так, до положень, які мають прямий вплив, можна віднести реєстрацію статутів (положень) закладів (у тому числі фізкультурно-оздоровчих) незалежно від форм власності, вирішення питань про проведення спортивних, видовищних та інших масових заходів тощо [161].

Також слід згадати про адміністративні послуги, які надаються Мінмолодьспортом (атестація спортивних тренерів і спортивних суддів, ведення реєстру визнаних в Україні видів спорту) та місцевими органами виконавчої влади у сфері молоді та спорту (дозвіл на організацію роботи спортивних секцій, дозвіл на проведення занять з підготовки учнів навчальних закладів до спортивних змагань та заходів, рішення про організацію та проведення змагань та заходів тощо).

Не менш значний вплив на правові відносини в сфері спорту має трудове законодавство України.

Професійний спорт як діяльність, що є роботою певного виду, виконується систематично, має певну мету (участь у змаганнях), здійснюється за рахунок коштів роботодавця та з підляганням установленим ним правилам «трудового розпорядку» (збори, тренування, розпорядок дня, заборона вживати алкогольні напої тощо). За неї спортсмен отримує грошову винагороду, обумовлену укладеним трудовим договором. Тому професійний спорт, як наймана праця, є предметом трудового права, а отже, суспільні відносини, що виникають у процесі використання здібностей спортсменів до участі у змаганнях, повинні бути об'єктом регулювання норм трудового законодавства [162, с.428].

Спортсмен України набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту офіційного оформлення контракту з відповідним суб'єктом організації цієї діяльності з метою участі у змаганнях серед спортсменів-професіоналів [6]. Професійний спорт відрізняється від масового спорту та спорту вищих досягнень тим, що він є основним джерелом доходів осіб, що ним займаються, або допомагають спортсменам в організації спортивної діяльності (спортсмени, тренери та інші фахівці, діяльність яких пов'язана з підготовкою та участю у спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів) [6].

Більшість суб'єктів організації діяльності спортсмена-професіонала намагаються укласти із ним договір підряду, що зумовлено наявністю прогалин у правовому регулюванні трудових відносин із такими спортсменами. Така тенденція чітко простежується навіть у тій термінології, що застосовується самими учасниками професійної спортивної діяльності. Зокрема, «купівля-продаж» та «оренда» спортсменів [162, с.427].

Г. Бордюгова зазначає, що праця робітників фізкультурно-спортивної сфери має власну специфіку, особливо щодо трудової діяльності професійних спортсменів, і такі відносини є предметом регулювання саме спортивного права. Наприклад, договір оренди спортсмена за своєю природою є змішаним, оскільки має риси як угоди цивільно-правової, так і трудової. Спортсмена роботодавцець-

клуб здає в оренду, але водночас сам спортсмен виконуватиме трудові обов'язки у новому спортивному клубі, який взяв його в «оренду». При цьому дослідниця, обґрунтовуючи свою позицію, яка полягає у тому, що діяльність спортсменів виходить за рамки предмета трудового права та не може виключно ним регулюватись, вказує, що багато норм продиктовані міжнародними федераціями з видів спорту, кожен вид спорту має свої специфічні вимоги щодо регулювання праці спортсменів цього виду спорту. Іноді вимоги, які ставлять міжнародні федерації з видів спорту щодо встановлення тих чи інших обов'язків для професійних спортсменів як категорії працівників, суперечать внутрішньому законодавству. Так, наприклад, в ігрових видах спорту, спортивний клуб не може розірвати контракт зі спортсменом до закінчення змагального сезону, або ж у так званий «захисний» період, у футболі він становить три роки. Спортсмен також не може розірвати контракт із роботодавцем-клубом, навіть якщо його не влаштовують умови праці тощо [163].

М. Козіна вважає, що професійні спортсмени не повинні бути предметом купівлі-продажу та оренди, предметом означених дій має бути їхня діяльність, а самі професійні спортсмени мають бути захищені нормами трудового законодавства як працівники. Особливості ж професійної діяльності спортсменів є підставою для диференціації правового регулювання трудової діяльності професійних спортсменів, у чому проявляється єдність та диференціація трудового права [162, с.428].

Цивільне право України є ще однією важливою галуззю права, що часто врегульовує спортивні правові відносини.

Відповідно до ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України контрактом визнається особлива форма трудового договору, в якому строк його дії, права, обов'язки та відповідальність сторін (в тому числі матеріальна), умови матеріального забезпечення та організації праці працівника, умови розірвання договору, в тому числі дострокового, можуть встановлюватися угодою сторін [72].

Цивільно-правові договори у сфері професійно-спортивної діяльності поділяються на організаційні, які забезпечують правовий зв'язок між спортивним

клубом та спортсменом (трансферні контракти), та обслуговуючі, які забезпечують спортивній організації можливість здійснювати спортивно-комерційну діяльність (договори оренди спортивних споруд, купівлі-продажу спортивного інвентарю, екіпірування тощо). За суб'єктним складом можна виокремити договори, що укладаються з професійними спортсменами (контракти про спортивну діяльність) та їх представниками (агентські договори), договори, що укладаються з національними та міжнародними спортивними організаціями, договори з юридичними та фізичними особами-спонсорами (договори про спонсорство), договори із засобами масової інформації (наприклад, договори про передання прав на трансляції спортивних заходів) тощо [164].

Також нерідко правовідносини у сфері спорту регулюються нормами господарського права України.

Під час провадження спортивної діяльності виникає питання визначення суб'єкта господарювання у цій галузі.

Відповідно до ст. 55 Господарського кодексу України, суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством [1].

Слід зазначити щодо правосуб'єктності суб'єктів спортивної діяльності. Дослідження положень статей 9-25 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» вказує на переважно виключний характер спортивної діяльності для закладів фізичної культури і спорту, в тому числі спортивних клубів, дитячих та юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю спортивних арбітражних судів, шкіл вищої спортивної майстерності, центрів олімпійської підготовки тощо. Разом з тим, деяким категоріям суб'єктів спортивного права закон надає право здійснювати суміжні види господарської діяльності, наприклад надання послуг населенню з профілактики окремих видів захворювань, професійної реабілітації, організації і проведення культурно-

масових заходів із залученням професійних спортсменів, інструкторів, тренерів тощо. Однак за правилами статей 55, 88 Господарського кодексу України, статей 84, 116 Цивільного кодексу України як основний, так і додаткові види діяльності суб'єктів спортивного права повинні обов'язково визначатися в його статуті (положенні). Поряд із цим, законодавство України та більшості держав Європейського Союзу допускає надання суб'єктами господарювання, які не є суб'єктами спортивного права, окремих спортивно-фізкультурних послуг, котрі закон не визнає виключним видом діяльності. Мова йде про створення груп оздоровлення на підприємствах, установах, організаціях, проведення любительських змагань, організація і проведення на місцевому рівні загальнооздоровчих, спортивних заходів тощо [83].

Аналіз законодавства у названій сфері свідчить про наявність досить масштабного конгломерату правових норм, зокрема внутрішніх правил, положень, які цілком не належать до жодного з механізмів правового регулювання: господарського, конституційного, адміністративного, трудового та цивільного права. Так, предметом регулювання окремих з них є, зокрема, правила прийому до спортивних клубів та федерацій, регламенти спортивних змагань, правила прийому до спортивних клубів та федерацій, правила трансферу гравців, антидопінгове законодавство, законодавство про спортивні третейські суди тощо. Особливість таких норм полягає у встановленні спеціальних вимог до спортивних клубів, професійних спортсменів тощо [83].

Підсумовуючи, ще раз можемо підтвердити той факт, що норми права, які регулюють правові відносини у спорті мають міжгалузевий характер. Коротко проаналізувавши норми адміністративного, трудового, господарського та цивільного права України (і це не вичерпний перелік) простежуємо їх регулятивний вплив на спортивні правовідносини, що ще раз підтверджує необхідність проведення систематизації норм права у сфері спорту в один нормативно-правовий акт (спортивний кодекс України чи основи спортивного законодавства України).

Крім норм права, які містяться в різних галузях права України, важливим регулятором відносин в сфері спорту є й інші соціальні норми (норми моралі, етичні норми, корпоративні норми тощо).

Так, поведінка учасників спортивного руху, у тому числі спортивних організацій, їх керівників, менеджерів, спортсменів, тренерів, тренерів-викладачів, інструкторів-методистів, спортивних лікарів, спортивних суддів, спортивних вболівальників і глядачів, представників спортивної влади має, крім іншого, визначатися соціальними нормами і правилами професійної етики. Навіть стаття 4 Закону України «Про фізичну культуру та спорт» наголошує на важливості утвердження етичних та моральних цінностей фізичної культури і спорту як однієї з важливих засад державної політики у названій сфері. Положення етичних кодексів та інших аналогічних документів, як правило, не є імперативними і носять головним чином рекомендаційний характер. Однак відмова слідувати цим нормам, крім іншого, може завдати серйозної шкоди іміджу спортсмена, тренера, судді, спортивної організації, іншого суб'єкта спортивної сфери, навіть держави, і стати куди більш болючим, ніж заходи юридичної відповідальності [165, с.110].

Як підсумок, погоджуємося із класифікацією норм, що регулюють спортивні правовідносини, запропонованою С. Балабаном. Науковець об'єднує такі норми в три групи, а саме:

- 1) нормативні документи міжнародного права;
- 2) чинне українське «спортивне» законодавство;
- 3) «lexsportiva» («м'яке спортивне право») – сукупність матеріальних і процесуальних норм (правил) неправової регламентації [165, с.110].

Перший блок – документи міжнародного права, є найбільш важливим, і повинен становити основу під час формування внутрішньо-національного законодавства, якщо Україна хоче бути повноцінним суб'єктом міжнародних спортивних відносин. Більше того, нажаль, сьогодні є ще ряд міжнародних документів, які слід імплементувати в українське законодавство. Наприклад, Кодекс спортивної етики тощо.

Другий блок – чинне українське «спортивне» законодавство є основним регулятором спортивних правовідносин, як уже було зазначено, та міститься в різних галузях права України.

Третій блок – норми м'якого спортивного права, які звичайно впливають на спортивні відносини, проте не містяться в нормативно-правових актах, а відтак ознак нормативності й загальнообов'язковості не мають.

Ускладнення на сьогодні реалізації прав та інтересів суб'єктів спортивних правовідносин, наявність правозастосовних колізій призводить до того, що значний масив суспільних відносин у сфері спорту в Україні залишаються поза межами дії норм права. Недостатня систематизованість «спортивного» законодавства, наявність у ньому прогалин і суперечностей, застарілих норм і неоднозначних формулювань породжує труднощі у правозастосуванні [165, с.109].

Саме тому надалі спробуємо визначити можливі варіанти систематизації норм, що регулюють правові відносини у сфері спорту.

Як відомо, в теорії права виділяють три форми систематизації нормативно-правових актів, а саме інкорпорація, консолідація та кодифікація законодавства.

Інкорпорація – це спосіб систематизації, за яким здійснюється зовнішнє їх впорядкування, а зміст їх не змінюється. Нормативно-правові акти і угоди об'єднують у зібрання за хронологічним, алфавітним, предметним чи іншим порядком [166, с.76].

Метою інкорпорації є підтримка законодавства в чинному стані. Нові нормативно-правові акти в результаті інкорпорації не створюються, текст актів може змінюватися лише в частині редакційних правок [167, с.33].

Консолідація – окремий вид систематизації, в результаті чого створюються збірники нормативних актів, їх окремих частин (розділи, глави, статті), що об'єднуються за ознакою їх належності до певного виду діяльності того чи іншого органу, посадової особи або структурного підрозділу. При цьому припускаються редакційні правки (усунення повторів, протиріч), матеріал розміщується в логічному порядку, але до змісту зміни не вносяться. Консолідовані акти

використовуються в якості посібників, керівних документів для осіб, що працюють у відповідних держаних або громадських організаціях [152].

Метою консолідації є ліквідація множинності нормативно-правових актів, що мають однаковий предмет правового регулювання, їх укрупнення, створення певних блоків законодавства, адже норми таких актів часто повторюються, а інколи й суперечать одні одним.

Кодифікація законодавства – це форма докорінної переробки чинних нормативно-правових актів у певній сфері відносин, спосіб якісного упорядкування законодавства, забезпечення його узгодженості та компактності, звільнення нормативного масиву від застарілих норм, що не виправдали себе [168, с.254].

Метою кодифікації є створення нового нормативно-правового акту (кодексу, статуту, регламенту, положення), усунення протиріч, прогалин в системі законодавства.

З огляду на зазначені форми систематизації, одразу важко визначити, яка із них найбільш оптимально підійде для систематизації норм права, що регулюють правовідносини у сфері спорту.

Інкорпорація норм спортивних правовідносин з однієї сторони слугуватиме зведенню їх у збірники за хронологічним, алфавітним чи іншим порядком, але з іншої – не зможе спричинити зміни у змісті норм, а відтак і в цілісній системі спортивного законодавства України, що в сьогodнішніх реаліях є вкрай необхідним.

Консолідація норм права у сфері спорту дещо більше підходить для систематизації спортивного законодавства України, адже її результатом є створення певного збірника нормативних актів за ознакою їх належності до певного виду діяльності, в нашому випадку спортивної діяльності. Проте консолідація в основному лише об'єднує в один акт норми із спільним предметом правового регулювання, здійснює усунення повторів, правових колізій, але теж немає на меті внесення змін до чинного законодавства [167, с.33].

І нарешті кодифікація, яка є найбільш розповсюдженим видом систематизації норм права, на нашу думку, найбільше підходить для сьогоденної системи спортивного законодавства України.

У теорії права виділяють три основні види кодифікації: загальну, галузеву і спеціальну (комплексну), яку ще називають міжгалузевою кодифікацією.

Під загальною кодифікацією розуміють прийняття цілого ряду кодифікаційних актів з усіх основних галузей законодавства і, як наступний етап, створення об'єднаної, внутрішньо узгодженої системи таких актів у вигляді «кодексу кодексів» [168, с.255]. Такий крок, на нашу думку, є передчасним для всієї сучасної системи права України, а особливо щодо норм спортивного законодавства.

Галузева кодифікація є систематизацією нормативно-правових актів в межах певної галузі права. З огляду на висновки, зроблені нами попередньо, спортивне право – як галузь права в Україні поки відсутнє, а відтак й унеможлиблюється такий вид систематизації.

Що стосується третього виду кодифікації – спеціальної, іншими словами міжгалузевої, вважаємо, що вона найбільш підходить для систематизації норм, що регулюють правові відносини в спортивній сфері. Обґрунтовуючи своє твердження зазначимо, що саме такий вид кодифікації передбачає переробку, вдосконалення норм права в межах одного предмету правового регулювання.

Отже, спортивне життя як в міжнародному плані, так і на національному рівні постійно видозмінюється, правовідносини потребують створення нових норм права, які будуть оптимально відображати потреби часу, адекватно реагуватимуть на виклики суспільства.

Підсумовуючи питання концептуалізації та систематизації норм спортивного права в Україні, зазначимо:

Перше – правовідносини у сфері спорту регулюються нормами, котрі містяться в більшості фундаментальних галузях права України (адміністративному праві, цивільному праві, трудовому праві, господарському праві тощо), а отже, мусимо визнати те, що говорити про наявність окремої

самостійної галузі спортивного права України поки ще зарано. Саме тому вважаємо, що в Україні сьогодні існує міжгалузевий (комплексний) інститут спортивного права.

Друге – система законодавства у сфері спорту на сьогоднішній день є недосконалою, містить велику кількість правових колізій та правових прогалин. Як наслідок, суб'єктам спортивних правових відносин доводиться часто використовувати аналогію права чи аналогію закону. Та як відомо, в теорії права, істотно кращим способом вирішення проблемних питань законодавства є створення, санкціонування нових норм права шляхом правотворчої діяльності держави.

Третє – систематизація норм права в спортивній сфері буде найбільш ефективною через кодифікацію нормативно-правових актів. Таким чином, потрібно спершу ратифікувати усі необхідні норми міжнародного спортивного права в систему українського законодавства, а тоді за допомогою спеціального виду кодифікації максимально об'єднати в один нормативно-правовий акт (спортивний кодекс України чи основи спортивного законодавства України) норми права, що регулюють спортивні правові відносини в Україні.

Використовуючи концептуалізацію як засіб розвитку спортивного права в Україні, пропонуємо наступну структуру проекту Спортивного кодексу:

- Загальна частина: 1) загальні положення; 2) засади державного управління фізичної культури і спорту; 3) об'єкти спортивного права та їх види; 4) права та обов'язки суб'єктів спортивного права; 5) юридична відповідальність у сфері спорту.

- Особлива частина (інститути спортивного права): 1) право інтелектуальної власності у сфері спорту; 2) національні спортивні змагання; 3) олімпійське право; 4) спортивний арбітраж та спортивне суддівство; 5) спортивне меценатство; 6) гральний бізнес у сфері спорту (тоталізатор); 7) спортивна медицина.

3.3. Тенденції та напрями розвитку спортивного права в Україні

Сьогодні наша країна знаходиться в активній фазі формування нової державної політики, в тому числі створення та забезпечення оптимального та ефективного правового регулювання для усіх інститутів та суб'єктів спортивних правовідносин.

Спорт – невід'ємна частина суспільних відносин, яка потребує чітко визначених правил щодо своїх специфічних суб'єктів, адже спортивні правовідносини ввібрали у себе цілий ряд об'єктивних та суб'єктивних особливостей, які притаманні галузі спорту.

Задля реалізації ст. 49 Конституції України [4], а саме, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, важливим є врегулювання тенденцій розвитку спортивних правовідносин, зокрема законодавства у сфері спорту, матеріально-технічного забезпечення спорту, залучення додаткових джерел фінансування, створення сприятливих умов для занять спортом, пропаганда здорового способу життя, налагодження роботи зі ЗМІ та мережі Інтернет, будівництво мультифункціональних спортивних комплексів, комерціалізація спорту, утворення нових видів спорту, організація та проведення спортивних заходів на високому рівні, збільшення спортивних досягнень та престижу країни тощо.

Галузь фізичної культури і спорту як важлива складова життя сучасного суспільства і як напрям державної політики перебуває в полі уваги багатьох фахівців різних країн та галузей наукових знань. Переважна кількість досліджень, присвячена проблемам функціонування та розвитку фізичної культури, проведена на матеріалах країн, які використовують модель суспільного устрою, побудованого на засадах демократії та економіки ринкового типу [169, с.43].

Сучасний інтерес до тенденції розвитку спортивного права в Україні, вважаємо, є надзвичайно розмаїтим та неоднозначним. Варто виділити те, що спорт – є одним з найважливіших та невід'ємних сфер суспільного життя, а роль, яку він виконує у забезпеченні збереження і зміцнення здоров'я кожного з нас –

неоціненна. Відтак, у порушеному контексті доцільно більш докладно охарактеризувати тенденції розвитку та вдосконалення спортивних правовідносин в Україні.

Спортивне право існує тривалий час у багатьох країнах світу, однак в Україні ця галузь права лише починає розвиватися. Тому сьогодні залишається проблемним визначення місця спортивного права у правовій системі України. Як наслідок – переважна більшість спортивних правовідносин залишається нерегламентованою в українському законодавстві [170, с.38].

Коло правовідносин, що належить до спортивної сфери є доволі широким та має яскраво визначену комплексну спрямованість, а саме:

- урегулювання законодавства в сфері спорту України (професійного, аматорського, студентського, дитячого-юнацького, учнівського, спорту вищих досягнень, масового спорту, спорту інвалідів та ветеранів тощо);
- впровадження міжнародних спортивних стандартів у спортивній сфері України;
- забезпечення правового статусу спортсменів, тренерів та інших учасників спортивної діяльності;
- удосконалення сфери правового регулювання фізкультурно-спортивних об'єднань та відомств;
- розвитку спортивної інфраструктури в Україні;
- забезпечення можливостей участі Національної збірної команди України на міжнародних змаганнях;
- врегулювання економічних відносин та оподаткування сфери спорту України;
- захист інтелектуальної власності у сфері спортивної діяльності;
- промоція та популяризація спорту;
- протидія правопорушенням в спортивній діяльності, в тому числі в антидопінговій сфері тощо.

Перш ніж перейти до тенденцій та напрямків розвитку сучасних спортивних відносин України, пропонуємо дещо проаналізувати історію розвитку спортивних відносин з моменту проголошення незалежності нашої держави.

Після розпаду Радянського Союзу, відповідно до Закону України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 року Україна стала правонаступницею усієї законодавчої бази, ухваленої Верховною Радою Української РСР, в тому числі й у сфері спорту.

У вересні 1990 року було ліквідовано Державний комітет УРСР по фізичній культурі і спорті та утворено на його основі Державний комітет УРСР у справах молоді, фізичної культури та спорту [171].

Період перебування радянської влади на території України характеризується масовим залучення до занять спортом та фізичною культурою. На розвиток спортивного руху цього періоду значною мірою відзначався вплив партійно-радянських органів влади, які і формували ідейні та ідеологічні основи спортивної політики, забезпечували кадрове та нормативно-правове наповнення системи.

Для тоталітарної держави було важливо рости якомога більше здорових молодих людей як потенційних солдатів і через спортивні успіхи на міжнародних змаганнях піднімати свій імідж. Радянська система розвитку спорту була продуманою і ефективною за допомогою великої державної підтримки. Крім того, спорт був і соціальним ліфтом, і джерелом добробуту, і можливістю побачити світ [172, с.73]

Станом на 1 січня 1990 року понад 11 млн. громадян УРСР, що склали 21,2 % від усього населення республіки, систематично займалися фізичною культурою та спортом. За рік-два до розпаду Радянського Союзу в Україні функціонувало близько 1000 стадіонів, 15 тис. спортивних залів, близько 400 плавальних басейнів тощо [173].

Незабаром, після проголошення незалежності нашої країни згідно п. 2 Постанови Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 1991 року № 242 встановлено, що Міністерство України у справах молоді і спорту є

правонаступниками колишнього Державного комітету УРСР у справах молоді, фізичної культури і спорту.

З часу проголошення незалежності України розпочинається сучасний етап розвитку спорту. Особливо важкими були перші роки, що пов'язані зі становленням молодого українського суспільства, зокрема: різким погіршенням фізичного розвитку людей та рівня їх здоров'я, що в свою чергу призвело до скороченням тривалості життя. Лише за три роки незалежності України припинили діяльність понад 900 дитячих і підліткових фізкультурно-оздоровчих клубів, було скорочено 590 посад педагогів-організаторів спортивної роботи з населенням за місцем проживання, та більше 3,5 тисячі інструкторів фізичної культури у трудових колективах. Погіршувався й стан матеріально-технічної бази фізкультури і спорту, а приватизація окремих спортивних споруд супроводжувалася використання їх не за призначенням. Як результат, висококваліфіковані фахівці і спортсмени пере шли в інші сфери діяльності або взагалі виїхали на роботу за кордон. У 1998 році Державний комітет спорту України констатував, що з початку 90-х років чисельність контингенту дітей і підлітків, залучених до регулярних занять дитячо-юнацьких спортивних школах, підліткова фізкультурно-спортивних клубах за місцем проживання і спортивних секціях зменшилася на 620 тисяч осіб [174].

У попередньому розділі ми детальніше акцентували нашу увагу на тому, що згаданий Закон «Про фізичну культуру і спорт» [6] є основним нормативно-правовим актом, який закладає базу для подальшого розвитку законодавства у сфері спорту.

На даний час Закон України «Про фізичну культуру і спорт», незважаючи на своє концептуальне значення, не систематизує норми спортивного права, як це зроблено у кодифікованих галузевих актах. Все це безумовно ускладнює регулювання спортивних правовідносин, породжує затвердження неоднорідних вимог до одних і тих самих відносин [175, с.118].

Система законодавства у сфері спорту є доволі недосконалою, оскільки має достатньо правових прогалин, колізій, немає ряду ратифікованих міжнародних

нормативно-правових актів, які потрібні для забезпечення якісного функціонування правовідносин у спорті.

Відсутній злагоджений та продуктивний механізм співпраці сторонами спортивних правовідносин, зокрема між державою, місцевим самоврядуванням, об'єднаними територіальними громадами, федераціями з видів спорту, клубами, спортивними школами, спонсорами, організаторами спортивної роботи в сфері освіти та інше.

У результаті маємо невтішні результати наших спортсменів, низьку якість життя нації; федерації з видів спорту не мають достатніх повноважень та ресурсів для забезпечення своєї діяльності, меценати та спонсори невмотивовані певними преференціями, керівники спортивних споруд не можуть забезпечити утримання спортивних об'єктів у належному стані, тренери та спортсмени отримують мізерні заробітну плату та гонорари, вболівальники не мають можливості отримати якісні спортивні видовища, батьки скаржаться на безкінечні «грошові допомоги» на розвиток спорту.

Зважаючи на зазначене, спортивна система України застаріла й не відповідає сучасним викликам та потребам суспільства, і тому потребує радикальних змін.

Сьогодні надзвичайно низький відсоток українців залучено до занять спортом. На кожні 100 тисяч населення в Україні припадає спортивних залів у 2–3 рази менше, ніж у розвинених державах світу, басейнів – у 30 разів менше. Понад 80% спортивних майданчиків не відповідають сучасним вимогам [176, с.67].

Одним із напрямів для формування здорової нації є залучення людей до масового спорту.

Нажаль, маємо сумну статистику у сфері масового спорту, відтак за останніми даними Міністерства молоді та спорту України, лише 17,5% українців займається спортом та різними видами рухової активності, з них дітей віком 6-18 років близько 7 %. Для порівняння, у Європі середній показник фізичної активності населення становить 40%, у Фінляндії, зокрема, 69%. Разом з тим, усвідомлення того, що малоактивний спосіб життя приведе до низки негативних наслідків, як зниження тривалості життя та працездатності, поганого самопочуття,

хронічної втоми тощо, сприяє тому, що фітнес-індустрія охопила 1,2 млн українців.

Престиж країни на світовій арені прямо залежить від перемог її спортсменів, та, нажаль, сьогодні невтішні спортивні падіння результатів наших професійних спортсменів на світових майданчиках стали нормою, про що свідчать нещодавні XXIII зимові Олімпійські ігри у Пхьончхані 2018 року, де Україна у підсумковому медальному заліку посіла 21 місце, виборовши лиш одну золоту медаль у фрістайлі. У порівнянні з XIV зимовими Олімпійськими іграми у норвезькому місті Ліллегаммер в 1994 році, Україна посіла 13 місце в загальному заліку. На XXXI літніх Олімпійських Іграх в Ріо 2016 року вдалося завоювати 11 нагород, з яких 2 золоті та посісти 31 місце в загальному заліку. У порівнянні з XXVI літніми Олімпійськими іграми в Атланті, США в 1996 році, Україна посіла 9 місце в загальному заліку, завоювавши 23 нагороди, з яких 9 золотих, 2 срібні і 12 бронзових медалей.

Прикро, але відсутність злагодженого фінансування та належного рівня інфраструктури вимушують багатьох перспективних українських спортсменів і тренерів виборювати медалі для престижу інших держав.

Згідно офіційного звіту Міністерства молоді та спорту України за 2018 рік на території України є близько 960 стадіонів з трибунами не менше 1500 місць, 147711 спортивних залів, близько 550 плавальних басейнів тощо [177].

Незважаючи на чималу кількість спортивних споруд, про їх функціональність, міжнародні стандарти для надання якісних послуг для проведення навчально-тренувального зборів чи спортивних змагань всеукраїнського чи міжнародного рівня говорити не доводиться, оскільки більшість спортивних споруд була збудована ще у період Радянської України.

В основному спортивна інфраструктура, яку Україна отримала в спадок у результаті розпаду СРСР, є недіючою. Більшість споруд – ліквідовані чизнищені, басейни не функціонують, спортивні тири перефільовані, лижні траси та трампліни не працюють, спортивні зали перебувають у вкрай незадовільному стані, решта спортивних споруд і майданчиків вимагають капітального ремонту чи

реконструкції, а відсутність аналізу показників ефективності використання спортивних споруд, в результаті призвела до значних фінансових втрат при їх експлуатації.

Фінансова політика держави у галузі фізичної культури і спорту не сприяє її динамічному розвитку, оскільки система управління спортом в Україні є залишком старої радянської системи з вкрапленням капіталістичних елементів, наприклад, спонсорство, маркетинг [172, с.72].

Держава виділяє на розвиток спорту чималі кошти, проте зростання щорічного фінансування через відсутність злагодженого та раціонального підходу до розподілу фінансів не вирішує питання розвитку спорту, спортивної інфраструктури, в тому числі.

До прикладу, у 2019 році було виділено 600 млн грн субвенції регіонам для ремонту, реконструкції та будівництва спортивних об'єктів. Зокрема 200 млн грн – на створення нових, або реконструкцію вже існуючих палаців спорту; 200 млн грн – на будівництво мультифункціональних майданчиків для занять ігровими видами спорту; та ще 200 млн грн – на будівництво нових, реконструкцію та капітальний ремонт існуючих спортивних басейнів.

За офіційними даними Міністерства молоді та спорту України бюджет на 2020 рік (зі змінами) на спортивну сферу затверджено в розмірі 2,6 млрд грн, зокрема, з поміж інших видатків, бюджет передбачає витрати на:

- розвиток фізичної культури, спорту вищих досягнень та резервного спорту (1,5 млрд грн);
- підготовка та участь національних збірних команд в Паралімпійських і Дефлімпійських іграх (50,7 млн грн);
- фінансова підтримка громадських організацій фізкультурно-спортивного спрямування (54,4 млн грн);
- підготовка і участь національних збірних команд в міжнародних змаганнях, що проводять Міжнародний та Європейський олімпійські комітети, включаючи Олімпійські та Всесвітні ігри (69,7 млн грн);

Також за рахунок спеціального фонду Державного бюджету, передбачені субвенції місцевим бюджетам на будівництво нових, реконструкцію та капітальний ремонт існуючих спортивних об'єктів, зокрема:

– 200 млн грн на будівництво нових, реконструкцію та капітальний ремонт існуючих 25-ти та 50-метрових басейнів;

– 150 млн грн на будівництво нових, реконструкцію та капітальний ремонт існуючих палаців спорту;

– 70 млн грн на будівництво сучасного біатлонного комплексу в Івано-Франківській області.

Також станом на 2020 рік проводиться будівництво і реконструкція 42 спортивних об'єктів у рамках фінансування Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) і заплановано будівництво та реконструкція 98 спортивних об'єктів, з них 39 це нове будівництво, 2 мультиспортивні комплекси в містах Полтаві та Коломиї.

З метою отримання високих кількісних та якісних показників розвитку галузі у порівнянні з 2014 роком за 5 років загальний обсяг видатків збільшився на 2,803 млрд грн, або відповідно на 340,6 %.

Водночас в Україні надзвичайно мала кількість стадіонів, спортивних комплексів, басейнів та інших споруд, які б відповідали сучасним викликам суспільства та були придатні для використання у міжнародних спортивних заходах.

Кількість годин з навчальної дисципліни «Фізична культура» в навчальних закладах скоротилася, та як правило носить більш факультативний характер. Як наслідок, більшість дітей шкільного віку мають фізичні вади, відхилення у стані здоров'я, зумовлені ризиками сучасної цивілізації: гіпокінезія (недостатня рухова активність), комп'ютерна залежність, стресогенні ситуації і, загалом, брак належних умов життя.

Згідно з результатами дослідження ГО «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркоманії

(EMCDDA), яке проводилося в 2019 році та охопило 8509 респондентів (4108 хлопців і 4401 дівчат) віком 14–17 років, які є учнями сільських та міських закладів загальної середньої освіти, закладів професійної технічної освіти та закладів фахової передвищої освіти, близько 50% українських підлітків мають досвід куріння, 86% вживали алкоголь та 18% – наркотики. Також дослідження відобразило, що 12,3% підлітків мають доступ до маріхуани, 7,1% – до транквілізаторів, 5,7% опитаних підлітків заявили, що їм легко дістати амфетамін та крэк, 5,2% – екстазі, 4,9% – метамфетамін, 4,3% – кокаїн та 4,2% – метадон.

Варто відзначити, що велику загрозу, окрім вживання алкоголю та психотропних речовин серед українських підлітків становить залежність від соціальних мереж, інтернету та азартних ігор, згідно даних дослідження 44,7% підлітків у робочі (навчальні) дні проводить у соціальних мережах 4 години та більше (34,1% серед хлопців та 54,6% серед дівчат). Серед усіх 6,7% підлітків перебувають у залежності від азартних ігор (10,8% серед хлопців та 2,9% серед дівчат).

З наведеного бачимо, що в більшості молоде покоління нехтує регулярними фізичними навантаженнями, натомість куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин й віртуальне життя (комп'ютерна залежність) стало аксіомою для них.

За даними офіційного порталу Верховної Ради України починаючи з 1991 року чисельність населення України з 51,9 мільйонів осіб скоротилась на 9,7 мільйонів осіб і на 1 січня 2018 року становила 42,4 мільйонів осіб. Нещодавно число померлих у нашій державі офіційно вдвічі перевищило число народжених. Так, у січні–березні 2019 року народилося 76 125 осіб, а померло – 159 264 осіб, отже природний приріст становив – мінус 83 139 особи за три місяці. Україна належить до трійки європейських держав з найвищою інтенсивністю природного скорочення населення. Аналітики ООН підрахували, що до 2050 року населення України може скоротитися на 36%. Середня очікувана тривалість життя українців становить 72 роки: у чоловіків – 67 років, у жінок – 76 років [178].

За відомостями одного з лідерів інформаційних агенств у світі Bloomberg на підставі даних Всесвітньої організації охорони здоров'я, Організації об'єднаних націй і Світового банку, населення України за рівнем здоров'я у 2019 році посідає 93 місце з 169 країн.

Серед головних проблем, які перешкоджають розвитку українського спорту, - застаріла система управління, постійний дефіцит коштів і зародковий стан спортивної індустрії та неналежний медіа супровід спортивних заходів і їх популяризація. Це спричиняє гостру невідповідність між намаганням держави зберегти провідну роль у забезпеченні життєдіяльності сфери і її обмеженими ресурсними можливостями.

Недооцінювання соціально-економічної, оздоровчої і виховної ролі фізичної культури і спорту, відсутність чітко скоординованих програм взаємодії різних державних структур і громадських організацій, які беруть участь у фізкультурно-спортивному русі, негативно позначається на здоров'ї населення, соціально-економічному розвитку держави. За інтегральним показником здоров'я населення – середньою очікуваною тривалістю життя людини – Україна посідає одне з останніх місць в Європі [161].

На жаль, змушені констатувати, що невтішні виступи українських спортсменів на міжнародній арені, скорочення тривалості життя наших громадян, дитячий та підлітковий алкоголізм обумовлені відсутністю дієвих, ефективних, злагоджених та чітких механізмів правового регулювання сфери спорту.

Причин зазначеного стану падіння показників сфери спорту чимало. Наведемо основні з них, що негативно впливають на розвиток спорту в Україні в цілому:

- недосконала система законодавства у сфері фізичної культури і спорту;
- відсутність скоординованої взаємодії між усіма суб'єктами спортивної сфери;
- низькі показники національних команд на міжнародних спортивних змаганнях;

- недостатнє матеріально-технічне забезпечення (відсутність механізмів залучення коштів та інвестицій);
- низький розвиток спортивної індустрії (медіа, спонсори);
- відсутність механізму залучення населення до регулярних занять фізичною культурою;
- відсутність визначеного регулювання професійних спортивних відносин, що відображається в діяльності спортсменів, тренерів та інших фахівців;
- проведення спортивних заходів на низькому організаційному рівні;
- недостатня кількість висококваліфікованих кадрів;
- застаріла та неефективна спортивна інфраструктура для занять спортом або взагалі її відсутність, зокрема, спортивні споруди, які відповідають міжнародним стандартам.

Правовідносини у спортивній сфері опосередковуються складними спеціальними економічними, соціальними, організаційними, захисними передумовами та чинниками, що вимагають належного нормативно-правового визнання та регулювання.

Недосконалі правовідносини у сфері спорту потребують невідкладного суттєвого удосконалення. Відсутність нормативно-правової бази у сфері спорту, застаріла система державної політики у спорті, нераціональне використання бюджетних коштів, корупція та незлагоджена робота усіх учасників спортивних правовідносин є насущними проблемами в досягненні високих результатів розвитку українського спортивного середовища.

За умов децентралізації, яка передбачає розмежування повноважень та функцій контролю на різних рівнях управління, та ринкової економіки, важливим вектором якої є забезпечення умов для реалізації збільшення рівня життя, в тому числі, фізичної активності, підготовку спортсменів високого рівня, розвитку багатофункціональної і раціональної у процесі експлуатації спортивної інфраструктури та спортивної індустрії в цілому, з урахуванням інтересів всіх верств населення, незалежно від їх статусу, матеріального становища, віку, гендерних та інших ознак.

Визначення чітких розмежувань та повноважень, між дитячо-юнацьким спортом, масовим спортом та спортом вищих досягнень дасть можливість системно реалізовувати мету та цілі суб'єктів спортивних правовідносин.

Зокрема, однією з функцій держави є збереження здоров'я населення, тому вважаємо доречним управління в частині забезпечення роботи масового спорту покласти на державні органи виконавчої влади, а управління спортом вищих досягнень – на спортивні федерації з видів спорту, спортивні клуби та Національний олімпійський комітет України, що дасть можливість побудувати конкурентну стратегію спортивних послуг в Україні.

Держава має активно впливати на формування попиту на спортивно-оздоровчі послуги і формувати відповідний механізм впливу на суспільство, який включає філософські, морально-етичні, соціально-психологічні, економічні та інші засоби, які спонукають людей до активних занять фізичною культурою і спортом [179].

Водночас слід відзначити, що розвиток спортивного руху в країні не повинен зводитися лише до «роздріблення» спортивної сфери, спортивних федерацій. Поява нових видів спорту повинна бути обґрунтованою, мати зацікавленість з боку громадян, рентабельність у використанні коштів на утримання та функціонування відповідних федерацій, так і спортивних секцій, змагань тощо.

Характерна риса сучасного спорту вищих досягнень – його значна комерціалізація [180], оскільки продуктом спорту є видовище, яке має певну суспільну цінність. Стратегія розвитку спорту вищих досягнень в Україні в основі має включати прозору діяльність спортивної федерації, яка б сприяла розвитку державно-приватного партнерства, будувала б спортивні споруди, готувала б висококваліфікованих спортсменів-професіоналів, також важливо стимулювати проведення систематичних спортивних змагань, удосконалення мотивуючих премій талановитим спортсменам тощо.

Суттєву роль у сфері спорту відіграють телебачення та мережа Інтернет як засоби фінансування, популяризації спорту в цілому та спортивного заходу,

зокрема, пропаганди здорового способу життя тощо. З іншого боку, виявляються і недоліки співпраці спорту та ЗМІ, що полягають у залежності організаторів змагань від одного з економічних та інформаційних партнерів – телебачення, непропорційну увагу з боку мас-медіа до різних видів спорту, іноді необ'єктивне висвітлення подій тощо. Проте всі ці проблеми нівелюються позитивним внеском у розвиток спорту. Велика увага ЗМІ до спорту обумовила процеси позитивізації ставлення суспільства до нього, збільшення кількості осіб, задіяних у спортивній діяльності, створення умов для занять руховою активністю, розширення глядацької аудиторії [181].

Правовідносини у сфері спорту на тлі зовсім невтішних показників потребують змін та пошуку нової моделі організації спортивних правовідносин, з чітко визначеними правилами організації спорту, як унікального інституту для продукування здорової, успішної нації та сильної країни в цілому.

Отже, проаналізувавши реальну систему спортивних правовідносин у спорті, слід визнати, що фінансові, нормативно-правові, організаційні та інші умови функціонування спорту не відповідає міжнародним стандартам та викликам сьогодення в цілому.

Відтак, аби дати можливість українському спорту зайняти лідируючі позиції на світовій спортивній арені, а нації можливість зрозуміти, що спорт – це стиль життя, інструмент, що сприяє розвитку особистості, покращенню якості життя, як фізично так і ментально вважаємо, за доцільне:

- по-перше, відійти від радянської системи управління спортом шляхом надання автономії спорту в частині управління та організації, федераціям з видів спорту, клубам і Національному олімпійському комітету, одночасно реорганізувати управлінську структуру профільного Міністерства та розмежувати повноваження та відповідальність держави та органів місцевого самоврядування, спортивних федерацій з видів спорту та спортивних клубів, тренерів, спортсменів, меценатів та спонсорів, батьків, та інших учасників спортивного процесу, з чітко прописаними правилами взаємодії;

- по-друге, налагодити прозоре фінансування спорту, з ефективним розподілом бюджетних коштів із залученням інших джерел фінансування спорту, таких як з маркетингових спортивних процесів, з спортивних лотерей, з букмекерського бізнесу, з акцизів на алкоголь, тютюн тощо;

- по-третє, державне фінансування (допомога), що стосується спорту вищих досягнень, повинно відбуватися згідно рейтингу спортивної федерації;

- по-четверте, поява нових видів спорту, що додасть динаміки спортивному середовищу;

- по-п'яте, державне фінансування, що стосується масового спорту, згідно системи адресної допомоги, має відбуватися за конкретно надані спортивні послуги суб'єктом спорту (заробітна плата тренера визначатиметься із урахування кількості учнів);

- по-шосте, забезпечити будівництво нової, реконструкцію та ремонт наявної спортивної інфраструктури з урахуванням їх доступності, мультифункціональності, енергозбережності та відповідності міжнародним стандартам;

- по-сьоме, розробити механізм розвитку мережі дитячо-юнацьких спортивних шкіл та спортивних клубів різної форми власності, як базову ланку спортивної сфери із створенням рівних умов їх роботи;

- по-восьме, забезпечити умови для фахового навчання та підвищення кваліфікації конкурентно-спроможних спортивних менеджерів, затвердження стандартів для тренерів та фахівців у сфері спорту, а також напрацювання заходів з підвищення престижу професії у сфері спорту;

- по-дев'яте, налагодити тісну та обов'язкову співпрацю з мас-медіа, як суб'єктами в частині висвітлення спортивних змагань та безпосередньо діяльності спорту в Україні, таким чином популяризуючи та привертаючи увагу до занять спортом.

Враховуючи зазначене, а також те, що в Україні проводиться робота, спрямована на інтеграцію й адаптацію законодавства України до законодавства

Європейського Співтовариства, вважаємо за невідкладну необхідність провести ряд змін у системі законодавства галузі спорту.

Перше, викласти Закон України «Про фізичну культуру і спорт» у новій редакції, яка відтворюватиме сучасні підходи до розвитку фізичної культури і спорту, клубної системи, забезпечення збірних команд України тощо [182, с.13].

Надати чітке нормативне визначення поняттям, які відсутні, або не до кінця розкриті: спортивної громадської організації, спортивного агента, спортивного менеджера, дитячого спортивного клубу, аматорського спортивного клубу, професійного спортивного клубу, об'єкта спорту, спортивного глядача, спортивної послуги тощо.

Врегулювати правовідносини в частині професійного спорту України, які фактично не врегульовані на законодавчому рівні. Зокрема, необхідно внести зміни до ч. 2 ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [6], в якій передбачити, що діяльність у сфері професійного спорту має бути врегульована нормами цивільного законодавства, у зазначеній статті згадується лише Кодекс законів про працю України [72]: «Діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців, яка полягає у підготовці та участі у спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів є основним джерелом їхніх доходів, провадиться відповідно до цього Закону, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури та спорту і міжнародних спортивних організацій». При цьому в Законі професійному спорту присвячено лише одну невелику статтю, а КЗпП України взагалі не враховує специфіку суспільних відносин у сфері спорту.

Також внести відповідні зміни, в частині повноважень управління фізичною культурою і спортом в Україні, із наданням повноважень з розвитку видів спорту федераціям з видів спорту, а Національному олімпійському комітетові України передати повноваження представництва спорту вищих досягнень на світовій арені.

Необхідно привести й термінологію Закону у відповідність до Закону України «Про громадські об'єднання» [183]; передбачити необхідність прийняття положення про спортивні клуби; вдосконалити статус фізкультурно-спортивних товариств і спортивних федерацій тощо.

Друге, створення в Україні третейських судів у спорті. Прийнятий у 2004 році Закон України «Про третейські суди» [184], та його поширення на сферу спортивної діяльності не реалізовано й дотепер. Необхідно врегулювати засади правового регулювання відповідних відносин професійного спорту загалом, у прийнятті окремого законодавчого акту, який на національному рівні чітко визначив би основні питання професійного спорту та спорту вищих досягнень, особливо в частині розгляду спорів у професійному спорті та спорті вищих досягнень, за допомогою постійно діючого арбітражу, (третейський розгляд) таких спорів.

Третє, доцільним є питання про створення спеціальної підготовки фахівців зі спортивного права, у тому числі суддів спортивних арбітражних судів. Це забезпечить успішну конкуренцію нашої держави у міжнародній спортивній спільноті та оптимальну організацію внутрішнього ринку й професійного спорту в цілому [170].

Четверте, напрацювання та прийняття Закону України «Про меценатство у спорті», оскільки основним масивом, що стосується вдосконалення спортивних правовідносин є економічне забезпечення сфери через стимулювання бізнесу фінансування спорту. Законстворив би більш сприятливі умови для залучення позабюджетних коштів у сферу спорту, регулював би питання надання, отримання, використання меценатської допомоги, створення умов для стимулювання меценатства у спорті, а саме звільнення від оподаткування операції з постачання на митній території України товарів або послуг, що здійснюються на підставі та на виконання договору між меценатом спорту та набувачем меценатської допомоги; ввезення на митну територію України майна, як меценатської допомоги; звільнення від оподаткування ввезним митом товарів, що ввозяться на митну територію України для меценатської діяльності у сфері фізичної культури і спорту.

П'яте, враховуючи те, що правовідносини у спорті дуже стрімко та динамічно розвиваються, з'являються нові види спорту чи проблемні питання юрисдикції та порядку розгляду спорів між учасниками спортивних відносин, існує об'єктивна потреба у постійному вдосконаленні засобів їх регламентації, відтак, окрім нормативно-правової регламентації слід зазначити регулювання відносин у сфері спорту із застосування системи корпоративних (договірних) норм суб'єктами спорту. Таким чином відбувається формування системи «м'якого права» у сфері спорту. Посилення ролі норм «м'якого права» пов'язане з комерціалізацією спорту, передусім, у сфері професійного спорту [185].

Шосте, посилити нормативно-правову регламентацію із забезпечення безпеки в спорті, а саме розвиток страхового права в області професійного та особливо екстремального спорту.

Сьоме, ратифікувати міжнародні нормативно-правові акти, договори, регламенти, які б давали подолати прогалини в законодавстві та забезпечити нові перспективи, прагнення та можливості обміну досвідом у розвитку сфери спорту, до прикладу, на часі ратифікація Європейської угоди про боротьбу з корупцією у спорті тощо.

Восьме, зберегти інститут спортивної медицини (сьогодні спортивні диспансери діють лише у декількох областях), основна мета діяльності яких полягає у наданні якісної, специфічної лікувально-профілактичної, діагностичної, консультативної, медичної допомоги визначеним суб'єктам спортивних правовідносин, зокрема членам збірних команд України, учням дитячо-юнацьких спортивних шкіл, шкіл вищої спортивної майстерності, тощо, а також, ветеранам і інвалідам спорту та особам, які займаються фізичною культурою та спортом, надання організаційно-методичної і практичної допомоги лікувально-профілактичним закладам з питань спортивної медицини та лікувальної фізкультури.

Отже, вивчивши тенденції та напрями розвитку міжгалузевого інституту спортивного права в Україні можемо стверджувати, що сьогодні українське

законодавство, яке регулює правовідносини у сфері спорту потребує суттєвих змін до чинних норм, а також прийняття нових нормативно-правових актів.

Таким чином, необхідно:

– внести суттєві зміни до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», які б враховували актуальні соціально-економічні потреби суспільства;

– прийняти цілий комплекс цільових програм щодо оздоровлення нації, зокрема переглянути програми розвитку фізичної культури у навчальних закладах;

– прийняти Закон України «Про меценатство в спорті», зауважимо, що такий законопроект був поданий на розгляд профільного Комітету ВРУ та у 2018 році був відкликаний;

– у випадку прийняття законопроекту «Про меценатство в спорті» внести відповідні зміни до Податкового кодексу України щодо податкового стимулювання здійснення меценатства у сфері фізичної культури та спорту;

– ввести квоти на трансляцію українських спортивних змагань та висвітлення спортивного руху на телебаченні та мережі Інтернет;

– забезпечити умови для розвитку спортивної інфраструктури з залученням коштів з спортивних лотерей та створити Фонд спортивної лотереї;

– систематизувати норми спортивного законодавства в один правовий модифікований акт задля комплексного бачення норм, які регулюють спортивні правовідносини, наприклад «Спортивний кодекс України»;

– гіпотетично напрацювати можливість виділення спортивного права в окрему галузь.

Висновки до розділу 3

Виникнення та становлення міжнародного спортивного руху, Олімпійського спорту, створення та утвердження інститутів спорту, а також творення нормативно-правової бази має глибоку та неоднозначну історію. За цей час, міжнародна спільнота вибудувала чітку ієрархічну структуру спортивних

організацій як на міжнародному так і на внутрішньонаціональних рівнях, із власним законодавством та судовою системою.

Сучасне законодавство України, яке регламентує правовідносини у сфері спорту, на жаль, не містить чіткого визначення спортивної організації, цілком не відображає завдання, функції, права й обов'язки такої структури. Також відсутня науково обґрунтована класифікація спортивних організацій, не розроблено теоретичної платформи їх розмежування з іншими юридичними особами.

Водночас інтерес до проблеми організаційного забезпечення спортивної діяльності, пошуку оптимальних механізмів взаємодії держави та спортивних товариств сьогодні зростає, а тому на часі є удосконалення законодавчої бази тими нормами, що задовольняли б потреби суб'єктів, об'єктів спорту, сприяли б зростанню спортивних показників, залученню приватних інвесторів, поверненню ЗМІ, спонсорів, вболівальників, тощо до спортивних заходів.

Також ключовим механізмом удосконалення законодавства, що регулює спортивні правовідносини є здійснення його систематизації.

Систематизація спортивних правовідносин має передбачати як кодифікацію – через прийняття Спортивного кодексу України, так і тематичну інкорпорацію, яка б дозволила забезпечити зручність користування джерелами спортивного права як національного, так і міжнародного права.

Доцільним є також покласти зобов'язання щодо такої інкорпорації на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту та її відображення на офіційному сайті цього органу.

Спортивні правовідносини як в міжнародному плані, так і на національному рівні постійно видозмінюється, правовідносини потребують створення нових норм права, які будуть оптимально відображати потреби часу, адекватно реагуватимуть на виклики суспільства.

Спортивна сфера на тлі фінансових, нормативно-правових, організаційних та інших невтішних показників потребують змін та пошуку нової моделі та

напрямів організації спортивних правовідносин, з чітко визначеними правилами організації спортивних відносин, як унікального інституту суспільного життя для продукування здорової, успішної нації та сильної країни з міжнародними європейськими стандартам та викликам сьогодення в цілому.

Використовуючи концептуалізацію як спосіб розвитку спортивного права в Україні, запропоновано орієнтовну структуру проєкту Спортивного кодексу України.

До основних проблем спортивного права в Україні можна віднести: неефективність правового регулювання спортивних правовідносин; хронічний дефіцит коштів з державного бюджету та недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення, що призводить до низького рівня надання спортивних послуг; неякісне регулювання кадрової політики у сфері спорту, та ін.

Варто зауважити такі тенденції розвитку спортивного права в Україні, як: перехід від радянської системи правового регулювання спортивних правовідносин до уніфікації за європейським підходом; створення умов до відкритого та прозорого розподілу державних коштів, що виділяються на сферу спорту та розширення джерел фінансування спорту (реклама, меценатство, тощо); розширення обсягу контрактного права у професійному спорті; збереження існуючої та будівництво нової мультифункціональної та доступної спортивної інфраструктури; забезпечення механізму популяризації та залучення людей до галузі спорту, тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано побудову комплексної концепції регулювання правовідносин у сфері спорту в Україні. Головні науково-теоретичні, методологічні та практичні результати дослідження викладені у наступних висновках:

1. Вивчення підходів до дослідження правовідносин у сфері спорту дозволяє стверджувати, що спортивне право як об'єкт досліджень користується масовою популярністю, і обсяг таких досліджень зростає. Однак залишається поза межами дослідження саме ролі та місця спортивних правовідносин, їх взаємозалежність із системою права, системою джерел права та їх окремими складовими елементами.

Аналіз наукових досліджень правовідносин у сфері спорту в Україні за місцем спортивного права в системі права дозволяє згрупувати їх наступним чином: 1) спортивне право як галузь законодавства; 2) спортивне право як комплексна галузь права; 3) спортивне право як складний міжгалузевий інститут права (авторський підхід).

Наголошується, що доцільно розглядати спортивне право як складний міжгалузевий інститут права, який забезпечує інтеграцію правових норм різних галузей права, що регулюють правові відносини у сфері спорту. Разом із тим, спортивне право включає в себе окремі правові інститути, забезпечуючи функцію диференціації правових норм.

Виокремлено тріаду функцій спортивного права, зокрема: регулятивно-статистичну функцію (впорядкування наявних суспільних відносин); регулятивно-динамічну функцію (включає забезпечення та гарантії реалізації норм права); охоронну функцію (встановлення превентивних та юридико-відповідальних норм).

2. Дослідження правовідносин у сфері спорту доцільно здійснювати концентруючись на поєднанні системно-структурного та системно-функціонального методів. Системно-структурний метод дозволяє визначити будову спортивного права як галузі законодавства, а також взаємодії її

національно-правової та міжнародно-правової складової. Системно-функціональний дає змогу визначити ті функціональні особливості спортивних правовідносин, які забезпечують їх унікальність. Саме системні методи лежать як в основі співставлення місця спортивного права в системі права та системі законодавства, так і у дослідженні механізму спортивних правовідносин.

Застосовуючи формально-юридичний метод, запропоновано низку визначень:

Спортивні правовідносини (правовідносини у сфері спорту) – це суспільні відносини, що породжують суб'єктивні права та юридичні обов'язки у спеціальних суб'єктів, які провадять фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність на основі норм спортивного права.

Спортивне законодавство – це сукупність нормативно-правових актів, інших джерел права, що регулюють правовідносини у сфері спорту.

Спортивне право – міжгалузевий інститут права, який складається з норм та інститутів права, пов'язаних з різними фундаментальними галузями права, що об'єднані спеціальними правовими конструкціями та особливим суб'єктом та об'єктом правовідносин задля правового регулювання відносин у сфері спорту.

Правові відносини у сфері спорту – це вид правових відносин, які врегульовуються нормами права, що гарантуються та забезпечуються державою та виникають між двома і більше (колективними або індивідуальними) суб'єктами спортивних правовідносин для задоволення своїх спортивних інтересів, між якими встановлюється правовий зв'язок у формі суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

3. Вивчення специфіки спортивних правовідносин дозволяє стверджувати, що вони значною мірою задаються через визначення кола суб'єктів та кола об'єктів цих правовідносин, а їх поєднання обґрунтовує особливий характер, унікальність спортивних правовідносин. З боку суб'єктів це специфічні фізичні та юридичні особи, які або безпосередньо беруть участь в спортивній та фізкультурно-оздоровчій діяльності, або забезпечують і організують таку

діяльність. Щодо об'єктів спортивних правовідносин, то визначальною рисою є причетність цих об'єктів до спортивної та фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Таким чином, спортивними правовідносинами слід вважати такі суспільні відносини, об'єкти і суб'єкти яких залучені до спортивної та фізкультурно-оздоровчої діяльності, у зв'язку з чим реалізуються відповідні суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

Також слід зазначити, що правовідносини, які регулюють сферу спорту в Україні, потребують чітко визначених об'єктів та суб'єктів сфери спорту, задля забезпечення застосування правових норм між ними.

Особливий характер спортивного права підтверджується й спеціальним видом юридичної відповідальності за правопорушення у сфері спорту та відповідно спеціальною системою покарань.

4. Джерела спортивного права в Україні перебувають на етапі переходу від розрізнених джерел права до системи джерел спортивного права як галузі законодавства. Для цього існує необхідність формування серцевини такої системи джерел спортивного права. Джерела спортивного права поєднують як норми національного права, так і норми міжнародного права, перш за все у сфері спорту високих досягнень. Суттєву роль в останньому відіграє прецедентне право міжнародних судових інстанцій у сфері спорту. Важливу роль в міжнародній складовій спортивного права також відіграють джерела «м'якого» права. Особливу роль для розвитку джерел спортивного права в Україні відіграє Стратегія розвитку спорту та фізичної активності до 2032 року, виконання якої передбачає серед іншого прийняття відповідного законодавства у сфері спорту та фізичної культури.

5. Правове регулювання спорту високих досягнень передбачає необхідність прийняття низки законопроектів, спрямованих на імплементацію наявних норм міжнародного спортивного права, серед яких, зокрема, антидопінгове законодавство. Ці законотворчі заходи повинні поєднуватися з поглибленим дослідженням і опрацюванням прецедентного права міжнародних судових

спортивних органів з метою удосконалення національного правового регулювання спортивних правовідносин.

Здійснивши порівняльний аналіз національного, міжнародного та іноземного досвіду еволюції регулювання правових відносин у сфері спорту, слід відзначити, що не існує моделі чи шаблону, за яким має рухатися наша країна, маємо вивчити досвід інших країн і створити свою українську національну систему спорту, яка не дублюватиме чи копіюватиме когось, адже у кожній країні своя історія, ментальність, звичаї, підходи та, звичайно, можливості.

6. Спортивне право, як міжгалузевий інститут права, складається з низки елементів, зокрема: 1) правове регулювання державного фінансування спортивної та фізкультурної діяльності; 2) правове регулювання засад державного управління фізичною культурою і спортом; 3) правове регулювання професійного спорту; 4) правове регулювання сфери студентського спорту; 5) правове регулювання дитячо-юнацького спорту; 6) правове забезпечення створення і діяльності громадських фізкультурно-спортивних об'єднань і організацій; 7) правовий статус спортсменів, тренерів та інших учасників спортивної діяльності; 8) правові аспекти організації та проведення спортивних змагань, участь спортсменів у спортивних заходах та спортивних організаціях; 9) регулювання податкових відносин у сфері спорту; 10) право інтелектуальної власності у сфері спортивної діяльності; 11) міжнародне співробітництво у сфері спорту; 12) олімпійське (в т.ч. паралімпійське та дефлімпійське) право; 13) спортивний арбітраж та спортивне суддівство; 14) правову відповідальність у сфері спорту; 15) розроблення, запровадження та застосування внутрішніх спортивних регламентів, правил та процедур; 16) здійснення державного контролю за дотриманням установлених нормативних приписів у сфері спорту та застосування передбачених санкцій; 17) провадження фізкультурної і спортивної діяльності на громадських та господарсько-правових засадах; 18) меценатство і спонсорство у сфері спорту; 19) гральний бізнес у сфері спорту (тоталізатор); 20) спортивна медицина.

7. Ключовим механізмом удосконалення законодавства, що регулює спортивні правовідносини є здійснення його систематизації.

Систематизація спортивних правовідносин має передбачати як кодифікацію – через прийняття Спортивного кодексу України, так і тематичну інкорпорацію, яка б дозволила забезпечити зручність користування джерелами спортивного права як національного, так і міжнародного права до прийняття Спортивного кодексу.

Таку інкорпорацію має здійснити центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, та оприлюднити її на своєму офіційному сайті.

Використовуючи концептуалізацію як засіб розвитку спортивного права в Україні, пропонуємо наступну структуру проекту Спортивного кодексу:

Загальна частина: 1) загальні положення; 2) засади державного управління фізичної культури і спорту; 3) об'єкти спортивного права та їх види; 4) права та обов'язки суб'єктів спортивного права; 5) юридична відповідальність у сфері спорту.

Особлива частина (інститути спортивного права): 1) право інтелектуальної власності у сфері спорту; 2) національні спортивні змагання; 3) олімпійське право; 4) спортивний арбітраж та спортивне суддівство; 5) спортивне меценатство; 6) гральний бізнес у сфері спорту (тоталізатор); 7) спортивна медицина.

8. Спортивні правовідносини як в міжнародному плані, так і на національному рівні постійно видозмінюється, правовідносини потребують створення нових норм права, які будуть оптимально відображати потреби часу, адекватно реагуватимуть на виклики суспільства.

Цілком зрозумілим є те, що спортивна сфера на тлі фінансових, нормативно-правових, організаційних та інших невітшних показників потребують змін та пошуку нової моделі та напрямів організації спортивних правовідносин, з чітко визначеними правилами організації спортивних відносин, як унікального інституту суспільного життя для продукування здорової, успішної нації та сильної країни з міжнародними європейськими стандартам та викликам сьогодення в цілому.

Сучасне законодавство України, яке регламентує правовідносини у сфері спорту, на жаль, не містить чіткого визначення спортивної організації, цілком не відображає завдання, функції, права та обов'язки такої структури. Також відсутня науково обґрунтована класифікація спортивних організацій, не розроблено теоретичної платформи їх розмежування з іншими юридичними особами.

Водночас інтерес до проблеми організаційного забезпечення спортивної діяльності, пошуку оптимальних механізмів взаємодії держави та спортивних товариств сьогодні зростає, а тому на часі є удосконалення законодавчої бази тими нормами, що задовольняли б потреби суб'єктів, об'єктів спорту, сприяли б зростанню спортивних показників, залученню приватних інвесторів, поверненню ЗМІ, спонсорів, вболівальників, тощо до спортивних заходів.

До основних проблем спортивного права в Україні можна віднести: неефективність правового регулювання спортивних правовідносин; хронічний дефіцит коштів з державного бюджету та недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення, що призводить до низького рівня надання спортивних послуг; неякісне регулювання кадрової політики у сфері спорту.

Сформульовано певні тенденції розвитку спортивного права в Україні: перехід від радянської системи правового регулювання спортивних відносин до європейської; створення умов для відкритого та прозорого розподілу державних коштів, що виділяються на сферу спорту, та розширення джерел фінансування і популяризації спорту; поширення контрактного права у професійному спорті.

Для підвищення ефективності регулювання правовідносин у сфері спорту запропоновано проведення комплексної системи заходів:

- 1) провести заходи з реорганізації управління та організації спорту, а саме: надати автономію федераціям з видів спорту, клубам і Національному олімпійському комітету в частині управління; змінити управлінську структуру профільного Міністерства (ЦОВВ у сфері спорту та фізичної культури); розмежувати повноваження та відповідальність держави й органів місцевого самоврядування, спортивних федерацій з видів спорту та спортивних клубів,

тренерів, спортсменів, меценатів і спонсорів, батьків, інших учасників спортивного процесу з чітко прописаними правилами взаємодії;

2) налагодити прозоре фінансування спорту, зокрема з ефективним розподілом бюджетних коштів і залученням інших джерел фінансування спорту (наприклад, маркетингові спортивні процеси, спортивні лотереї, букмекерський бізнес, акцизи на алкоголь, тютюн тощо);

3) державне фінансування (допомога) спорту вищих досягнень залежно від рейтингу спортивної федерації;

4) популяризація і стимулювання нових видів спорту;

5) державне фінансування масового спорту за системою адресної допомоги (за конкретно надані спортивні послуги спеціальним суб'єктом: скажімо, заробітна плата тренера визначатиметься з урахуванням кількості учнів);

6) забезпечити розроблення нової, реконструкцію та ремонт існуючої спортивної інфраструктури з орієнтацією на доступність, мультифункціональність, енергозбереження і відповідність міжнародним стандартам;

7) розробити механізм розвитку мережі дитячо-юнацьких спортивних шкіл і спортивних клубів різних форм власності як базової ланки спортивної сфери зі створенням рівних можливостей їх функціонування;

8) забезпечити умови для фахової підготовки та підвищення кваліфікації конкурентоспроможних спортивних менеджерів, затвердження стандартів для тренерів і фахівців у сфері спорту, а також напрацювання заходів із підвищення престижу спортивних професій;

9) налагодити ефективну співпрацю із засобами масової інформації, соціальними мережами, інтернет ресурсами як суб'єктами висвітлення спортивних змагань і безпосередньої діяльності у сфері спорту в Україні, що дозволить якісніше популяризувати й привертати увагу до занять спортом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 05.05.2020).
2. Виборчий кодекс України: Закон України від 19.12.2019. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20> (дата звернення: 05.05.2020).
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 05.05.2020).
4. Конституція України: Закон України від 26.06.1996. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.05.2020).
5. Костенко М.П. Законодавче та нормативно-правове забезпечення розвитку спорту вищих досягнень в Україні. *Актуальні проблеми фізичної культури і спорту: зб. наук. праць*. К.: Науковий світ, 2003. С.12–17.
6. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993. № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 05.05.2020).
7. Постанова КМУ від 01.03.2017 №115 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF>
8. Гаро Г.О., Кушнір О.О. Спортивне право: огляд національного законодавства і міжнародних стандартів. URL: https://protocol.ua/ua/sportivne_pravo_oglyad_natsionalnogo_zakonodavstva_i_mignarodnih_standartiv/ (дата звернення: 15.01.2020).
9. Кузьменко О.О. Сучасний стан державного управління фізичною культурою й спортом в Україні та Європі. *Держава та регіон*. Серія: Державне управління. 2011. № 3. С.36–41.
10. Лавренюк О. Проблеми правового регулювання відносин у сфері спорту. *Юридичний вісник*. 2018. № 4. С.100–104. URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/517/495>

11. Олійник М.О. Скрипник А.П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні. Х.: Харківський державний інститут фізичної культури, 2000. 292 с.
12. Нікітенко С. В. Державне управління фізичною культурою і спортом в Україні. Історіографія проблеми. *Стратегія і тактика державного управління*. Збірник наукових праць. Випуск 1–2, 2018 р. Рівне. 2019. С.102–111.
13. Мозолев О.М. Управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту з польського досвіду. *Żbiór artykułów naukowych*. Zakopane, 2016. С.7–10.
14. Спортивне право України: навч. посіб. для студ. внз / А. М. Апаров; Київ. держ. акад. вод. трансп. ім. Гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного. К. : Істина, 2012. 518 с.
15. Апаров А. М. Концепція спортивного права: огляд ключових аспектів. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова*. Серія: Правознавство. 2017. Т. 22. Вип. 1 (30). 6–19 с.
16. Бордюгова Г.Ю. Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України»: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11. Київ: 2009. 19 с.
17. Яковлев В.Ф. Отраслевая дифференциация и межотраслевая интеграция как основы системы законодательства. *Правоведение*. 1975. № 1. С. 16–23.
18. Дуднік Р.М. Співвідношення галузі права та галузі законодавства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія: Право. Вип. 32. Том 1. С.11–15. URL: [file:///C:/Users/hp/Downloads/nvuzhpr_2015_32\(1\)_4%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/hp/Downloads/nvuzhpr_2015_32(1)_4%20(1).pdf)
19. Сердюков А.В. Спортивное право как комплексная отрасль законодательства: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.11. М., 2010. 26 с.
20. Моргунов О.А. Поняття та система джерел спортивного права: *Форум права*. 2011. №2. С.624–629.
21. Процик І.Р. Термінологія спортивного права: *Вісник Національного університету Львівська політехніка*. Львів: 2010. №675. С. 171–177.

- 22.Тіхонова М.А. До проблеми виокремлення спортивного права: *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. 52. С. 22–29.
- 23.Чередник Р.В. Становлення спортивного права як комплексної галузі в правовій системі України: *Актуальні проблеми політики:Збірник наукових праць*. Одеса: Фенікс, 2011. Вип. 42. С. 272–279.
- 24.Скакун О. Ф. Теория государства и права: учебник. Х.: Консум, 2000. С. 704.
- 25.Заярний О.А., Куц А. В. Спортивне право в Україні. Ознаки самостійної галузі. *Юридичний Вісник України*. 2011. №50 (17–23 грудня). С. 14
- 26.Сердюков А.В. О совершенствовании законодательства о физической культуре и спорте: *Материалы конференции «Спортивное право: перспективы развития»*. сост. Д. И. Рогачев. М.: 2008. С. 126–130.
- 27.Василенко М.Д. Становлення спортивного права в Україні як галузі юридичної науки в контексті розвитку міжнародного спортивного права. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. / редкол.: В.В. Завальнюк (голов. ред.) [та ін.]. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Вип. 78. С. 34–40. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/9052>
- 28.Чередник Р.В. Різносторонність спортивного права України. *Правове життя сучасної України*: матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.). Т. 1 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін. Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2012. 136–137С. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/7185>
- 29.Чередник Р.В. Спорт як сфера правового регулювання: загальнотеоретичний аспект. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 60. С. 556–562.URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_20_11_60_79.pdf, с.561.
- 30.Чередник Р.В. Джерела (форми) спортивного права України. Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. / редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.), Л.І.Кормич (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.]; МОНмолодьспорт України,

- НУ ОЮА. Одеса: Фенікс, 2012. Вип. 45. 279–289 С. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/1165>
31. Шнир Н. Спортивное право – Terra Incognita для украинских юристов? URL: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2011/11/28/52553.htm>
32. Заїченко Л.І. Систематизація суспільних відносин у сфері фізкультури та спорту (господарсько-правовий аспект). *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Економічна теорія та право: зб. наук. пр. Х.: Право, 2012. № 4 (11). С. 103–111. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/3305>
33. Заїченко Л.І. Комерціалізація спортивних відносин: завдання господарсько-правового забезпечення. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»* 2013. № 3 (14). С. 120–126.
34. Заярний О. Суб'єкти спортивних правовідносин. *Юрид. вісн. України*. 2011. № 52. 110 с. URL: http://smi.liga.net/articles/2012-01-05/3772717-sub_kti_sportivnikh_pravov_dnosin.htm
35. Lewis A., Taylor J. *Sport: Law and Practice*. Bloomsbury Professional. 2014. 1966 p.
36. James M. *Sports Law* Red Globe Press 2017. 466 p.
37. Gardiner S. and others *Sports Law* 2011 Routledge. 656 p.
38. Davis T. What Is Sports Law? 11 *Marquette Sports Law Review*. (2001). P. 211–244. URL: <http://scholarship.law.marquette.edu/sportslaw/vol11/iss2/7>
<https://scholarship.law.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1517&context=sportslaw>
39. Про антидопінговий контроль у спорті: Закон України від 20.03.2020 р. № 524-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-19> (дата звернення: 05.05.2020).
40. Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні: Закон України від 03.07.2018 р. № 2307-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1954-14>. (дата звернення: 05.05.2020).

41. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів: Закон України від 08.07.2011 р. № 3673-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3673-17#Text>
42. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційний спортивних змагань: Закон України від 03.11.2015 р. № 743-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19#Text>
43. Стратегія розвитку спорту та фізичної активності до 2032 року. Проект. Міністерство культури, молоді та спорту України, 2019. 25 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1TJ4JDgLSvQAFN8yC9CUoMMxFUmzTn11-/view?fbclid=IwAR1FXVVOM7VeerPfpA1qjpWaY1xBZPh2QuIdiO2OQtGs8A4fpXILr4fKFo>
44. Балинська О.М., Ященко В.А. Методологія сучасного правознавства: посібник. за заг. ред. О.М. Балинської. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 371 с.
45. Петров Є.В. Адміністративно-господарське право як підгалузь адміністративного права України: дис. доктора. юрид. наук: 12.00.07 / Є. В. Петров; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2012. – 417 с.
46. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. К.: Алерта, 2013. 524 с.
47. Оніщенко Н.М. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01. НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2002. 32 с.
48. Мураховська Т.Є. Формування нових галузей в системі права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харк. нац. ун-т внутр. Справ. Х., 2011. 19 с.
49. Шаганенко В.П. Основні підходи щодо побудови системи права. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2013. Випуск 3. Том 1. С. 39–42.
50. Риженко Ю.М. Система права та правова система: особливості взаємозв'язку та взаємовпливу. *Держава і право*. 2009. Випуск 45. С. 113–119.
51. Поспелов Г.С. Ириков В.А. Програмно-целевое планирование в управлении. М.: «Сов. радио», 1976. 440 с.

- 52.Блауберг И.В., Юдин Э.Г. Становление и сущность системного подхода. М.: Наука, 1973. 270 с.
- 53.Афанасьев В.Г. Системность и общество. М.: Политиздат., 1980. С. 368.
- 54.Тиунова Л.Б. Системные связи правовой действительности: Методология и теория. СПб.: Издательство С.-Петербургского университета, 1991. 136 с.
- 55.Большая Советская Энциклопедия (в 30 и томах) / голов.ред. А.М. Прохоров. Изд-е 3-е. М.: Советская энциклопедия, 1976. Т. 23 Сафлор-Соан. 1976. С. 640.
- 56.Словник української мови: в 11 томах. К.: «Наукова думка», 1972. Том 3. С. 744.
- 57.Синергетике – 30 лет. Интервью с профессором Г. Хакеном. *Вопросы философии*. 2000. № 3. С. 53–61
58. Євграфова Є. П. Система національного законодавства в контексті права (лібертарно-легістський підхід). К: КНТ, 2007. С.184
- 59.Алексеев С. С. Структура советского права. М.: «Юридлит», 1975. 264 с., с.122.
- 60.Приходько І. І., Мудрик В. І. Стратегічний менеджмент розвитку сфери фізичної культури та спорту в Україні. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2010. № 3. С. 134–138.
- 61.Спортивні правовідносини. URL:<http://diplomukr.com.ua/news/2018/01/03/8879>.
- 62.Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: навч. посіб. Вид. 3-тє. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 247 с.
- 63.Луць Л. А. Загальна теорія держави та права: Навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою). К.: Атіка, 2007. 412 с.
- 64.Шестопалова Л. М. Теорія держави і права: навч. посіб. за заг. наук. ред. Л. М. Шестопалової, Київ: Прецедент, 2004. 224 с.
- 65.Кельман М. С., Мурашин О.Г., Хома Н.М. Загальна теорія держави і права: підручник. Вид. 3-тє, стер. Львів: Новий Світ – 2000, 2013. 584 с.

66. Ромашов Р. А., Пархоменко Н. М., Легуша С. М. Теорія держави і права: навч. посіб. / за заг. ред. професора Р.А. Ромашова та старшого наукового співробітника Н.М. Пархоменко. К.: КНТ, 2007. 216 с.
67. Колодій А. М., Копейчиков В.В., Лисенков С. Л. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 368 с.
68. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Вид. 3-тє. Київ: Алерта, 2012. 524 с.
69. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980. Т. 9. С. 576.
70. Куроченко І.П. Правові, організаційні та методичні засади фізичної культури і спорту в Україні: навч. прак. Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС Актуальні питання господарсько-правового забезпечення інноваційної політики держави: монографія / Д. В. Задихайло та ін. Х.: СПДФО Вапнярчук Н. М., 2006. 256 С.
71. Козіна М. В. Стан правового регулювання діяльності спортсменів як суб'єктів трудового права в Україні/ за ред. М. В. Козіна. Форум права. 2013. №3. С. 307–311.
72. Кодекс законів про працю України: Закон України від 02.04.2020 р. № 540-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 05.05.2020).
73. Актуальні питання господарсько-правового забезпечення інноваційної політики держави: монографія / Д.В. Задихайло, Ю. Є. Атаманова, В.С. Мілаш та ін. Х.: СПДФО Вапнярчук Н. М., 2006. 256с.
74. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В.Я. Тацій (голов. редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Х.: Право, 2011. С.170.
75. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 07.01.2018. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>(дата звернення: 05.05.2020).
76. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби в Збройних Силах України та інших військових формуваннях: Закон України від

- 06.09.2018. № 2523-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-viii#Text>
77. Виборчий кодекс України: Закон України від 19.12.2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 25.03.2020).
78. European Institute of Gender Equality: Sport. Relevance of gender in the policy area. URL: <http://EuropeanInstituteofGenderEquality.europa.eu/gendermainstreaming/policy-areas/sport>
79. Особливості гендерної соціалізації у спорті / В.І. Лукащук, вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна № 993 Харків: 2012. С. 141–144.
80. Про затвердження Кваліфікаційних норм та вимог Єдиної спортивної класифікації України з олімпійських видів спорту затвердженого наказом Міністерства молоді та спорту України від 17 квітня 2014 року № 1258. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0488-14#n1459>
81. Кваліфікаційних норм та вимог Єдиної спортивної класифікації України з неолімпійських видів спорту затвердженого наказом Міністерства молоді та спорту України від 4 квітня 2014 року № 1305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0497-14#n1518>
82. Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248740679>
83. Заїченко Л.І. Суб'єкти спортивної діяльності: господарсько-правовий аспект: Правова доктрина – основа формування правової системи держави: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом моногр. «Правова доктрина України», Харків, 20–21 листопада 2013 р. С. 798–801.
84. Цивільний кодекс України: Закон України від 19.12.2003. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 05.05.2020).
85. Дубінська З.П. Специфіка суб'єкта правовідносин у сфері спорту в Україні. *Науковий журнал Південноукраїнський правничий часопис*. Одеса: ОДУВС, 2019. Вип. 1. С. 69–74.

86. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Теорія держави і права: *Академічний курс*. Підручник. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Юрінком Інтер. Київ 2006. 688 с.
87. Закони XII таблиць – найдавніша пам'ятка римського рабовласницького права. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Юрінком Інтер., 2014. Закони XII таблиць – найдавніша пам'ятка римського рабовласницького права. С. 98.
88. Марченко М. Н. Источники права: учебное пособие / М. Н. Марченко. М.: ТК Велби; Изд-во «Проспект», 2005. 760 с.
89. Словник української мови: [у 11 т.] / за ред. Білодід І.К., Бурячок А.А. та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1980 р. Т. 2. Г-Ж. 547 с.
90. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. пер. з рос. Х.: Консум, 2001. 656 с.
91. Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія / Н. М. Пархоменко. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. 336 с.
92. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів: Закон України від 08.07.2011. № 3673-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3673-17#Text>
93. Олійник М.В., Башта І. І. Міжнародний досвід боротьби з корупційними ознаками у спорті. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції: наук. збірник*. 2019. Вип.2. С. 171–175.
94. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 12.12.2019).
95. Про ратифікацію Антидопінгової конвенції: Закон України від 15.03.2001 р. № 2295-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2295-14> (дата звернення: 05.05.2020).
96. Про ратифікацію Додаткового протоколу до антидопінгової конвенції: Закон України від 01.07.2000. № 1963-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1963-15> (дата звернення: 05.05.2020).

97. Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті: Закон України від 03.08.2006 р. № 68-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68-16> (дата звернення: 05.05.2020).
98. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту: Указ Президента України від 20.11.2005 р. № 1505/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004> (дата звернення: 05.08.2018).
99. Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні: Указ Президента України від 11.06.2014 р. № 503/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/640/2008> (дата звернення: 05.08.2018).
100. Про заходи зі створення умов для проведення в 2022 році зимових Олімпійських та Паралімпійських ігор в Україні: Указ Президента України від 05.06.2013 р. № 315/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315/2013> (дата звернення: 05.08.2018).
101. Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»: Указ Президента України від 09.02.2016 р. № 42/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016> (дата звернення: 01.08.2018).
102. Про утворення центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2003 р. № 49-2003-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/49-2003-п> (дата звернення: 10.10.2017).
103. Про затвердження Положення про дитячу-юнацьку спортивну школу: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-п> (дата звернення: 01.12.2019).
104. Про недопущення закриття та перепрофілювання закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської та параолімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, лікувально-фізкультурних закладів: Постанова Верховної Ради України від 03.08.2006 р. № 66-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-16> (дата звернення: 05.10.2016).
105. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на прикладні розробки у сфері розвитку окремих видів спорту та

- методики підготовки спортсменів: Наказ Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України від 29.03.2006 р. № 995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0496-06> (дата звернення: 25.11.2016).
106. Про затвердження Порядку присвоєння кваліфікаційних категорій спортивним суддям: Наказ Міністерства молоді та спорту України від 16.07.2013 р. № 31. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1312-13> (дата звернення: 25.11.2016).
107. Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2005 р. № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0909-05> (дата звернення: 25.11.2016).
108. Про затвердження Положення про рейтинг з олімпійських видів спорту в Україні: Наказ Міністерства молоді та спорту України від 21.10.2013 р. № 677. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1893-13> (дата звернення: 25.11.2016).
109. Про забезпечення спортивним одягом, взуттям та аксесуарами, спортивним інвентарем індивідуального користування: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.07.2006. № 1027. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2006-п>
110. Олімпійська Хартія Міжнародного олімпійського комітету від серпня 2016 року. URL: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olimpiyska-khartiya/>
111. Стрижак О. О. Поняття інституту: основні підходи до визначення суті та змісту. *Економіка та держава*. № 8. Харків. 2016.
112. Дубінська З.П. Джерела права та система законодавства у галузі спортивних відносин в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія: юридична. Львів: ЛьВДУВС, 2018. Вип. 3. С. 11–27.
113. Иншаков О.В. Эволюционная перспектива экономического институционализма. *Вопросы экономики*. 2010. № 9. С. 63–77.
114. Діденко С.В., Козлова О.С. Психологія сексуальності: підручник. Серія Альма-матер: Академвидав. 2009. С. 304

115. Всеукраїнська електронна енциклопедія. URL: https://електронна-енциклопедія.укр/wonders_of_the_world/zevs_olimpijskij.html.
116. Кулик С. М. Спорт і дипломатія – у пошуках спільного. Актуальні проблеми країнознавчої науки матеріали II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 14–15 травня 2015 р.) / за ред. В. Й. Лажніка. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. С. 176–179.
117. Булатова М.М. Твій перший олімпійський путівник / М. М. Булатова. Вид. 5-е, доп. К., 2017. 128 с.
118. Карасевич М.П. Олімпійський рух – важливий чинник для всебічного розвитку особистості. *Соціально-філософські ідеї сучасності*: VII всеукр. студ. конф.: матеріали (Умань, 28 листопада 2014р.). Умань: ПП Жовтий О. О., 2015. С. 98–106.
119. Степанюк С.І., Гречанюк О.О., Маляренко І.В. Методичний посібник для вивчення дисципліни «Історія фізичної культури» за блочно-модульною системою. 2006. URL: <https://raillook.com/wpcontent/uploads/Istoriya-fizichnoyi-kulturi.pdf>
120. Бріскін Ю.А. Відродження Олімпійського руху. Лекція з навчальної дисципліни «Олімпійський і професійний спорт». Львів: ЛІФКС, 2015. 12 с. Засідання кафедри олімпійського, професійного та адаптивного спорту від 27 серпня 2015 р. Протокол № 1.
121. Дубінська З.П. Історія створення інституту міжнародного олімпійського права. Knowledge, Education, Law, Management. 2019. № 2 (26). С. 57–77.
122. Міжнародний Олімпійський Комітет (МОК). URL: <https://www.olympic.org/>
123. Энциклопедия современного олимпийского спорта. /под ред. В.Н. Платонова. К.: Олимпийская литература,.1998. 600 с.
124. Кулик В. В. Олімпійський у серцях вогонь. Історія виникнення та становлення НОК України. Київ: МП Леся. 2008. 308с.
125. Залізко О. Джерела регулювання міжнародних приватних спортивних відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 184–187.

126. Боголюбова Н. М., Николаева Ю. В. Межкультурная коммуникация в 2 ч. Ч. 1: учебник для вузов. Москва: Издательство Юрайт, 2020. 253 с. URL: <https://urait.ru/bcode/450881> (дата обращения: 30.08.2020).
127. Національний олімпійський комітет України. Офіційний сайт. URL: <http://noc-ukr.org/about/history/>.
128. Олімпійській академії України – 25 років: сторінки історії та сьогодення Булатова М., Єрмолова В. *Наука в Олімпійському спорті*. 2016. № 3. С. 1440.
129. Всесвітнє антидопінгове агенство. URL: <https://www.wada-ama.org/>
130. Міжнародний олімпійський комітет. Офіційний сайт. 5 грудня 2017 (англ.). URL: <https://www.olympic.org/>
131. Українська арбітражна асоціація. URL: <http://arbitration.kiev.ua/uk-UA/Galuzevi-arbitrazhi/Sportyvnyj-arbitrazh.aspx?ID=492>
132. Залізко О. М. Спортивний арбітражний суд – Альтернативний спосіб вирішення спортивних спорів. *Право і суспільство*. 2016. № 5. С. 190–194.
133. Платонов В.Н. Спорт высших достижений и подготовка национальных команд к Олимпийским играм. М.: Сов. Спорт, 2010. 244 с.
134. Гуськов С.И. О современных тенденциях развития профессионального спорта в США. *Теория и практика физической культуры*. 1993. № 7. С. 23–31.
135. The U.S. Educational Amendments II 20 U.S.C.A. § 1681–1688.
136. The U.S. Amateur Sports Act of 1978 II 36 U.S.C.A. § 391.
137. Туряниця О. О. Американська модель професійного спорту: особливості конституційно-правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. с. 87.
138. Журба М. А. Зарубіжний досвід державного регулювання сфери фізичної культури і спорту. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса. «Гельветика», 2017. № 79. С. 51–57.
139. Гуськов С. И. Регулирование отношений в игровых видах профессионального спорта. США: *Экономика. Политика. Идеология*. 1991. № 12. С. 112–114.

140. Профессиональный спорт. Под ред. С.И. Гуськова, В.Н. Платонова. Киев, 2000. 436 с.
141. Линець М. М. Формування правових засад професійного спорту в Європі: Роль фізичної культури і спорту в здоровому способі життя. Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. Львів. 1999. с. 63–64.
142. The European sports charter. URL: http://www.sportdevelopment.org.UK/The_European_Sports_Charter.pdf#search-European%20sports%20charter.
143. Sport structures in Member States – Portugal URL:http://ee.europa.eu/sport/Information/structures/b_p_en.html.
144. Петрушенко В.Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів. «Магнолія 2006». 2011. 352 с.
145. Дідич Т. Концептуалізація нормопроекування в контексті модернізації правотворчості (теретико-правовий аспект). *Вісник Академії правових наук*.
146. Іванченко О.П. Систематизація законодавства: науковий вектор, практичні потреби. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3.С. 53–56.
147. Загальна теорія держави і права: підруч. для студентів юридичних вищих навчальних закладів / В. М. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Х.: Право, 2009. 584 с.
148. Великий енциклопедичний юридичний словник / за заг. ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. Вид. 2-ге, перероб. і допов. К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 1020 с.
149. Олійник Х.А. Систематизація українського законодавства: проблеми та перспективи вдосконалення. *Державотворення та право творення в контексті євроінтеграції: тези доповідей, виступів і повідомлень*. 2016. № 9.12. С. 156–159.
150. Іванченко О.П. Уніфікація та систематизація законодавства: взаємообумовленість та взаємовигідність. *Держава і право: Збірник наукових праць*. Серія: юридична. 2016. № 71. С. 134–146.

151. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. Х.: ТОВ «Одіссей». 2008. 432 с.
152. Гусарєв С.Д., Олійник А.Ю., Слюсаренко О.Л. Теорія держави і права: навч. посіб. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 270 с.
153. Хаустова М. Г. Правова система як соціальний феномен: поняття, зміст, структура. URL:http://nauka.juracademy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/1_2012PХаустова.pdf.
154. Макогон О.В. Сутність спортивного права України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Том 12. № 1 (32). С. 70–78.
155. Хмарук Т. Особливості становлення та перспективи розвитку спортивного права в правовій системі України. URL: <http://naub.oa.edu.ua/>.
156. Заїченко Л.І. Щодо питання формування спортивного законодавства та спортивного права URL: <http://dspace.nulau.edu.ua:8088/handle/123456789/3423>.
157. Кацуба Р.М. Місце спортивного права в системі права України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 5. С. 250–252.
158. Данилевич А.С. Понятие национального и международного спортивного права / Актуальные проблемы международного публичного и международного частного права: сб. науч. трудов. Вып. 1 / Редкол.: Е.В. Бабкина, Ю.А. Лепешков (отв. редакторы). Минск: БГУ, 2009. С. 250–264.
159. Дорда С. В. Мова права. Проблема термінологічної точності. URL: http://lib.academy.sumy.ua/library/P_Visnik/.
160. Репкіна Ю.М. Адміністративно-правові основи регулювання фізичної культури і спорту: автореф дис канд юрид наук 12.00.07. Київ, 2010. 18 с.
161. Курс адміністративного права України: підручник / за заг. ред. Коваленка В.В. К.: НАВС. 2012. 808 с.
162. Козіна М. Професійна діяльність спортсменів як об'єкт правового регулювання нормами трудового законодавства: *Публічне право*. 2012. № 4 (8). С. 424–429.

163. Бордюгова Г. Місце спортивного права в національній правовій системі: *Право України*. 2009. № 3. 188 с.
164. Гаро Г. Типи цивільно-правових договорів і спонсорство у професійному спорті. URL: https://protocol.ua/ua/tipi_tsivilno_pravovih_dogovoriv_i_sponsorstvo_u_profesijnomu_sporti/.
165. Балабан С.М. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення сфери фізичної культури та спорту в Україні: *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 109–112.
166. Селецький С.І. Теорія держави і права: навч. посіб. К. «Центр учбової літератури». 2012. 246 с.
167. Дубінська З.П. Систематизація норм права, що регулюють правові відносини у сфері спорту в Україні. *Соціально-правові студії*. Львів: ЛьвДУВС, 2020. Вип. 2 (8). С. 29–35.
168. Загальна теорія держави і права: (основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції): навч. посіб. / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2008. 400 с.
169. Дутчак М.В. Підготовка фахівців з менеджменту і управління спортом для всіх у зарубіжних країнах: *Педагогіка, психологія та медико-біол. пробл. фіз. Виховання і спорту*: зб. наук. пр. / за ред. С.С. Єрмакова. Х.: ХДАДМ (ХХІІІ), 2009. № 3. С. 43–48.
170. Саннікова М. Актуальні проблеми правового регулювання та законодавства у сфері фізичної культури і спорту в Україні. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2019. № 3(71). С. 37-42.
171. Питання Державного комітету УРСР сім'ї, у справах молоді, фізичної культури і спорту: Постанова Ради Міністрів Української РСР від 13.09.1990 № 251 / Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=251-90-%EF>.
172. Черба В.М., Герасимова Є.В. Стан та перспективи розвитку сфери фізичної культури в Україні: *Економічна наука, Економіка та держава* № 7/2017. С. 73.

173. Бака М.М. Организационно-методические основы развития физической культуры и спорта в республике (на материале Украинской ССР): автореф. дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / ГЦОЛИФК. Москва, 1990. 32 с.
174. Присяжнюк С. І., Оленєв Д. Г. Курс лекцій з фізичного виховання. 2015.
175. Завальнюк О. Юридичні засади регулювання сучасної спортивної діяльності: *Політологічний вісник*. 2014. Випуск №76. с. 118.
176. Поташній Ю. Законодавчі амбіції спорту: Віче.2009.№4. с. 66-67.
177. Міністерство молоді та спорту України. Офіційний сайт. URL: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/43991>.
178. Верховна Рада України. Офіційний сайт. URL: <https://rada.gov.ua/print/172805.html>.
179. Стахів І.М. Основні засади державного регулювання спортивно оздоровчих послуг: *Економічний форум*. 2014. № 4. С. 24-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2014_4_6.
180. Ібрагімов М. М. «Філософія спорту» – новий напрям у фізкультурно-спортивному наукознавстві: *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки / уклад. А. В. Цьось, С. П. Козіброцький. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. № 3 (15). С. 6-12.
181. Платонов В. Н. Олимпийский спорт: в 2 т. / В.Н. Платонов, М.М. Булатова, С.Н. Бубка и др. К.: Олимп. лит., 2009. Т. 2. 696 с.
182. Костенко М.П. Законодавче та нормативно-правове забезпечення розвитку спорту вищих досягнень в Україні / М.П. Костенко, В.П. Карленко, А.В. Домашенко, Є.В. Імас та ін. Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. 2003. № 1. с. 13.
183. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 14.04.2020).
184. Про третейські суди: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15> (дата звернення: 05.05.2020).

185. Юридична газета онлайн. URL:<https://yur-gazeta.com/publications/practice/sportivne-pravo/sport-na-chasi-tendenciyi-v-zakonodavstvi-na-2019-rik.html>.

ДОДАТОК А

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації

1. Дубінська З.П. Джерела права та система законодавства у галузі спортивних відносин в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. Львів: ЛьВДУВС, 2018. Вип. 3. С. 11–27.

2. Дубінська З.П. Специфіка суб'єкта правовідносин у сфері спорту в Україні. *Науковий журнал Південноукраїнський правничий часопис*. Одеса: ОДУВС, 2019. Вип. 1. С. 69–74.

3. Дубінська З.П. Систематизація норм права, що регулюють правові відносини у сфері спорту в Україні. *Соціально-правові студії*. Львів: ЛьВДУВС, 2020. Вип. 2 (8). С. 29–35.

– наукові праці у зарубіжних наукових виданнях:

4. Дубінська З.П. Історія створення інституту міжнародного олімпійського права. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2019. № 2 (26). С. 57–77.

– апробації за темою дисертації:

5. Дубінська З.П. Порівняльний аналіз понять «джерело права» та «форма права». *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 10 листоп. 2017 р.). Львів: ЛьВДУВС, 2017. С. 63–65.

6. Дубінська З.П. Принцип гендерної рівності у регулюванні спортивних відносин. *Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції*: Матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників III Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 8 груд. 2017 р.). Львів: ЛьВДУВС, 2-17. С. 60–66.

7. Дубінська З.П. Адміністративно-правове регулювання протидії корупційним проявам під час проведення спортивних змагань. *Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження*

та припинення корупційних проявів: матер. постійно діючого науково-практичного семінару (м. Львів, 25 трав. 2018 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 84–90.

8. Дубінська З.П. Повноваження суб'єктів, які забезпечують громадську безпеку і громадський правопорядок на стадіоні та за його межами перед, протягом і після футбольного матчу. *Державотворення та правотворення: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали учасників міжнародної заочної науково-практичної конференції (м. Львів, 29 трав. 2019 р.). Львів: ННПП НУ «Львівська політехніка», 2019. С. 106–111.

9. Дубінська З.П. Історія становлення Олімпійських ігор. *Державотворення та право творення в контексті Євроінтеграції*: матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників V Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 9 груд. 2019 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 76–80.

10. Дубінська З.П. Правовий аналіз Олімпійської хартії від 23 червня 1894 року. *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 24-25 квіт. 2020 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2020. С. 7–11.

ДОДАТОК Б

ДОДАТОК В